

BÖLÜM – II

SOSYO-EKONOMİK SORUNLAR

1970 Programı ve İnşaat Politikası

İnşaat bileşeninin toplam yatırım içinde % 60 ile 70 arasında, yani üçte iki gibi önemli ve yüksek bir yer tuttuğu geri kalmış Türkiye'de, inşaat kesimindeki uygulama, iktidarların izlediği genel ekonomi politikasıyla sıkı sıkıya ilgilidir. İnşaat sektöründeki üretimin öteki sektörlerde yapılan yatırımların bir fonksiyonu olduğu da bilindiğine göre, İnşaat politikasını genel ekonomi politikasından ayırarak soyut bir şekilde düşünmek ve böylece bir değerlendirmeye gitmek, bilimsellikten uzak bir davranış olur. Gerçeklere uymaz. Bu nedenle, burada, ikisini bir arada incelemek, inşaat kesiminin sorunlarını ve - eğer varsa - bu kesimle ilgili politikayı öbürünün açısından ele almak istiyoruz.

Türkiye ekonomisi, yeni bir on yılın başladığı şu döneme yapısal güçlüklerini gene çözmemiş olarak giriyor. Üstelik, benimsediği kalkınma mantığının doğal sonucu olarak, uzun yıllardan beri sürüklenmekte olduğu dar boğazların bugün artık tam anlamıyla içindedir. Ekonomik yetersizlik ve başıboşluğun yarattığı güçlükler, ayrıca, sosyal direnişleri çalışanların her kesimine yaymış ve bir kez daha etkenleştirmiş bulunuyor. Dolayısıyla, gerek emeğiyle çalışan, gerek özel büro sahibi ve gerekse müteahhit inşaat mühendisi Oda üyelerimizin, Türk toplumunun ve ekonomisinin ulaştığı bu tehlikeli dönemeç noktası önünde, ilgisiz ve yurt sorunlarının dışında kaldıkları söylenemez. Sorumsuzlukları düşünülemez. Nitekim, İMO (İnşaat Mühendisler Odası)'nın son Genel Kurulu'na kabul edilen "Ana Sorunlar Raporu"nda, bu nokta özellikle belirtilmiştir: "Toplum sorunlarımızın oluştuğu sosyal yapımızın ana çelişkilerini kavramak ve üyeleri-

mizin bu oluş içindeki stratejik yerini belirlemek gerekmektedir. Ancak bu oranda, sosyal güçler dengesinde, -yoksul ve ezilen halkımızın ve Odamızın çıkarları korunmuş olur (1)."

Beş Yıllık Kalkınma Plânlarının da dile getirdiği gibi, ekonomimiz esas olarak tarıma dayanmaktadır. Yalnız hafif sanayiden oluşan sanayi sektörü, ise, büyük ölçüde ithalatla ayakta duruyor. Ekonomiye üretken sektörler yerine tüketim malları üreten sektörler egemen, ihracat yönünden dış pazar yasalarıyla sınırlı, dış krediler ve ödemeler yönünden dışa bağımlı Türk sanayi plân hedeflerinden büyük ölçüde geri kalırken, inşaat sektörü plânın öngördüğü rakamı çok aşmakta, bir çeşit gelişmeye öncülük eden "kesim" seviyesine yükselmektedir :

TABLO : I

	Büyüme hızı	
	Plân	1969
İnşaat	7,3	9,1
	GSMH'ye oranı	
1967	1968	1969
5,2	5,4	5,5

(İkinci Beş Yıllık Plân, 1970 Programı, sayfa 22).

Buradan da kolayca görülüyor ki, tüm az gelişmiş ülkelerde olduğu gibi kolay ve çabuk "tatlı ka-

(1) T.M.H. Dergisi, Sayı 180, Sayfa VI

zanç" sağlayan İnşaat sektöründeki büyüme hızı plân hedeflerini aşmış, buna karşılık GSMH'ya katkısı son derece az (% 5,5) olmuştur. Başka bir deyişle, bu kesimde saptanan gelişme kalkınmamızı gerçekleştirecek olan sanayileşme yönünde değildir. Nitekim, aynı durum, Başbakan'ın son basın toplantısında verdiği rakamlarla daha açık seçik olarak ortaya çıkıyor : Belediye ruhsatlarına göre yapılan yatırımların toplam değeri 5,1 milyar, oysa sınıflı yapılar için yatırımların toplam değeri ise 956 milyon TL. dir. (2). Demek ki, birinciler ikincinin beş katından daha çok. Bu örnek bile, "emredici" olmak yerine "yol gösterici" plân anlayışının ve özel sektöre öncelik tanıyan bir ekonomi politikasının kalkınmamızı engelleyen sonuçlarını göstermeye yeter. Bu durumun bir başka zararlı yanı da, inşaat yatırımlarının malzemeyi pahalılaştırması, dolayısıyla imalat sanayinin makina alanındaki gelişmesini geciktirmesidir.

İş Bankası'nın Ekim Ayı Aylık Raporu'nda, "inşaat kesiminde yatırım faaliyetinin geçen yıldan daha yüksek bir seviyede olduğu, inşaat ruhsatlarının arttığı ve bu artışla birlikte inşaat malzemesi ithalat ve satışlarının da geçen yıla göre arttığı" belirtilmektedir. Gerçekten, 1968 ve 1969 yıllarının Ocak-Eylül dönemleri karşılaştırıldığında, konut inşaatında % 24, ticarî yapı inşaatında % 31 oranında bir yükselme görülür. Buna karşılık, aynı dönemde, sınıflı yapı inşaatı değer olarak % 61 oranında gerilemiştir. İthalât açısından sorun ele alınacak olursa, aynı kati gerçek bir kez daha kendini ortaya koyu-

Bir tarım ülkesi olmaktan kurtulamayan yurdumuzda, genel ekonomik durum, iklim şartlarına bağlı olarak dalgalanan tarımsal üretimin sonuçlarından etkilenmektedir. İhracat tıkanıklığı süregelmektedir. Ödemeler Dengesi açığı aynı şekilde. Üstelik enflasyonist bir gidişin içinde çarpınan Türkiye, geri kalmış bir ülke olarak, şiddetli fiyat artışlarının tehdidiyle karşı karşıya. Her an beklenen devalüasyonun baskısı altında, fiyatların yükselişi ve yükselceği inancı, taşınmaz malı çekici hale getirmekte, normalin üstündeki talep ise, özellikle inşaat kesimiyle ilgili fiyatlarda yeni artışlara yol açmaktadır. Örneğin, 1969 sonunda yayımlanan "Türkiye Tüccar ve Sanayiciler Derneği Piyasa Raporu" na göre, boru piyasası haric, inşaat malzemelerinin tümünde (demir, cam, kereste, çivi, sentetik boya, vb.) en az % 15 olmak üzere bir fiyat artışı görülmektedir. Yakın geçmişte daha çarpıcı örnekler de var : Gerçekten, bundan bir kaç yıl önce, İstanbul'da, Mimamlar Odası, Yapı İşçileri Sendikası ve İstanbul İnşaat Mühendisleri Derneği'nin birlikte düzenlediği basın toplantısında, son yirmi sekiz yıl içerisinde çimento fiyatlarının % 1200 arttığı ifade edilmişti (4). Bu sözler henüz unutulmadı.

Bayındırlık Bakanlığınca yayımlanan rayçlere bakılırsa, 1968'e oranla, 1969 ve 1970 yıllarında inşaat malzemelerinde % 3 (evet, sadece yüzde üç!) bir artış olmuştur. Oysa, gerçekten, piyasada yapılan araştırmalar sonunda, aynı dönem içinde, ortalama artış, aşağıdaki tabloda da görüleceği gibi, % 24-25 civarındadır :

TABLO — II

İnşaat malzemesi cinsi	Piyasa ortalama rayici		Ortalama artış %
	1968	1969	
Yuvarlak ince demir (Kg)	250 Kr.	360 Kr.	44
Yuvarlak kalın demir (Kg)	215 "	280 "	30
Çivi (Kg)	275 "	500 "	80
Çimento (ton)	240 L.	180 L.	30 (düşme)
Kereste - birinci derece (m ³)	900 "	1100 "	20
Kereste - ikinci derece (m ³)	700 "	850 "	20
Kum - çakıl (m ³)	12 "	14 "	10
Fayans (adet)	85 - 100 "	110 - 160 "	30 - 60
Cam (m ²)	33 "	35 "	7
Buzlu cam (m ²)	32 "	65 "	100
Harman tuğlası (adet)	16 Kr.	18 Kr.	18
Kiremit (adet)	76 "	85 "	11
Eternit (m ²)	31 L.	32 L.	10
Kireç (Kg)	20 Kr.	22 Kr.	10
Ortalama yüzde			23 - 25

yor : Yukarda sözü edilen dönem içinde, inşaat malzemesi ithalatı % 46 oranında yükselirken makina - teçhizat ithalatı % 7 gerilemiştir. Bu çarpıcı sonuç sanayi kesiminde belirli bir ilerlemeden çok, ithalatta, yatırım mallarının tüketim maddeleriyle yer değiştirmiş olduğunu göstermektedir. Bunu, nitekim, İBYP da dile getiriyor : "İnşaat sektöründe 3,5 milyar değerinde yatırım yapılacağı tahmin edilmektedir. Bu miktarın 2,3 milyarlık payının ithalat ile karşılanacağı hesaplanmıştır (3)."

Sanayi kesiminde, özellikle imalat sanayii ürünlerinde, Devlet Planlama Teşkilatınca yapılan bir eğilim soruşturması sonucu, Temmuz bitimine kadar yeni artışların olacağı ortaya çıkmış bulunuyor. Cam ve cam mamülleri ile kimyevi boyaların bu arada sözü edilebilir. Dolayısıyla, sanayide görülen

(2) Başbakanın 16. Basın toplantısı, Sayfa 21.

(3) İBYP, Sayfa 552.

(4) Cumhuriyet, 22.5.1967, Sayfa 1.

fiyat artışı eğiliminin inşaat malzemelerine de yansayacağını, ve yıl ortasına doğru fiyatlarda yeni yükselmeler görüleceğini söyleyebiliriz.

Fiyat artışlarının yanı sıra, kimi ana inşaat malzemeleri, örneğin demir, cam, ya karaborsa değeri üstünden işlem görmekte, yahut piyasada hiç bulunmamaktadır. 1970 yılında, dışardan ithal edilecek inşaat demiri için, yabancı ülkelere 67 milyon dolar civarında döviz ödeneceği yetkililerce ifade edilmiştir. Bu da şaşkınlığa yer bırakmayan doğal bir sonuçtur. Çünkü, Millet Meclisinde, Demir-Çelik İşletmeleriyle ilgili görüşmelerde belirtildiği gibi, Türkiye'nin çelik üretimi fert başına 21 Kg. dir, ve dünya'da sondan üçüncü sırayı tutmaktadır. Ayrıca, üretim, tüketimi de karşılamaktan çok uzak bir düzeydedir. İnşaat yatırımlarının, daha yukarda, herhangi bir ekonomik gem tanımaksızın, nasıl Plan'da öngörülenden daha hızlı bir tempoyla arttığını kaydettik. Zaten, bizzat Sanayi Bakanı'nın verdiği rakamlar da bu gerçeği dile getiriyor: İhtiyaç artışı % 10 civarında tahmin edilirken % 20'yi aşmış bulunmaktadır. Bakana göre sıkıntı demir tüketen sektörün gelişmesi ve dünyadaki demir bunalımından ileri gelmektedir. Bu yargıda, plancı bir öngörüsten ve dinamizmden yoksun, elikolu bağlı kadenci bir anlayışın ifadesi göze çarpmaktadır.

Oysa, bir adım daha atılınca, aynı resmi dili

Kısaca, tek çıkar yol ithalattır. Ve, uluslararası kapitalizmin oyunlarına uyularak, cevherden de kömürden de uzak bir bölgede, Iskenderun'da kurulan Üçüncü Demir - Çelik Kuruluşu üretime geçinceye kadar, Türkiye, her yıl dışardan demir ithal etmek zorunda kalacaktır. Hattâ, yukarıda sözü edilen nedenle, gelecek yılların ürünü demirin dünya fiyatlarının üstünde malolacağını şimdiden söylemek bir abartma sayılamaz.

Özel sektör siyasetinin uygulayıcısı bir iktidarın yetkili ağızlarından üstte sıraladığımız nedenlerden daha başkasını beklemek aşırı iyimserlik olurdu. Gene de, son iki madde, 4 ve 5, iktidarın özel kesimde saptanan ölçü dışı kazanç tutkusu ve yerim anarşisinden doğmuş şikâyetlerinden başka nedir? Bununla beraber, yaranın kaynağını dağılamak yerine, onun dış belirtileri üstünde durmak yolu seçilmiş bulunmaktadır.

Oysa, demir sıkıntısından doğan yakınmaların başına aracı sınıfın tutumunu oturtmak gerekir. Üretim açısından asalak bu sınıf, yani demir tüccarları, kimi istifçi müteahhitler, yükselen fiyatların tatlı kazancından yararlanmak için, tahsis edilen demiri elde tutmakta, sunî mal yokluğu ve fiyat artışları yaratmaktadırlar. Örneğin, 1970 Ocak sonu itibarıyla, demirin fabrika (devlet raylı) fiyatı ile piyasa fiyatı arasındaki farklar şöyle gösterilebilir:

TABLO III

Demirin Türü (Kg.)	F. Fıatı	P. Fıatı	Fark (%)
İnşaat demiri 6 mm.	—	3 50 Kr.	—
İnşaat demiri 8 "	186 Kr.	3 20 "	70
İnşaat demiri 10 "	181 "	3 00 "	67
İnşaat demiri 12 "	178 "	2 90 "	63
İnşaat demiri 14 "	177 "	2 80 "	58
Köşebent demiri	201 "	4 50 "	125
Profiller demirli	201 "	4 00 - 4 50 "	100 - 125

Reklâm 2.2.1970 S. 1

paylaşan Bakanlık uzmanlarının, Türkiye'de demir sıkıntısını yaratan nedenler olarak şunları ileri sürdüğü görülüyor :

- 1) Ekonomik gelişmeye paralel olarak, demir üretiminde gerekli kapasite artışı sağlanamamıştır.
- 2) Üretici fabrika ve öteki kuruluşlar arasında işbirliği yokluğu nedeniyle birçok işletme tam kapasiteyle çalışmamaktadır.
- 3) Cevher aramalarında ve değerlendirmede çalışmalar yavaşlamıştır.
- 4) İstanbul ve öteki bölgelerdeki haddehaneler daha çok hadde ürünü ile çalışmakta, fakat pik üretimine önem vermemektedir (Bu yüzden, 1970 de, 160.000 ton pik ithal edilecektir).
- 5) Son olarak bütün bunların yanı sıra, bir de, 1968 yılında, yarı mamul üretim kuruluşlarında, gerekli verimlilik artırıcı tedbirlere baş vurulmamıştır.

Gerçekte, karaborsa oyunu, pervasızca devletin gözü önünde oynanıyor. İstifçi tüccar, karaborsacı aracı takım adına, bir yandan İktisadi Devlet Kuruluşları, öbür yandan asıl ihtiyaç sahipleri kurban edilmektedir. Bu denli kazançla yetinmeyen üretim dışı aracılar, buldukları umduklarının altına düşünce, iktidarı suçlamaktan çekinmemişlerdir. Demir Tacirleri Derneği, yaptığı açıklamada, iktidarla arasındaki ekonomik işbirliğini kamu oyuna duyurmak pahasına, demir darlığı konusunda bütün sorumluluğun zamanında tedbir almadığı için Sanayi Bakanlığı'nda olduğunu, ellerinde bol miktarda demir bulunmadığını söylemiş ve özel imalâthanelerin zarar edişinin suçlusu olarak iktidarı göstermiştir. Öte yandan, zarar ettiklerini ileri süren bu asalak sınıfın örneğin Karabük'teki temsilcilerinin, 12 bankası olan kentte, 13. bankayı kurmaya giriştiklerini biliyoruz. Böylece, aracılardan giderek mesleklerini özel kredi örgütünün paravanası arkasında pekiştirip tefecilikle birleştirmelerine tanık olmaktadır.

Buna karşılık özel haddehanelerin durumu nedir?

Doğrudan doğruya üretime katılmayan, karaborsa manevralarına elverişli, hem devlet hem inşaat sahipleri yönünden yarı - asalak bir ekonomik varlık sürdüren bu işletmeler, tamamiyle denetimden uzak çalışmaktadırlar: Haddelenen demirler çapaklı çıkmakta (düşük yahut geniş kesit), çap değişimleri yüzünden birim boy ağır çekmekte ve burulmuş demirlerin çapaklı kısımlarında mukavemet yönünden zayıflama görülmektedir.

Demir ithalatçılarına gelince, mevcut ekonomi politikası ve onun doğal sonucu kötü uygulama, elbette, yalnız aracı demir tüccarını, özel haddehane sahiplerini değil, aynı zamanda ithalatçıyı da se-miştirip, onun da halk sırtından zenginleşmesi mekânımasına seyirci kalacaktır. Nitekim, Ereğli Demir-Çelik Kuruluşu'nda görülen grev, çıkarların karmaşıklığıyla, burjuvazinin alt ve üst kesimlerinde görülen karşılıklı ve geçici tavizlere, sözü edilen gerçeğin şaşırtıcı bir örneğini veriyor. Erdemir çeliğinde üretim maliyeti ve fiyatlar yüksektir, kalite düşük (yabancı çeliğe oranla), ürünler "standart" tiptedir. Oysa, Fırat arabalarının yapımı yüzünden ve öteki nedenlerle, Koç tröstüne bağlı sanayi kuruluşlarına gerekli, ucuz, yüksek kalite ve standart dışı çeşitlikte, çelik ancak dışardan getirilebilir. Bunun için çelik ithalinin tamamiyle serbest bırakılması ve bunu sağlayacak ön şartların yaratılması gerekmektedir. İşte, Erdemir grevi, bu plânımanın işçilerin yüzeysel isteklerinin ötesine geçen derindeki nedeni-dir. Yalnız, oyunca, o zamanki Sanayi Bakanı, hükümet adına ve Anadolu tüccarının iradesini yansıtarak girmiş, grev, Erdemir'de % 33 payı olan uluslararası çelik tröstü Koppers'in de desteğiyle durdurulmuştur. Ama, kısa bir süre sonra, ithalat - ih-racatçı tüccarla montaj sanayii (yani ticaret ve sanayil burjuvazisi) önünde boyun eğilerek ithal ka-rarı alınmıştır.

Türkiye gerçeği böyle iken, dünyada, 1969 yılında, çelik üretimi yönünden gelişmiş kapitalist ülkelerde — ABD, Japonya ve Ortak Pazar ülkeleri — büyük gelişmeler olmuş, çelik talebinin yükselişi sonunda, çelik üreticisi ülkeler (daima olduğu gibi, tek yanlı ve geri kalmışlar zararına) fiyatları artırmışlar, ve aşırı kazançlar elde etmeyi başarmışlardır.

Türkiye, bu yıl içinde 1thal edeceği 600.000 ton demirden 350.000 ton kütük demir, klering anlaşması uyarınca, Macaristan Halk Cumhuriyeti'nden alacaktır. (Macaristan'da millî gelir: 700 dolar/kış, Türkiye'de: 320).

Çözüm bekleyen sorunlarla dolu çimento sanayii, yatırım mallarının bir ara malı olarak, yurdu-muzda en gelişmiş sanayi dallarından biridir. Daha çok özel sektörün etkenlik gösterdiği inşaat kesiminde yahut halk ağzında "apartmanlık" adını almış faaliyetlerin artmasında büyük rol oynayan çl-

mento üretimi, son yirmi yıl içinde özellikle şaşırtıcı bir gelişme göstermiştir.

TABLO IV

Yıllar	Üretim (ton)
1930	175.000
1950	395.000
1960	2.000.000
1970	8.200.000

TABLO V

Yıllar	Artış Oranı
1930 - 50	% 125
1950 - 60	% 400
1960 - 70	% 300

Bir yatırım malı yerine bir ara malının üretim grafiğinde görülen artış yüzdesi aynı zamanda, geri kalmışlığın keskin bir belgesi olarak nitelenebilir. Plân'a göre tüketim artışının % 10 olması gerekirken, Türkiye, fiili çimento tüketimindeki artış yük-sekliliğiyle, İspanya'dan (% 13,5) ve Yunanistan'dan (% 12,9) daha önde gelmektedir: % 14.

Bu sonuç, bir anlamda, 1950'den beri sürekli olarak izlenen ekonomi politikasının olumsuz sayılabilecek bir ürünüdür. Şu anda "yurt yüzeyi, sermayesinin egemen bölüğü devletten çıkan, fakat özel sektör tarafından kurulmuş, "karma kuruluş" adını taşıyan çimento fabrikalarıyla mantar gibi kaplanmış bulunuyorlar bilimsel bir anlayış ve gerçek bir plânımanın zorunlu sonuçları değil, belirli bir "devlet eliyle zenginleştirme siyaseti" nin yer yer yükselen eserleridir. O kadar ki, BBYP, "çimento fabrikalarının hem kapasiteleri hem birbirlerine uzaklıkları bakımından ekonomik olacak şekilde kurulmadıkları" nı söylemekten çekinmiyor. Ayrıca, fiyatları doğrudan doğruya etkileyen "maliyet yük-sekliliği de bu fabrikaların kuruluş kapasitelerinin düşük seçilmesinden ileri gelmektedir."

Yeni kurulan ÇİMHOL (Çimento Holding), yukarıdaki anlayışın taze bir örneğini veriyor. Bu kuruluş, çimento ve yan sanayil ürünleri imal etmek için, halka açık, 20 milyon TL. sermayeli ve sermayesinin en büyük kısmı T. Çimento A. Ş.'ne ait olan bir holding niteliği taşımaktadır. Çimhol'ün özellikle, çimento ve beton alanında teknoloji transferlerine hizmet edeceği ileri sürülüyor. Fakat, çimento teknolojisi ile ekonomisindeki gelişmeleri araştırarak, ulaşılan sonuçları uygulamaya aktaracak araştırma laboratuvar ve enstitüleri kurulmadan yukarıda sözü edilen "hizmet" gerçekleştirilir mi? Buna inanmıyoruz.

"Karma Kuruluşlar" devlet sermayesiyle, "halka açık kuruluşlar" ise — paranın sürekli değerinin düşmesi karşısında, bunlar halka bir çeşit ekonomik can kurtaran simidi gibi görünmektedir — yığınların küçük ekonomileriyle beslenen, ancak bir takım kent varlıklarının varlığını biraz daha artırmaya yarayan girişimlerdir. Böyle sonuçlar doğuran bir siyaset, gerçekte, halk yararlarıyla iktidarların uyguladıkları ekonomik görüşler arasındaki önemli ve kökleri derinde bir çelişkinin varlığına işaretler.

Çimento alanında görülen başka bir karanlık nokta; çimento gümrük vergisinde göze çarpıyor:

vergi oranı, bu yıl, % 25'den % 15'e indirilmiştir. Oysa 1970 için, talep ve üretim tahminleri şöyledir.

TABLO VI		
Üretim	Tüketim	Fark
8 200 000	7 200 000	1 000 000 Ton

Bu farkın yarısı ihracata ayrılmıştır. Şu anda, çimento üretici ve ihracatçıları içeren **Çimento İhracat Komitesi**'nin önünde, Fransa, Batı Almanya ve Suudi Arabistan'dan gelmiş ithalat isteği mektupları bulunmaktadır. (Bununla beraber, Plan'da, çimento ihracatı için Yakın Doğu ve Kuzey Afrika öngörülmüyordu). İhracat yapılması düşünülen bir dönemde, yani 1970 de, gümrük vergisi oranında uygulanacak indirimin anlamı nedir? Acaba, bir milyon ton üretim fazlası olmakla beraber, ölçü tanımayan tüketim dalgalanışı yüzünden yıl sonuna doğru ufka yine bir ithalat gölgesi mi düşecek? Böyle bir perspektif olağan sayılabilir. Çünkü İBYP'nin "yurt içi talebini karşılayabilecek yeterlikte üretim kapasitesi yaratılmış olacağından İkinci Plân Döneminde ithalat beklenmemektedir" demesine, 1970 Programı'nda "çimento ithalatının millî ekonomiye maliyeti oldukça yüksek" bulunmasına rağmen 1970'e dek her yıl ithalat yapılmıştır.

Çimento sanayiinde, fiyat sistemi, özellikle tüketimin inşaat mevsimine yığılmasının doğurduğu önlenemiyen aşırı artışlar, dağıtım örgütü, ve kamu sektörü ile özel sektör kuruluşları arasında maliyet yapısında görülen ayrımlar gibi sorunlar gene çözülmemiş olarak kalmaktadır. Bunlardan başka, ekonomik kuruluş yeri, optimal kapasite, ucuz ve pratik taşıma yöntemleri, geçen Beş Yıllık Plânın dile getirdiği güçlükler arasında varlığını sürdürmektedir.

Cam konusuna gelince, orada da durum değişik değil. Oysa Paşabahçe Şişe ve Cam Fabrikası'nın ikinci fırını da çalışmaya başladı.

Şişe, cam eşya (züccaciye) ve pencere camı olmak üzere üç bölümden meydana gelen bu sanayi dalı, sonuncu ürünüyle İnşaat kesimini etkilemektedir. Pencere camında görülen talep tahminleri, Birinci Plan döneminde aşağıdaki şekilde artmaktadır.

TABLO VII	
Yıllar	(Bin ton)
1963	28,2
1964	30,3
1965	32,4
1966	35,0
1967	37,5
1972	52,9

(BBYP ve İBYP)

BBYP döneminde, pencere camı yıllık artışı yüzde 11,5 olarak saptanmışken, İBYP döneminde

üretim artışı düşmekte ve artış yüzdesi 3,8'e inmektedir. Öngörülen üretim hedeflerinin yerli özel sermaye yatırımları ile gerçekleştirileceği bildirilen cam sanayiinde, Plân'ın istediği ihracata gitmek bir yana, cam tüketiminde ithalatın payı % 10'da kalmakla beraber, şimdiye dek ithalat yapmak zorunluluğu hep duyula gelmiştir.

Türkiye'nin 1970 yılı cam ihtiyacı 65.000 tondur. Üretim ise bu ihtiyaca cevap vermekten uzaktır. Bu nedenle, Birleşik Arap Cumhuriyeti'nden, 1970'de, (telli ve emprime) cam ithal edilecekti. Telli camın tutarı 250.000 dolara, öbürünün ise 415.000 dolara ulaşmaktadır.

Üretimle tüketim arasında birinci zararına denge bozukluğu devam ederken, öte yandan yanlış dağıtım sistemi, dolayısıyla karaborsa, üretimin olduğu gibi gerçek ihtiyaç sahiplerinin eline geçmesini engellemektedir. Bundan başka, fabrikaların piyasada aranan boyutlara uygun cam imal etmeyişi yüzünden, yılda 10.000-14.000 ton camın kesilip atıldığı ilgililerce ifade edilmektedir.

İBYP'nin 1970 yılı programında, Plân'ın tamamlanmasına iki yıl kala, inşaat sektörüne ilişkin belibaşlı sorunların daha çözülememiş olduğunu öğreniyoruz. Bunları birkaç madde özetliyerek şöyle sıralayabiliriz :

a) Arsa spekülasyonu, Tarımdaki kapitalistleşmenin topraksız ya da az topraklı köylüleri köyden kente doğru yönelttiği iç göçün hızına ve gereklerine uygun bir arsa ve konut siyaseti oluşturulmamıştır. Siyasal iktidar, bugüne dek, vurgun alanlarını cezalandırıcı tedbirler getirerek, kötü kullanılan ya da hiç el değmemiş kaynakların sanayileşmeye daha büyük hızla akmasını sağlamamıştır. Ancak yüz metrekaresinin üstündeki konutları vergilendirmek, etken olmakla beraber yeterli sayılamaz. Temelde kesinlikle gerekli olan, özel sektör yatırımlarının lüks konut yapılmadan sanayi kesimine öteki verimli alanlara kaydırılması zorunluluğudur.

b) İşin niteliğini, zamanında bitirilmesini, en uygun müteahhidin seçimini ve müteahhitlerle kamu idaresi arasındaki ilişkileri düzenleyen 2490 ve 1050 sayılı yasalar henüz değiştirilmemiştir. Bu konuda, gerçekten, tam bir kaos ve çaresizlik egemendir. İşler hiç bir zaman belirli bir tarihte bitmez, hak edişler zamanında ödenmez, devlet - müteahhit anlaşmazlıkları yıllar boyu mahkemeleri meşgul eder; gereksiz olarak zaman, enerji ve para kaybına, devlet kurumlarına karşı güvensizliğe yol açar. Bunda, inşaatın çeşitli konularını kapsayan belgelerin kalınma ilkelerine uygun, modern yapı tekniğini yansıtan ve karışıklıktan uzak bir biçimde hazırlanıp henüz ortaya çıkarılmamış oluşunun da büyük payı vardır. Örneğin, genel şartname, analizler ve birlim fiyat cetvelleri bu arada sayılabilir.

c) İnşaatçı kamu kuruluşlarının, ekonomik dış bağımlılık (dış kredilerin şartları, bütün bütüne ke-

silmesi, dış borçlar) ve bugüne dek gerçekleşmiş bilgi ve görgü birikimi hesaba katılarak, ulusal plân'da ve Türkiye'nin kendi öz kaynaklarına dönüş yollarını araması yönünde, yeni baştan örgütlendirilmesi gerekmektedir. Oysa, siyasal iktidar, bunu yapmak yerine, "kamu kesiminde, inşaatçı kuruluşların yapısında gereksiz büyümelerin olduğuna" ve "kamu kuruluşlarının ellerindeki inşaat makinası parkı fazlasını özel sektöre devretmek yoluna gitmesi gerektiği" ne inanmaktadır (5). Bundan başka, İBYP'nin 1969 programında, inşaat kesiminde alınacak tedbirler arasında, iktidar, "yapı malzemesi tesislerinin kurulması ve mevcutların kapasitelerinin arttırılması için özel sektöre gereken yardım ve teşviğin yapılması" nı öngörmektedir.

Bütün bu ve benzeri uygulamalar, öteki örneklerde de görüldüğü gibi, kalkınma değil, dar gelirli ve yoksul halk yığınlarının zararına özel sektörü kalkındırma siyasetinin açık ve kesin belirtilerinden başka bir şey değildir. Toplum yararına belirli bir inşaat politikasından yoksun, sorumsuz, günübürlük bir tutumdur. İşte, bu noktada, İnşaat Mühendisleri Odası'nın görevi kamu oyunu aydınlatarak ve uyarak, böyle bir gidişe karşı, yurt çıkarları yönünde, ortak bir bilinç ve direniş cephesinin yaratılmasını hazırlamaktır.

(5) İBYP, 1970 Programı, Sayfa 367, 368.

BBYP : Birinci Beş Yıllık Plân

İBYP : İkinci " " "

Türkiye'de Konut Sorunu

I. TÜRKİYE'DE HALKA DÖNÜK BİR MİLLİ KONUT POLİTİKASI MEVCUT DEĞİLDİR.

Asırlardır süregelen dış ve iç sömürü ile toplumsal gelişimi sürekli olarak yavaşlatılmış ve de çarpıtılmış olan Türkiye'de halka dönük toplumcu bir yatırım ve hizmet anlayışının belirmesi olanakları da kasıtlı olarak yokedilmiş, dış sömürünün uzantısı olarak içimizde asalak varlıklarını sürdüren işbirlikçi güçlere, temel sorumluluklarından kaçınan bir kamu kesimi eliyle, yeni sömürü olanakları, yeni sömürü fırsatları, yeni sömürü alanları sağlanmış ve yaratılmıştır. Böylesine olumsuz ve çarpık bir gelişimin doğal ve kaçınılmaz sonucu olarak, bugün Türkiye'de halka dönük bir milli konut politikası kesinlikle mevcut değildir. Sosyal adalet ilkelerine göre örgütlenmiş bir devlet bünyesi içinde, kamu kesiminin temel sorumlulukları arasında yer alan konut yatırımları, gittikçe artan bir hızla, en kısa zamanda mümkün olan en fazla "kâr" ı sağlamaktan başka hiç bir amacı olmayan, toplumsal sorumluluk ve yarar ilkelerinden kesinlikle yoksun kapkaççı bir özel sektöre bırakılmakta, böylelikle konut yatırımları bir yandan büyük şehirlerimizdeki mutlu bir azınlığın taleplerini karşılayabilmek için genellikle lüks konutlarda yoğunlaşırken, diğer yandan sömürülen halkımızın en korkunç barına koşullarında yaşadıkları gecekondu da bir çıg gibi büyümektedirler. Diğer bir deyişle, halkımızın çeşitli sınıf ve tabakaları arasında, dış ve iç sömürünün belirlediği kaçınılmaz kutuplaşma bir yerde konut sorununda somut bir şekilde ortaya çıkmaktadır.

II. YURDUMUZDA ŞEHİR KONUTLARININ DURUMU :

1965 yılı nüfus sayımı sonuçlarına göre 10.000 ve daha fazla nüfuslu şehirlerimizdeki toplam konut sayısı 1.879.032 dir. Bu konutların % 41 inin barınma şartları iyi, % 33 ünün orta ve % 26 sının ise fena olarak tanımlanmaktadır. Şehir konutlarının % 27 sinde mutfak, % 7 sinde helâ, % 49 nda banyo, % 26 sında elektrik ve % 45 inde akarsu bulunmaktadır. Oda sayıları bakımından şehir konutlarının dağılımı TABLO : I de verilmiştir.

TABLO I
ODA SAYILARINA GÖRE ŞEHİR
KONUTLARININ DAĞILIMI

Oda Sayısı	Konut Sayısı	(%)
1	394.409	20.99
2	703.332	37.43
3	451.156	24.01
4	219.471	11.68
5	68.585	3.65
6	26.870	1.43
7	8.267	0.44
8	6.952	0.37
TOPLAM	1.879.032	100.00

[Kaynak : Şehirsel Toplum Kalkınması Açısından Ülkemizde Şehirleşme Hareketleri. S. 9. T. C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilâtı].

TABLO I., Şehir konutlarının % 21 inin bir Odalı konutlardan % 37 sinin ise iki Odalı konutlardan meydana geldiğini ortaya koymaktadır. Bu değerler şehir nüfusu içinde, emekçi ailelerin çok sıkışık koşullarda yaşadıklarını kanıtlamaktadır.

İl merkezlerindeki konut durumunu incelediğimizde TABLO II. deki değerleri elde etmekteyiz.

şehirlere sürekli olarak gelişen göç hareketleri önümüzdeki yıllarda bu sıkışıklığın daha da artmasına sebep olacaktır. Sömürüyü temel ilke alan toplumsal yapımızın belirlediği bu kaçınılmaz göç hareketi, şehirlerde kira konutlarında oturanların oranıyla birlikte gecekonduların sayısının da büyük bir hızla artışındaki temel etkidir. 1955 yılında şehir-

TABLO II
HANE HALKLARININ KONUTLARDAKİ ODA SAYILARINA GÖRE DAĞILIMI
(İL MERKEZLERİ)

	ODA SAYISI								
	Toplam	1	2	3	4	5	6	7	8 +
Hane halkı Sayısı	1.297.274	271.745	478.875	307.000	148.127	46.575	18.116	5.590	4.622
Oran	%100.0	%20.2	%36.9	%23.5	%11.4	%3.6	%1.4	%0.4	%0.3

(Kaynak : Genel nüfus sayımı 24.10.1965 S. 677)

TABLO II. ye göre İl Merkezlerindeki hane halklarından % 20.2 'si tek odalı konutlarda, % 36.9 u iki odalı konutlarda yaşamaktadır. Dolayısıyla tek ve iki odalı konutlarda yaşayan hane halkı oranı % 57.1 dir. Bundan başka üç kişiden oluşan 49106, dört kişiden oluşan 51348, beş kişiden oluşan

lerde kira konutlarında yaşayanların oranı % 36 iken, bu değer 1960 yılında % 42 ye, 1965 yılında % 46 ya yükselmiştir. 1968-1972 döneminde bu oranın % 48'e çıkacağı hesaplanmıştır. Gecekondu sayısındaki korkunç artış hakkında ise, TABLO III te bilgi verilmektedir.

TABLO III
10.000 DEN FAZLA NÜFUSLU ŞEHİRLERDE KONUT SAYISI VE
GECEKONDULAŞMA (1955 - 1967)

Yıl	Toplam Şehir nüfusu	Gecekondu nüfusu	Normal konut sayısı	Gecekondu sayısı	Gecekondu sayısı/toplam konut sayısı
1955	5 324 397	250 000	1 000 000	50 000	% 4.7
1960	7 307 816	1 200 000	1 200 000	240 000	16.7
1965	9 395 159	2 150 000	1 450 000	430 000	22.9
1967	10 437 233	2 250 000	1 650 000	450 000	21.4
Artış	% 94.4	% 800.0	% 65.0	% 800.0	

(Kaynak : Kalkınma Planı, İkinci Beş Yıl. 1968 - 1972 S. 275 TC. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilâtı)

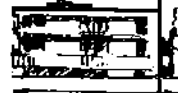
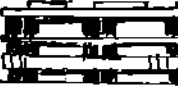
40165, altı kişiden oluşan 28167, yedi kişiden oluşan 8031, dokuz kişiden oluşan 3597 ve on kişiden oluşan 1910 hane halkı tek Odalı konutlarda yaşamaktadırlar. Tek odada yaşayan, on ve daha fazla kişiden hane halkı sayısı 3710 dur. Örneğin 15 ve daha fazla kişiden oluşan 272 hane halkı tek bir odaya sıkışmış durumdadır. Oysa tek kişiden oluşan 4012 hane halkı, dört ve daha fazla odalı konutta yaşamaktadır. Aynı şekilde beş ve daha fazla odalı konutta yaşayan iki kişilik ailenin sayısı 6772 dir.

Görülüyor ki mutlu bir azınlık çok konforlu barınma koşulları içerisinde yaşarken, sömürülen halk tabakaları çok kereler üstüste yaşamaya mecbur edilmektedirler.

Kırsal bölgelerde artan nüfusa bölgesel çalışma olanakları sağlanamadığından, köylerden büyük

1955-1967 yılları arasında hem gecekondu nüfusu hem de gecekondu sayısı % 800.0 artarken, normal konut sayısı % 65 artmıştır. 1955 yılında toplam şehir nüfusunun % 4.7'sini oluşturan gecekondu nüfusu, 1967 yılında % 21.6'ya yükselmiştir. 1969 yılında gecekondu sayısının 500.000'in üstüne çıktığı hesaplanmaktaydı. Tablo III'deki değerlerle hazırlanan ve 1955-1967 yılları arasında normal konutlarla gecekonduların artışını gösteren Şekil I de gecekondulaşma süresi daha belirli bir şekilde ortaya çıkmaktadır.

Türkiye'nin birçok şehrinde gecekondu sayısının toplam konut sayısına oranı, Tablo III'te verilen değerlerin çok üzerindedir. Adana'da bu oran % 48.9 a, Ankara'da % 64.6'ya, Erzurum'da % 36.6'ya, İskenderun'da % 41.4'e, Samsun'da % 40.7'ye ve İstanbul'da % 39.6'ya yükselmektedir.

YIL	TOPLAM ŞEHİR NÜFUSU		TOPLAM KONUT SAYISI		GEÇEKONDU SAYISI / TOPLAM KONUT SAYISI
	GEÇEKONDU NÜFUSU	KURUMAL KONUT NÜFUSU	NORMAL KONUT SAYISI	GEÇEKONDU SAYISI	
1955	 5 324 397		1 094 000 1 050 000	50 000	 %4.7
1960	 7 307 816		1 200 000 1 440 000	240 000	 %16.7
1965	 9 395 159		1 450 000 1 880 000	430 000	 %22.9
1967	 10 437 233		1 650 000 2 310 000	480 000	 %21.4
ARTIŞ	% 94.4		% 65.0	% 800	

(Şekil - 1)

Konut yatırımlarının genellikle büyük şehirlerdeki lüks konutlarda yoğunlaşmalarına rağmen, Türkiye konutları, ortalama değerler bakımından, değişik sosyal ve ekonomik yapılarıdaki pek çok ülke konutlarından, hatta komşu ülkelerin konutlarından çok daha kötüdürler. Tablo IV, bu gerçeğe ışık tutmaktadır.

Görüldüğü gibi Tablo IV, Türkiye konutlarının Avusturya, Federal Almanya, Norveç ve İsveç gibi ileri kapitalist ülkelerin, Çekoslovakya, Macaristan gibi sosyalist ülkelerin, Suriye, Yunanistan gibi komşularının konutlarından çok daha kötü durumda olduğunu belgelemektedir.

TABLO IV

TÜRKİYE KONUTLARININ DİĞER ÜLKELERDEKİ KONUTLARLA KARŞILAŞTIRILMASI

Ülke	Yıl	Ortalama oda sayısı	Oda başına düşen		Şehir suyu olan	Elektriği olan	Banyosu olan
			ortalama nüfus				
Avusturya	1961	3.5	0.9	% 100.0	% 98.0	—	—
Kanada	1961	5.3	0.7	99.1	—	80.3	—
Finlandiya	1960	2.7	1.3	47.1	88.6	15.7	—
Federal Almanya	1960	4.1	0.9	96.7	99.4	51.9	—
Yunanistan	1961	2.7	1.5	70.4	53.1	10.4	—
Norveç	1960	4.2	0.8	92.8	—	45.2	—
İsveç	1960	3.4	0.8	91.4	—	60.9	—
Çekoslovakya	1961	2.7	1.3	60.5	97.3	33.3	—
Macaristan	1963	2.3	1.5	32.5	81.3	18.5	—
Yugoslavya	1961	1.8	2.5	42.4	92.7	27.5	—
Suriye	1961/62	—	2.3	32.5	81.3	18.5	—
Türkiye	1967	2.4	2.5	22.0	29.0	19.0	—

(Kaynaklar: 1. United Nations Statistical Year Book, 1966
2. Kalkınma Planı, İkinci Beş. Yıl, 1968 - 1972)

A) ŞEHİRDEKİ KONUT İHTİYACI

Şehirlerdeki konut ihtiyacını doğurain nedenler:

1. Nüfus artışı,
2. Göçler
3. Gecekonduların Tasfiyesi,
4. Eskiye konutların yenilenmesi,
5. Afetler ve kamulaştırma dolayısıyla ortadan kalkan konutların yerine yenilerinin inşa edilmesi ve

6. Mevcut sıkışıklığın giderilmesi şeklinde sıralanabilir. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planında öngörülen konut talep projeksiyonları Tablo V. te verilmiştir.

Tablo V. Şehirlerdeki konut ihtiyacının büyük

Görülüyor ki konut üretimi konut talebinin çok gerisindedir. Örneğin 1962 yılındaki açığı 60045, 1963 yılındaki konut açığı ise 69.977 dir. 1966 yılında üretim 91.138, 1967 yılındaki talep 170.852 dir. Demek ki konut talebi ile konut arzı arasındaki açık devamlı olarak artmaktadır. Bu koşullar altında büyük şehirlerdeki konut ihtiyacının karşılanması dahi mümkün olmamaktadır.

Tablo V. ve Tablo VI. daki değerler karşılaştırılmalı olarak Şekil 2 de verilmiştir.

Konut talebinin çok büyük bir hızla artmasına rağmen, kamu kesimi tarafından yapılan konut yatırımlarının toplam konut yatırımları içindeki büyüklüğü devamlı olarak azaltılmakta, konut sorununa devlet eliyle bir çözüm getirilmesinden kaçınılmaktadır.

TABLO V

ŞEHİRLERDE KONUT TALEBİ PROJEKSİYONLARI

Yıllar	Nüfus artışından doğan ihtiyaç	Yenilemelerden doğan ihtiyaç	Afet ve Kamulaştırmadan doğan ihtiyaç	Gecekondu tasfiyesinden doğan ihtiyaç	Toplam ihtiyaç
1962	91.367	10.726	4700	12.000	118.793
1963	95.936	16.089	4700	12.000	128.725
1967	116.611	37.541	4700	12.000	170.852
1975	172.286	37.541	4700	12.000	226.527

(Kaynak : Kalkınma Planı Birinci Beş Yıl. 1963 - 1967 S. 431)

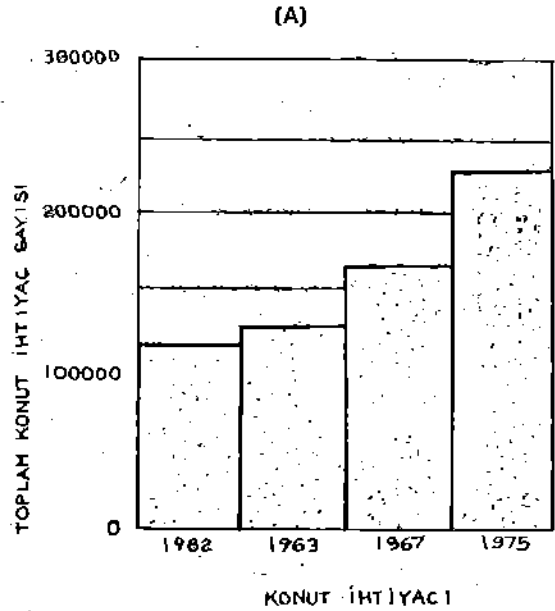
bir hızla arttığını ve 1962 yılındaki talep projeksiyonun onüç yılda % 91.5 artarak 1975 yılında 226.527 değerine ulaştığını göstermektedir. Konut talebinin bu şekilde artmasına karşılık konut arzı, konut üretimi, istenilen şekilde gelişmemektedir. Şehirlerimizde son yıllardaki konut üretim değerleri Tablo VI. da verilmektedir.

TABLO VI

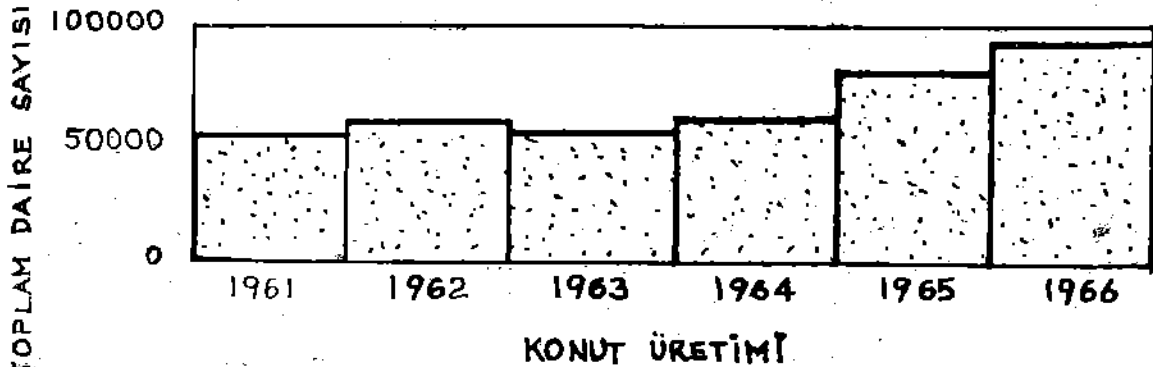
ŞEHİRLERDE KONUT ÜRETİMİ

Yıl	Toplam Daire Sayısı
1961	52.760
1962	58.748
1963	57.286
1964	60.754
1965	80.464
1966	91.138

(Kaynak : Kalkınma Planı İkinci Beş Yıl. 1968 - 1972, S. 277)

(B)

(Şekil - 2)

dir. Tablo VII. bu gerçeği ayrıntılı olarak ortaya koymaktadır.

Tablo VII. 1963 yılından sonra Kamu kesiminin toplam konut yatırımları içerisindeki payının sürekli olarak azaldığını ve beş yıl içinde % 6.1 den % 1.2 ye düştüğünü göstermektedir. Buna karşılık

dan yapılmaktadır. TABLO VIII bu gerçeğe ışık tutmaktadır.

Tablo VII. ve Şekil III. ün açıkça gösterdikleri şekilde kamu kesiminin konut yatırımları içindeki payının yıldan yıla bilinçli, planlı ve kasıtlı olarak azaltıldıkları, böylelikle kapkaççı bir özel sektöre

TABLO VII

KONUTLARDA YAPI DEĞERİ (1.000,— TL.)

Yıllar	I Kamu Kesimi	II Özel Kesim	III Toplam	I/III (%)	II/III (%)
1961	48.148	1.204.273	1.252.421	96.1	3.9
1962	68.078	1.503.561	1.571.639	95.6	4.4
1963	93.356	1.434.815	1.528.171	93.9	6.1
1964	38.235	1.527.614	1.565.849	97.3	2.7
1965	41.298	2.053.603	2.094.901	97.9	2.1
1966	39.610	2.453.971	2.493.581	98.5	1.5
1967	40.170	2.873.581	2.913.751	98.8	1.2
Toplam	368.895	13.051.418	13.420.313	% 97.1	% 2.9

özel sektörün toplam konut yatırımları içerisindeki payı % 93.9 dan % 98.8'e yükselmiştir. 1961 - 1967 süresindeki toplam konut yatırımlarının % 97.1'i özel kesim ve ancak % 2.9'u Kamu kesimi tarafından yapılmıştır.

Yeni "kâr" olanaklarının hazırlandığı ortadadır. Diğer bir deyişle, daha önce de ileri sürdüğümüz gibi, Türkiye'de kamu kesimi tarafından planlanan ve yürürlüğe konulan toplumcu ve bilimsel bir konut yatırım politikası mevcut değildir. Böyle bir politika

TABLO VIII

DEĞİŞİK ÜLKELERDEKİ KONUT SAYILARINDA KAMU VE ÖZEL SEKTÖRÜN PAYLARI

Ülke	Yıl	I Kamu	II Özel	III Toplam	Kamu/Toplam I/III	Özel/Toplam II/III
Arnavutluk	1965	2.375	—	2.375	% 100.0	% 00.0
Bulgaristan	1965	45.211	—	45.211	% 100.0	% 00.0
D. Almanya	1965	61.100	7.100	68.200	% 89.6	% 10.4
B. Almanya	1962	14.200	408.400	553.300	% 2.7	% 73.7
Macaristan	1965	22.386	22.604	54.600	% 40.8	% 41.3
Romanya	1965	50.559	70.056	121.015	% 41.7	% 58.0
İsveç	1965	39.790	35.524	96.843	% 41.2	% 36.7
İngiltere	1965	138.135	211.621	353.609	% 38.5	% 59.6
Yugoslavya	1965	44.678	77.394	121.972	% 36.7	% 63.5

(Kaynak : United Nations Statistical Year Book. 1966 S. 714 - 724)

Tablo VII. deki değerler ayrıca Şekil 3 de de gösterilmiştir.

Türkiye'de Kamu Kesiminin Konut yatırımlarındaki payının çok az oluşuna karşılık, değişik siyasi ve ekonomik rejimlerdeki pek çok ülkede konut yatırımlarının büyük bir kısmı Kamu Sektörü tarafın-

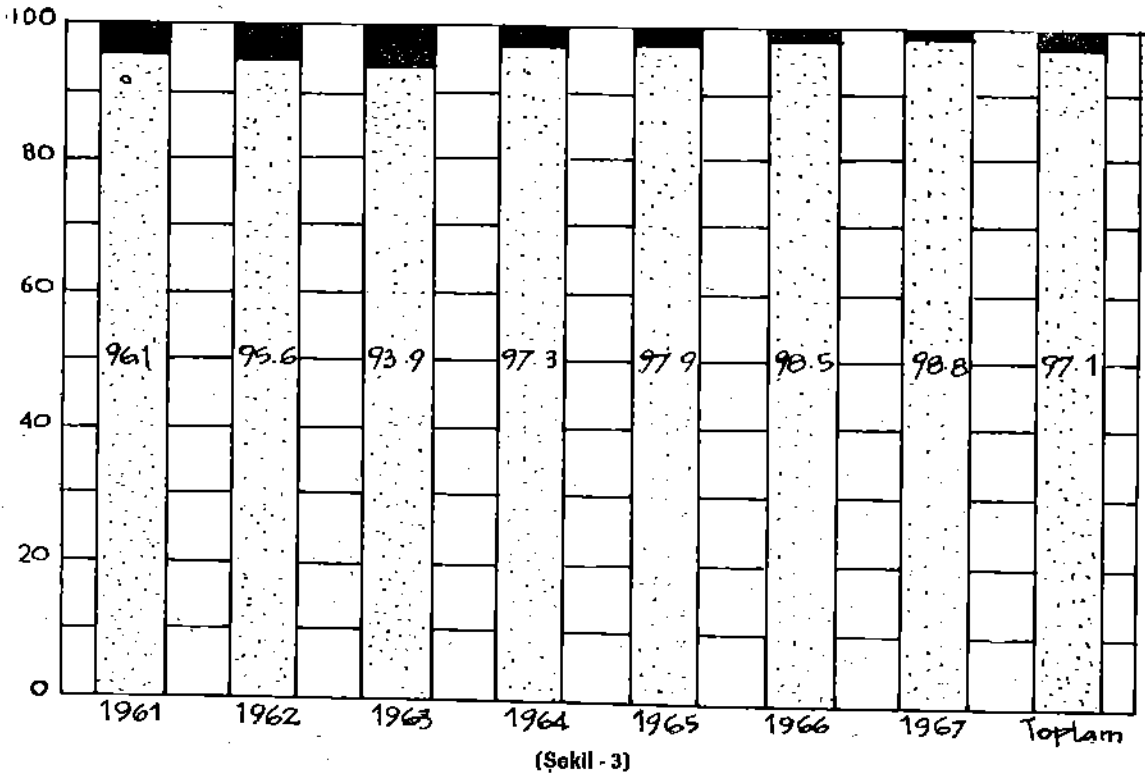
eksikliğinin somut sonucu olarak, özel sektör tarafından gerçekleştirilen konut yatırımları, büyük şehirlerimizde yoğunlaşmakta, İstanbul, Ankara, İzmir gibi metropollerde lüks konut yatırımı şeklinde ortaya çıkmaktadır. Tablo IX. bu gerçeğe ışık tutmaktadır.

TABLO IX

KONUT YATIRIMLARI İÇİNDE İSTANBUL, ANKARA VE İZMİR'İN TOPLAM PAYI

Yıllar	I İstanbul, Ankara ve İzmir'deki toplam konut yatırımları (Milyon TL.)	II Türkiye'deki toplam konut yatırımları (Milyon TL.)	I/II
1960	500.573	1.167.942	% 42.9
1963	798.608	1.498.569	% 53.4
1967	1.270.719	2.913.517	% 43.6
1968	1.575.900	3.393.800	% 46.5
1969 (ilk 4 ay)	505.800	1.131.500	% 44.7

(Kaynak : İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı. 1968 - 1972. 1970 Yılı Programı. S. 510)

Tablo IX. toplam konut yatırımlarının yarıya yakınının İstanbul, Ankara ve İzmir'de yapıldığını ortaya koymaktadır. Bu üç şehrin toplam nüfusunun Türkiye nüfusunun sadece % 10.0 una eşit olduğu, ayrıca özel sektör tarafından karşılanan konut talebinin bu toplam nüfusun sadece bir kesimi tarafından oluşturulduğu, şehirlerde yaşamağa çalışan emekçi sınıf ve tabakaların ya kenar mahallelerde, ya gecekondularda ya da bodrumlarda barındıkları gözönünde tutulacak olursa, Türkiye koşulları bakımından, özel sektör konut yatırımlarının genellikle lüks konut yatırımı niteliği taşıdıkları ortaya çıkar. Oysa halka dönük toplumcu bir konut planlamasının uygulanması halinde aynı yatırım değerleri ile daha çok sayıda halk tipi konutların ya da konut komplekslerinin inşa edilebilmesi mümkündür. Nitekim, İstanbul, Ankara ve İzmir'de inşa olunan konutlarda toplam ve metrekare başına birim maliyet Türkiye ortalamasının çok üzerindedir. TABLO X. bu gerçeği belgelemektedir.

Tablo X. da İstanbul, Ankara ve İzmir'deki konut maliyetlerinin, Türkiye ortalamasının üzerinde olduğunu açıkça göstermektedir. Burada, büyük şehirlerde emek-gücünün ortalama değerinin, küçük şehirlerdeki ortalama değerden daha yüksek olduğu ve bunun bina maliyetlerine yansıdığı ileri sürülebilirse de, büyük şehirlerden uzaklaştıkça inşaat malzemeleri fiyatlarının yükseldiği de bir gerçektir. Bu nedenle, İstanbul, Ankara ve İzmir'deki konut yatırımlarının temelde verimli şekilde kullanılmayan ve bir yerde lüks konutların yapımında israf edilen yatırımlar şeklinde tanımlanmaları doğru olacaktır.

B) GELİR GRUPLARINA GÖRE KONUT TALEBİ

Konut yatırımlarının genellikle lüks konutlarda yoğunlaştığını belirten göstergelerden birisi, gelir gruplarına göre şehirlerimizde oluşan konut talebi büyüklükleridir. 10.000 den fazla nüfuslu şehirlerimizdeki nüfusu 10 gelir grubuna bölecek ve her gelir grubunun ödediği yıllık kira değerlerini incele-

TABLO X
KONUT MALİYETLERİ

Yıllar	Türkiye'nin bütün şehirlerinin ortalaması TL.	Metrekare maliyet TL.	İstanbul, Ankara ve İzmir ortalaması TL.	Metrekare maliyet TL.
1961	29.321	302	41.028	378
1968	30.780	321	42.657	404
1969 (ilk 4 ay)	35.482	358	48.899	447

(Kaynak: İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1968-1972, 1970 yılı Programı S. 510)

yecek olursak TABLO XI'deki değerleri elde ederiz.

talebi içinde büyüklüğünün sadece % 15.9 olduğunu göstermektedir. Buna karşılık nüfusun sadece %

TABLO XI

10.000 DEN FAZLA NÜFUSLU ŞEHİRLERDE GELİR GRUPLARININ ÖDEDİKLERİ KİRA MİKTARLARI

Gelir grubu No.	Gelir Grubu Nüfusu/Toplam Şehir Nüfusu	Gelir Grubundaki hane halkı sayısı	Yıllık ortalama hane halkı geliri TL.	Ortalama Yıllık Kira TL.	Ortalama Yıllık Kira/Ortalama Yıllık hane halkı geliri
1	% 4.52	113.926	5.153	855	% 16.61
2	33.18	834.733	9.141	1.359	14.87
3	10.887	274.153	15.011	2.113	14.08
4	10.995	277.127	24.180	2.969	12.28
5	10.676	269.086	29.552	3.546	12.00
6	12.317	311.709	32.130	3.695	11.50
7	0.682	17.189	36.433	4.463	12.25
8	6.625	166.982	42.653	5.796	13.59
9	6.490	163.579	66.160	10.380	15.69
10	3.650	91.997	218.199	21.318	9.77

(Kaynak: Şehirselsel Toplum Kalkınması açısından ülkemizde Şehirleşme Hareketleri. S. 20-21, T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı)

TABLO XII

GELİR GRUPLARINA GÖRE YILLIK KONUT YATIRIMLARI

Gelir Grubu No.	Gelir Grubu nüfusu Toplam şehir nüfusu	Gelir Grubundaki hane halkı sayısı	Yıllık Konut yatırımı (1.000,— TL.)	Yıllık Konut Yatırımı/Toplam Yıllık Konut Yatırımı
1	% 4.52	113.926	71.913,6	% 1.4
2	33.118	834.733	736.640,4	14,5
3	10.877	274.173	357.040,8	7,1
4	10.995	277.127	443.732,4	8,7
5	10.676	269.086	472.582,8	9,4
6	12.317	311.709	545.089,2	10,9
7	0.682	17.189	31.239,6	0,6
8	6.625	166.982	447.386,4	8,8
9	6.490	163.579	840.954,0	16,6
10	3.650	91.997	1.112.417,6	22,0
Toplam	100.000	2.520.481	5.068.996,8	100,0

(Kaynak: Şehirselsel Toplum Kalkınması açısından Ülkemizde Şehirleşme Hareketleri. S. 29)

Tablo XI az gelirli grupların ödedikleri kira oranının, genellikle yüksek gelirli grupların kira oranının üzerinde olduğunu belgelemektedir. Büyük burjuva yaşantısına özenen serbest meslek sahibi gruplarda kira oranı bir miktar yükseliyorsa da, en fazla gelir sağlayan grupta bu oran % 9.77'ye düşmektedir. Oysa en az gelirli grup için kira oranı % 16.61'dir. Tablo XI'deki değişik gelir gruplarının ödedikleri yıllık ortalama kira değerleri, konut taleplerine dönüştürülecek olursa, TABLO XII'deki değerleri elde ederiz.

Tablo XII, 10.000 den fazla nüfuslu şehirlerde toplam nüfusun % 37.5'ini oluşturan en az gelirli ilk iki grubun yıllık konut talebinin, toplam konut

10.1'ini oluşturan en yüksek gelir sahibi son iki grubun toplam konut talebi içindeki payı % 38.6'dır. Nüfusun % 3.65'ini oluşturan en yüksek gelirli grubun payı ise % 22.0'dır. Görülüyor ki şehirlerimizdeki konut talebi belirli grupların gelirlerinin doğal birer ürününden başka bir şey değildir. Diğer bir deyişle sömürüyü temel ilke alan bir toplumsal düzendeki çarpıklık kaçınılmaz bir şekilde konut taleplerine de yansımakta, emekçi sınıfların sömürülmesiyle oluşan artık - değerden büyük pay alan egemen sınıflarla aracı tabakaların konut talepleri de, büyük şehirlerdeki konut yatırımlarının lüks konutlarda yoğunlaşmasını belirlemektedir.

Tablo XI ve Tablo XII'de verilen gelir grupları

nın, yıllık konut yatırımları ile kendi konutlarının toplam maliyeti yirmi yılda finanse edebileceklerini kabul edecek olursak, Tablo XIII'deki değerleri elde ederiz.

TABLO XIII
YİRMİ YILLIK FİNANSMANA GÖRE
KONUT MALİYETLERİ

Gelir grubu	Konut maliyeti TL.	İnşaa edilebilecek yıllık konut sayısı
1	20.544	3.501
2	32.616	30.110
3	50.712	14.079
4	71.256	12.454
5	85.150	11.106
6	88.680	12.293
7	107.112	648
8	139.104	9.190
9	249.120	13.503
10	511.632	14.625
Toplam		121.509

(Kaynak : Şehirsel Toplum Kalkınması Açısından Ülkemizde Şehirleşme Hareketleri S. 33).

Tablo XIII. Yirmi yıllık bir finansman şeması içerisinde en az gelirli grubun toplam maliyeti 20.544 TL. olan bir konuta, en yüksek gelirli son üç grubun ise sırasıyla 139.104 TL, 249.120 TL. ve 511.632 TL. lık lüks konutlara sahip olacaklarını göstermektedir. Diğer bir deyişle, şimdiye kadar olduğu gibi, önümüzdeki yıllarda da, büyük şehirlerimizde barınma koşulları çok kötü kulübelerin yanında küçük saraylar çoğalacaktır. Böyle bir finansman şeması sonunda, bir yılda inşa olunan toplam konut sayısı ise 121.509 olup, bu yıllık konut talebinin an-

cak 2/3 ünü karşılayabilmektedir. Buna karşılık devlet toplumcu bir hizmet anlayışıyla konut sorununa sahip çıkıp yüksek gelir sahibi grupların konut finansman sürelerini kısıtlayabilseydi, örneğin Tablo XIV. deki gibi bir sonuç sağlayabilirdi.

Tablo XIV. Devlet eliyle planlanan ve uygulanan bir konut yatırım politikası sonunda, konut maliyetlerinin birbirlerine çok yaklaştırılabileceğini, ayrıca toplam konut sayısının da artırılabilceğini göstermektedir. Böyle bir planlamanın uygulanabilmesi halinde 10.000 den fazla nüfuslu şehirlerin toplam konut talebi de karşılanabilmektedir.

Bu gerçekleri şu şekilde de ifade edebiliriz; Konut yatırımları bugünkü biçimiyle sürdürülecek ve teşvik edilecek olursa, aşağı gelir gruplarının konut standartları sürekli olarak kötüleşirken, yüksek gelir grupları uzun süreli finansmanlar sonunda çok lüks konutlara sahip olacaklardır. Oysa devlet eliyle gerçekleştirilen bir uygulama ile, yüksek gelir gruplarının konut maliyetlerinin belirli bir değerin üstüne çıkması önlenbilirse, aşağı gelir grupları çok daha iyi konutlara sahip olabileceklerdir. Elbetteki böyle bir çözüm bile kökten ve kalıcı bir çözüm sayılamaz. Konut sorununa gerçek bir çözüm getirebilmenin tek yolu, sömürünün ortadan kaldırıldığı toplumsal bir düzende, gelir adaletini sağlayabilmek, belirli sınıf ve tabakalar arasındaki gelir uçurumlarını toplumcu bir anlayışla kısa bir süre içerisinde kesinlikle kapatabilmektir.

Fakat bugün devlet tarafından uygulanan reformist, evrimci bir konut politikası bile mevcut değildir. Kamu kesiminin bu kasıtlı pasif tutumu İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planında şu şekilde dile getirilmektedir. "Kamu kesimi kesin zorunluk olduğu özel durumlarda halk konutu yaparak ve mahrumiyet bölgelerinde kamu personeli lojmanları inşa ederek konut sektörüne yatırımcı olarak girecektir."

(Bak : Kalkınma Planı İkinci Beş Yıl. 1968 - 1972, S. 286).

TABLO XIV
GELİR GRUPLARINA DEĞİŞİK FİNANSMAN SÜRELERİ UYGULANMASI
HALİNDE KONUT MALİYETLERİ

Gelir grubu	Finansman süresi (Yıl)	Ortalama konut maliyeti (TL.)	İnşaa edilebilecek konut sayısı
1	15	15.405	4.668
2	10	16.130	45.165
3	8	20.288	17.599
4	6	21.378	20.756
5	6	25.530	18.511
6	6	26.609	20.489
7	5	26.780	1.166
8	4	27.820	16.081
9	3	37.368	22.505
10	3	76.746	14.625
Toplam			181.565

(Kaynak : Şehirsel Toplum Kalkınması Açısından Ülkemizde Şehirleşme Hareketleri. S. 39)

Özel sektöre öncelik tanıyan bu görüş bir başka açıdan ise şöyle savunulabilmektedir: "Konut inşaatının istihdam yaratıcı ve özellikle mevsimlik işsizliği emici niteliği dikkate alınarak, bu sektörde işgücü yoğunluğuna geleneksel teknolojilerin kullanılmasına devam edilecektir. Teknolojik gelişmeler rasyonalizasyon ve standartlaşmaya yöneltilecek, prefabrik konut yapımından bir zorunluk olmadığı hallerde karşılanacaktır."

(Bak : Kalkınma Planı İkinci Beş Yıl. 1968 - 1972. S. 286).

Görülüyor ki kamu kesiminin yurdumuzdaki konut sorununa çözüm getirmeğe niyeti dahl yoktur. Devletin temel görevinin, temel sorunluluğunun ne pahasına olursa olsun "kâr" sağlamak isteyen kapkaççı bir özel sektöre yeni sömürü alanları, yeni sömürü olanakları sağlamak olduğu, kamu kesiminin her koşulda özel sektörü desteklemesi gerektiği görüşü iktidarlarca açıkça benimsenmiş bulunmaktadır.

III. KÖY KONUTLARININ DURUMU

Şehit konutları hakkında elimizde bulunan bilgilere kıyasla, köy konutları hakkındaki bilgilerimiz çok daha yetersizdirler. Bununla beraber 1965 yılında köylük yerlerdeki toplam konut sayısının 3 milyon 430 bin olduğu tesbit edilmişti. Bu konutların en az 16.000'i mağara, çadır gibi konutlardır. Köy konutlarının % 59'u sağlam, % 24'ü onarılabilir, % 17'si çürük olarak tanımlanmakta iseler de, sağlam konut oranının daha düşük olduğu son yıllardaki depremlerin doğurduğu hasarlarla belgelenmiş bulunmaktadır. Mevcut konutların % 51,4'ü düz çatılı olup kıl ve toprakla örtülü, % 48,4'ü beşik ve kırma çatılıdır. Tüm konutların % 48,5'inin pencere-

oranı % 3,1'dir. Köy konutlarımızın % 79,7'sinde mutfak ve % 28'inde helâ mevcut değildir. Köy emekçilerinin şehir emekçilerinden daha kötü koşullarda yaşadıkları ortadadır.

5000 den az nüfuslu yerleşim bölgelerindeki konutları Oda sayılarına göre sınıflandıracak olursak Tablo XV'i elde ederiz.

TABLO XV
5000 den AZ NÜFUSLU YERLEŞİM BÖLGELERİNDE
KONUTLARIN ODA SAYILARINA GÖRE
SINIFLANDIRILMASI

Oda sayısı	Konut sayısı	%
1	795.764	22.76
2	1.244.481	35.62
3	759.814	21.74
4	441.171	12.62
5	124.591	3.56
6	81.627	2.34
7	47.399	1.36

(Kaynak : Kalkınma Planı. İkinci Beş Yıl. 1968 - 1972. S. 277)

Tablo XV. köy konutlarının % 58,4'ünün bir ve iki odalı konutlardan oluştuğunu göstermektedir. Diğer bir deyişle, köy konutlarının büyük bir çoğunluğu, tıpkı şehirlerimizde olduğu gibi, barınma koşulları çok kötü kulübelere ibarettir. Köy konutlarımızdaki sıkışıklığı daha belirli bir şekilde ortaya koyabilmek için, bu konutların hane halkları ve oda sayısı bakımından değerlendirilmesini yapmak gerekmektedir. Bu değerlendirilme TABLO XVI da verilmiştir.

TABLO XVI
HANE HALKLARININ KONUTLARINDAKİ ODA SAYILARINA GÖRE DAĞILIMI

	O d a S a y ı s ı								
	Toplam	1	2	3	4	5	6	7	8+
Hane halkı sayısı	3.491.727	909.720	1.341.002	646.870	342.872	76.209	40.806	10.164	18.005

(Kaynak : Genel Nüfus Sayımı. 24.10.1965. S. 679).

leri camlı, % 55,5'inin ise pek az penceresi camlı, diğerleri tahta ve benzeri maddelerle kaplı olan pencereye sahip konutlardır. 200.000 konutun hiç penceresi yoktur. Bu konutların çok büyük bir kısmı en ilkel bir yıkanma yerinden yoksundur. 1963 yılında Türkiye köylerinde ancak 1227 sinde hamam ve 16.209,unda umumî helâ bulunmaktaydı. 1960 yılı sonunda, 65 bin köy yerleşimi yerinden 1.390'unun, yeni 25 bin köyün içme suyu yoktu. 19 bininin suyu ise yetersiz durumdadır. Yine 1966 yılında ele alınan projelerin tamamlanmasıyla 65.000 köy içinde 693 köy elektriğe kavuşturulmuş olacaktı. 1968 yılında elektrikli köylerimizin sayısı sadece 2000'dir. Demekki toplam köyler içinde elektrikli köylerin

Tablo XVI. ya göre köylerimizde yaşayan hane halklarının % 28,6'sı tek odalı konutlarda, % 38,4'ü iki odalı konutlarda yaşamaktadırlar. Dolayısıyla bir ve iki odalı konutlarda yaşayan hane halkı oranı % 67,0 ye ulaşmaktadır. Bundan başka üç kişiden oluşan 112.014, dört kişiden oluşan 139.630, beş kişiden oluşan 143.558, altı kişiden oluşan 128.457, yedi kişiden oluşan 93.901, sekiz kişiden oluşan 61.810, dokuz kişiden oluşan 34.949 ve on kişiden oluşan 20.989 hane halkı tek odalı konutlarda yaşamaktadırlar. Tek odada yaşayan on ve daha fazla kişiden oluşan hane halkı sayısı 47.587'dir. Onbeş ve daha fazla kişiden oluşan 5.028 hane halkı tek bir odaya sıkışmış durumdadır.

KÖYLERDE KONUT İHTİYACI

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planının hazırlanması sırasında, planlarımız genellikle toplumcu ilkelere hareket etmişler ve araştırmalarında toplumsal sorunlarımızın çözümünün kamu kesiminin temel sorumlulukları arasında yer aldığını açıkça ortaya koymuşlardı. Özel sektöre ancak ikinci dereceden ağırlık tanıyan bu görüş Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planına egemen olmuşsa da, planın uygulanması sırasında yurtsever planlılarla işbirlikçi politikacılar arasında kaçınılmaz çatışmalar çıkmış ve bu mücadele sömürü güçlerinin galebesiyle sona erdikten sonra, Devlet Planlama Teşkilatına özel sektörü desteklemekten başka görev verilmemiştir. Birinci ve İkinci Kalkınma Planlarına egemen olan bu iki zıt görüş, çeşitli tahmin ve değerlendirmelere de yansımış, Birinci planda saptanan toplumsal ihtiyaçlar, İkinci Planda büyük ölçüde azaltılmışlardır. Bu gelişimin somut bir örneğini köylük bölgenin konut ihtiyacının saptanmasında görüyoruz. Aşağıda verilen Tablo XVII. deki konut ihtiyacı değerleri Birinci Kalkınma Planından alınmışlardır.

TABLO XVII
KÖYLERDE KONUT İHTİYACI

Yıllar	Nüfus artışından	Yenilemeden	Afetlerden	Sıkışıklığın giderilmesinden	Toplam
1962	71.600	20.650	2000	10.734	104.984
1963	73.100	20.650	2000	10.734	106.484
1967	79.800	20.650	2000	10.734	113.184
1975	95.800	20.650	2000	10.734	129.184

(Kaynak : Kalkınma Planı Birinci Beş Yıl, 1962 - 1967. S. 431).

Tablo XVII. ye göre İkinci Beş Yıllık Kalkınma sürecinin başlangıcı olan 1967 yılında köylerimizdeki konut ihtiyacı 113.184 birim olacaktır. Bununla beraber kamu kesiminin temel görevinin özel sektörü geliştirmek olduğu görüşünün egemen bulunduğu İkinci Kalkınma Planında köy konutları ihtiyacı şu şekilde saptanmaktadır. "İkinci Beş Yıllık Plan döneminde demografik değişikliklerden doğan köy konut birimi ihtiyacı yılda 44.600 dür. Afetler ve yenileme faktörünün eklenmesi ile 1968 - 1972 arası yıllık ortalama köy konutu ihtiyacı 60.000 birim olarak kabul edilmiştir." (Bak : Kalkınma Planı İkinci Beş Yıl, 1968 - 1972. S. 283)

Görülüyor ki Birinci Kalkınma Planı ile, İkinci Kalkınma Planının verdiği değerler arasında büyük bir fark vardır. İkinci Kalkınma Planında köy konutu ihtiyacı yarı yarıya azaltılarak 113.184 birimden 60.000 birime indirilmiştir. Köy konut ihtiyacı değerleri arasındaki bu fark bile, İki Kalkınma Planına birbirine zıt toplumsal görüşlerin ürünü olduğunu ortaya koymaktadır.

IV. KONUT SORUNUNUN ÇÖZÜMÜ

Bütün toplumlarda, temel sorunların çözümü ancak ve ancak sömürünün ortadan kaldırılmış oldu-

ğu, halka dönük, toplumcu bir düzenin gerçekleştirilmiş olmasıyla mümkündür. Temelde sömürüye dayanan, emekçi sınıf ve tabakalarının ürettiği değerlere egemen sınıfların el koymalarına olanaklar sağlayan bir toplumsal yapı içerisinde temel sorunlara köklü ve kalıcı çözümler getirilmesi mümkün değildir. Bununla beraber dışa bağımlı böyle bir geri bırakılmış düzen içerisinde dahi girişilebilecek eylemler, gerçekleştirilebilecek aşamalar mevcuttur. Halka dönük eylem ve direnimleri biriktirimi, yoğunlaşması ve güçlenmesi, sömürü düzeninin gereken şekilde değişimini hazırlayan ana etkenler arasındadır. Bu nedenle konut sorunumuzun çözümünde atılması gereken ilk adım, devrimci bilim adamlarımız, mühendis ve mimarlarımız aracılığıyla konut sorununun temel nedenlerinin emekçi halkımıza anlatılması, emekçi halkımızın bu konuda gereken şekilde bilinçlenmeleridir. Bu bilinçlemeyi gerçekleştirebilmek için ise, herşeyden önce mühendis ve mimarlarımızın, teknisyen ve teknikerlerimizin, bir kelimeyle Türkiye Teknik Ordusunun konut sorununun temel nedenlerini kavraması, konut sorunu-

nun, tıpkı diğer toplumsal sorunlarımız gibi, dış ve iç sömürüyle asırlardır geri bırakılan toplumsal yapımızın doğal ve kaçınılmaz sonucu olduğunu açıkça görebilmesi, şehirlerimizdeki lüks konut yatırımlarının yüksek gelir gruplarının talepleri tarafından belirlendiğini anlayabilmesi, bir kelimeyle konut sorununun Türkiye'de gelir dağılımındaki adaletsizlik ve çarpıklığa doğrudan doğruya bağlı olduğunu kesinlikle bilincine varması gerekir. Diğer bir deyişle, Türkiye'nin günümüzdeki geriliğini, fakirliğini, ekonomik güçsüzlüğünü asırlardır süregelen dış sömürünün belirlediğini açıkça görebilenler, konut sorunumuzun temel nedenini halkımızın fakirliğine ya da iki yüzlü bir teslimiyet, tevekkül mistisizmle kade, "takdir-i ilâhi" ye bağlayamazlar. Açık kavramamız gereken gerçek, konut sorunumuzun, dış ve iç sömürüyle belirlenen toplumsal yapımızın kaçınılmaz bir ürünü olduğudur.

Böyle bir sömürü düzeninde devrimci, bilinçli bilim adamlarımızca, Türkiye Teknik Ordusu, güçlü baskı grupları halinde halka dönük eyleme, halka dönük direnime geçtiklerinde, konut sorunumuzun nedenlerini emekçi halkımıza açıkça gösterebilir ve bugünkü yapı içerisinde gerekli tepkilerle doğru çözümleri, sınırlı biçimlerde de olsa, mevcut iktidarlara kabul ettirebilirler. Getirilecek çözümler temel-

de toplumcu ilkelere hazırlanmış olan Birinci Kalkınma Planında öngörülen çözümlere çok yakın olacaktır. Şöyleki :

İktidarlara kabul ettirilecek Ana İlkeler :

1. Lüks konut yapımının kısılması ve sağlık bakımından sakıncası olmayan en ucuz halk konut tipinin seçilmesiyle, daha çok sayıda konut yapımını ve daha geniş bir kitlenin barındırılmasını sağlamak,

2. Her türlü arsa alım-satım oyunlarını önleyici tedbirlerle, ev yaptırmak isteyenlerin uygun fiatlarla arsa edinmesini sağlamak,

3. Sahiplerinin oturacakları evlerle birlikte düşük kiralı halk konutları yaparak kıranın özellikle dar gelirli ailelerin imkânlarını zorlayıcı etkisini azaltmak,

4. Gecekonduları içinde oturanlara konut bulmadan yıkmamak. Herşeyden önce bu gecekondu-
ların arsa mülkiyeti problemini çözmek, kamu hizmetlerini tamamlayarak durumlarını düzeltmek.

5. Halk tipi evlerin yapımı yoluyla yatırımı arttırmadan şimdiden % 60-80 kadar fazla konut inşa edebilmek.

6. Konut yatırımlarının, çoklukla lüks konutlara yönelmesini önleyici tedbirleri almak. Lüks konut yapımına hiçbir şekilde konut kredisi vermemek, ayrıca ek vergiler koymak.

7. Halk tipi konut yatırımlarına, konut kredileriyle vergi muafiyeti ve diğer kolaylıklar tanımak.

8. Belediyeler elindeki arsaları öncelikle halk tipi konut yapanlara şartlı satış yoluyla ayırmak ve arsanın el değiştirmesini önlemek.

9. Az gelirli yurttaşların konut yapımını, proje, teknik yardım, konut kredisi ile desteklemek. (Bak : Kalkınma Planı. Birinci Beş Yıl. 1962-1967 S. 429-432)

10. Kent topraklarını kamulaştırmak, böylece arsa spekülasyonunu önleme yolunda gerekli tedbirleri almak.

11. Konut yatırımlarını kamu kesiminin temel sorumlulukları arasına sokmak, kapkaççı bir özel sektörün bu alandaki sorumsuz faaliyetlerini önlemek.

12. Bir kelimeyle yurt çapında halka dönük toplumcu bir konut politikasını oluşturmak, bu politikayı gereken eylem ve direnlim biçimleriyle iktidarlara kabul ettirmek.

Türkiye Direnme Ortamının Ekonomik Bileşeni

1961 Anayasası, 1789 Fransız Devrimi'nin sonunda belirterek insanı soyut bir kavram olarak ele alan görüşü bir yana bırakıp, devlet anlayışının nitelikleri arasına "sosyal" kavramını eklemiştir. Yani, bu temel belge ile, Türk toplumu, görünüşte varolan siyasal demokrasi düzeninden sosyo-ekonomik demokrasi düzenine, gerçek demokrasiye, bağımsız ekonomi dönemine geçiş isteğini dile getirmiştir. Bu, önemli bir aşamadır.

Fakat yeni anayasa, sosyal devlet anlayışının ilkelerini ortaya atmakla beraber, adı geçen ilkelere tam anlamıyla uygulandığı söylenemez. Halkımız, anayasanın sağladığı hakları gerçek boyutları içinde elde etmek uğruna, daha önce verdiği sosyal mücadelelere yenilerini eklemek zorunluluğu altında, on yıl sonra, yeniden bir direnme ortamına girmiş bulunmaktadır.

Bu ortamın ekonomik bileşeni nedir?

Türkiye, izlediği kapitalist ekonomi siyasetiyle, 1962'den beri süregelen ve gittikçe şiddetlenen enflasyonist baskının altında, bugün, artık, tam anlamıyla bir darboğazın içinde bulunuyor. Buna karşılık, büyük toprak sahipleri, tüccar, ithalatçı ve sözümona sanayici gibi, büyük gelir gruplarının çıkar grafiği gittikçe yükselmektedir. Yoksul köylüler, orta ve dar gelirli küçük burjuvazi (orta köylüler ve memurlar) ve yarı-proleter elemanlar, giderek daha belirli bir fakirleşmeye doğru sürükleniyor. Köyler, bir emme - basma tulumba gibi, büyük kentlere,

hattâ ulusal sınırların dışına işgücü basmakta, her yıl bu sayıyı biraz daha artırmaktadır.

İlkin, yapısal güçlükler yüzünden ekonomimizin egemen kesimi olan tarımı ele alalım. Nüfusun % 70'i tarım alanında. İhracatın dörtte üçü tarımdan sağlanıyor. Ulusal gelirin üçte biri bu kesimden geliyor. Fakat bütün bunlara, hattâ hızlı kapitalistleşme gerçeğine rağmen, iklim şartlarıyla sınırlı olan Türkiye tarımı henüz ilkelikten ve feodal kalıntılarından kurtulabilmiş değil. Verim, yağmur duasına bağlı. Nitekim, 1969 yılında, tarım kesimindeki gelişme hızı % 1 bile olamamış, % 0.8'de kalmıştır. Geçen yıl düşük olan tarımsal üretime karşı, bu yıl da, kuraklık, ayrıca yetersiz gübreleme (tezeğin enerji kaynağı olarak kullanılması) nedeniyle gene düşük bir ürün beklenmektedir. 1970'de, ABD'nden yarım milyon ton ekmeklik buğday ithal edilecektir.

Tarım kesiminin önemli bir başka sorunu erozyondur. Ziraat Odaları ve bizzat Köy İşleri Bakanlığı'nın incelemeleri "alarm" niteliğindedir. Bakanlık, 25 milyon hektar olan tarımsal alanın yarısı erozyon tehdidi altında, diyor. 4 milyon hektarlık üst tarım toprağı % 50 - 100 oranında yok olmuştur. Bu ulusal ve yaygın tehlikeyi önleyecek toprak ve su korunması tedbirlerinin gerektirdiği yatırım tutarı 57 milyar liralık bir değere yükselmektedir.

Bir tek sözcükle özetlersek, Tarım Bakanı bile, tarımda bir hamle yapmak zorunluluğundan söz etmektedir.

Buna karşılık, sanayide durum daha dramatik görünüşler kazanmak arifesinde. Her ne kadar, sanayi kesiminde, planın öngördüğü gelişme hızının gerçekleştirildiği ileri sürülüyorsa da, bu kalkınma aritmetiğini herkesten önce planlamacılar kuşkuyla karşılanmaktadır. Kaldı ki rakamlar doğru bile olsa, Ortak Pazar karşısındaki tutumumuz Türk sanayii için en büyük sorumsuzluğu ortaya koymaktadır. Prof. Gülsen Kazgan, nitekim, "Türkiye gibi sanayinin tümü bebeklik aşamasında bulunan, maliyetleri en geleneksel sanayilerde bile dünya piyasasının üstünde olan bir ülkenin, üstelik hiç hazırlık yapmadan, hemen Geçiş Dönemine girmeye kalkması, bu işi yürütenlerin ya cahilliği ya da ihanetine atfedilmelidir" demekle aynı noktaya parmak basmış oluyor. Öte yandan ithalâta dönük sanayi kuruluşlarında ham madde ve pazar sıkıntısı yüksek bir düzeye ulaşmış, bunun doğal sonucu olarak ihtiyaç karşılanamadığından kimi fabrikaların kapanmasıyla işsizlik artmıştır: Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu bile, hükümetin yatırım ve transfer siyasetini düzeltmek zorunda olduğuna işaret etmiştir. Bununla beraber, ithalât bölüşümündeki isabetsizlikler önlenemediğinden, tahsis çağı kimi firmalar için tatlı ve çekici bir gelir kaynağı, bir altın çağ olmakta süregidiyor.

Yurdumuzun tarım ve sanayi perspektifini böylece belirledikten sonra, ihracat alanında bir "mucize" beklemek elbette boşuna olacaktır. 1969 yılı dış ticaret açığı 264 milyon dolar (ihracat 537, ithalât 801). O değişmez ve kaçınılmaz tablo egemen tonlarını eskisi gibi koruyor. Başka bir deyişle, dış ticaret darboğazı olanca ciddiyetini sürdürmekte ağırlığını ekonomi üstünde iyiden iyiye duyurmaktadır. Çünkü, bağımlı ekonomileriyle, sömürü kışkacının içine girmiş geri tarım ülkeleri için, durum daha başka türlü olmayacaktır. Onlar, ister istemez, bir ham madde pazarı ve dünya dış ticaret hadlelerinden sürekli zarar gören bir tarım ülkesi durumunda kalmaya doğru itilmektedir. Gelişmiş kapitalist güçler, yoksul ülkelerin ihraç ürünlerinin fiyatlarını alabildiği kadar düşük tutarken, aynı zamanda, kendi sattıkları sanayi mamûllerinin fiyatlarını alabildiğine artırmaktadır. Pirinç ve çeliğin dünya piyasasında izlediği gelişme, bu iki duruma çarpıcı birer örnek olarak verilebilir. Ayrıca, dış ticaret açığının kaçınılmaz olduğu böyle ülkelerde, dış yardımla dış borçlar giderek birbirini yok edeceğinden, birincinin ekonomik değeri bir süre sonra tamamen ortadan kalkacaktır. 1970'de, Türkiye'nin ödemesi gerekli dış borç taksiti 172 milyon dolardır. Buna karşılık, dış finansman açığı ise 177 milyon dolar. Bunların yanı sıra, kredi örgütleriyle olan ilişkilerimiz çok daha ilginç sonuçlar saklıyor. Konsorsiyuma göre, Türkiye önemli bir enflasyonun içindedir. Hükümet, mayıs

1970'e kadar, bir takım mali, parasal ve öteki tedbirleri (bunlar, özetle, devalüasyon, kalkınma hızının düşürülmesi, kamu yatırımlarının azaltılması, işçi ücretlerindeki artışın frenlenmesi, dış ticarete serbestliğe doğru gidilmesi, vergilerin artırılması, turizm gibi döviz getirici yatırımlara yönelmek vb.) almazsa, Konsorsiyum yardımını bir yıl geciktirecektir. Faşist Yunanistan ile ırkçı G. Afrika Birliği'ne cömertce krediler açan Dünya Bankası ise, Avrupa Para fonuyla olan ilişkilere bağlı kalarak, yardım kararı alacak yahut almayacaktır.

Bu yönde Türkiye'yi etkileyecek daha önemli bir gelişme, bugün, kapitalist dünyanın, yeniden 1929 dan bu yana en ağır bir ekonomik bunalımın eşliğine doğru giden görünüşüdür. Ülkeler arası çıkar çatışmaları keskinleşmiştir. Bir yandan ABD ile Ortak Pazar arasında, öte yandan gene ABD ile Japonya (ve onun arkasında AET ülkeleri) arasındaki çekişmeler yoğunlaşmaktadır. Strasburg'da toplanan son Avrupa Konseyi'nde, Avrupa bile ABD sermayesinin egemenlik kurmasından yakınmıştır. Bunlara paralel olarak, ABD'nde ekonomik yapının çöküş öncesi bir iğretilek gösterdiği konusunda görüşler yaygınlık kazanıyor.

Başta sözünü ettiğimiz direnme ortamının sosyal bileşenine gelince, patlamalar ekonomik sıkışıklık ve işsizliğin, günbegün artan hayat pahalılığının elbette kaçınılmaz ve doğal birer sonucudur. Son iki yıldır toplu sözleşme anlaşmazlıklarının çok artışı bunu gösteriyor. Ara katlar, Türkiye Kamu Personelleri Sendikaları Konfederasyonu (Türk-Persen) ağızyla, hükümete sonuncu bir duyuruda bulunup, istekleri verilmezse bütün yurda yaygın eylemlere başvuracaklarını açıklamışlardır. İşçi kesimi, tabanın görüşlerini dile getiren geniş bir kurultayda, düzeni benimseyen yöneticilerine rağmen, genel grev hakkı istemiştir. Zaten nisan ayı bir baştan bir başa grev ve işgal olaylarıyla geçmiştir. Bu arada, çeşitli Mühendislik Odaları ile sendikaların ortaklaşa olarak Ankara'da düzenlediği, 18 Nisan Teknik Eleman Miting ve Yürüyüşü'nü okurlarımız hatırlayacaklardır. Benzer şekilde, gençlik ve köylüler, içinde bulundukları koşullara karşı, bütün yurda yaygın bir eylemi sürdürmektedirler.

Ama sosyal patlamalar, hiçbir zaman tarihsel devrimci gidişe ket vuracak ve geniş halk yığınlarını karşısına alan yasalarla, kısaca genel sağduyunun dışına çıkmakla önlenemez. Gelişen direniş ortamı içinde, halkımızla beraber, teknik ordu da, demokratik ve ekonomik hakları için Anayasa'nın elverdiği en uç noktaya kadar sosyal mücadelelerini sürdürmek zorundadır. Çünkü, 27 Mayıs'ın verdiği ders, bu görevin onları aşan bir zorunluluk olduğunu gösteriyor.

Devalüasyon 1970 yahut Bir Sistemin Üçüncü iflâsı

Ağustos ayında, yurdumuzda uygulanan ekonomi siyasetinde etkileri derin olacak, önemli birtakım kararları kapsayan bir yaprak çevrildi. Devalüasyonun doğum belgesi sayılabilecek Bakanlar Kurulu bildirisi, "bu tedbirler bir manzume halinde düşünülmüştür" diyor. Gerçekten, Personel Kanunu, onunla birlikte gün ışığına kavuşan değişik vergiler, sonunda 9 Ağustos kararı, bu karara eşlik eden kimi tarım ürünlerinde gecikmiş yeni taban fiyatlarının açıklanması, gider vergilerindeki yüzde yüz artış uygulaması, tüm bunlar, çevrilmiş bir yaprağın sonunu karanlık eylemlere benziyor. Ama, aslında, yeni bir ekonomi siyasetinin başlangıcına tanık oluyoruz.

Kuşkusuz, başlayan yeni çizgi üstünde en önemli nokta devalüasyondur. Türkiye ekonomisi tarihinin geleneğine uygun olarak, sonunda, burjuva demokrasisinin sözlüğüyle "anlamsızın en kötüsü" gerçekleştirildi; Cumhuriyet'in üçüncü devalüasyonu yapıldı. Devalüasyon kararı, bir hükümet için, barış çağının en bahtsız imzasını taşıyan eylemi demektir.

Ayrıca, böyle önemli bir kararın alınması ve kamu oyuna açıklanmasında, iktidarın uğradığı büyük taktik yenilgiyi de gözden uzak tutamayız. Günümüze çok yakın iki para değeri düşürmesini hatırlayalım: Kasım 1967 tarihli İngiliz ve Ağustos 1969 (hemen hemen aynı günler) Fransız devalüasyonları. Özellikle sonuncuda, Maliye Bakanı, bu nazik

para işlemi sırasında, öncesi ve sonrası günlerle beraber, bir aya yakın bir süre, Rue de Rivoli'de, yani Bakanlıkta yatıp kalkmıştı. "Sır" ı yalnız sekiz kişi biliyordu. Oysa, Türkiye'de, devalüasyon, davulu-zurnalı bir gelin alayına yaraşır şekilde, geliş önceden duyulup yarı yolda karşılanmıştır. Para değerinin düşürülmesini daha şimdiden başarı defneleriyle süsleyerek kamu oyu önüne sürenler, Türk devalüasyonunun gücünü gizliliğinden aldığını söyleyecek derecede sorumsuzdurlar; ya da halka karşı gerçekleri ters çevirmeyi değişmiyen bir üslup olarak benimsemişlerdir.

PLANLAMANIN SORUMLULUĞU

1970 Türkiye'sinde yapılan para değerinin düşürülmesi işlemi, 1946 ve 1958 devalüasyonlarından özellikle daha değişik bir anlam taşımaktadır. Gerçeklere ismini verirken, 9 Ağustos kararı planlı dönemin ilk devalüasyonu, dolayısıyla, plan uygulamasının sorumluluğunu kesinlikle belgeleyen bir karardır. Bir çeşit, plan anlayış ve uygulamasının ulaştığı çıkmaz sokağın özel ismi sayılmalıdır. Neredeyse on yıl biterken, sorunlar önünde bilimsel seçim olanağından ve teknik yetenekten uzak, iktidarların benimsediği kalkınma yönteminin iflâsını haykıran, "emredici" olmak yerine "yol gösterici" nitelikte bir planlamanın muhasebesi yapılırca, karşımıza, çıka

çrka, devalüasyonun soğuk ve siyah yüzü çıkıyor. Duraksamasız denebilir ki, Ağustos 70 kararının gölgesi, iktidarın boyutlarını veren Planlama'nın, yani planlama anlayışının üstüne düşmektedir.

Bununla birlikte hiç şaşırılmamak gerekir. Çünkü, "Plan tarihinde eğer bir gelenek kurulmuş olsaydı, her on ya da on iki yılda bir, para değerinin düşürülmesi Beş Yıllık Planlar'a bile geçirilirdi" şeklinde düşünen iktidar sorumlularına, sözde muhalefet yöneticilerine bile yurdumuzda rastlamak olağan.

GEÇMİŞ DEVALÜASYONLAR

Elbette eleştirilmesi gerekli olan devalüasyonun, bu utanç işleminin içinde bulunduğumuz koşullar içinde kaçınılmazlığı, yahut kaçınılabılır oluşu değildir. Geç ya da zamanında yapılması da değildir. Türkiye'nin niçin ve hangi noktadan bu koşullara kadar sürüklendiği önemlidir. Temel suçlama bu sorumluluğa dönük olmalıdır.

Geriyeye dönerek bakarsak, 1931 yılından beri li-ranın yabancı paralara-aslında altın gramajına- göre bir dizi ayarlamalar geçirdiği görülür. Dolar alım-satımının 90 kr. üstünden geçerli olduğu İmparatorluk döneminden Cumhuriyet'e geçince, Tablo -1'de görüleceği gibi, üç devalüasyon yapılmıştır.

TABLO — I

Yıllar	Düşürülme oranı	Bir Doların	
		eski değeri	yeni değeri
1946	% 115	1.30 TL.	2.80 TL.
1958	% 221	2.80 "	9.02 "
1970	% 66,6	9.02 "	15.00 "

1931'de belirlenen 1 dolar = 1.31 TL. eşdeğerliliği, İkinci Dünya Savaşı yıllarıyla, 1946'ya dek sürüklenmiş, sonunda savunma masraflarının baskısıyla, savaş dönemi yokluklarının faturası yoksul halk kitlelerinin önüne sürülmüştür. Recep Peker hükümeti, (1931-1946) on beş yıl süren para barışı çağını kapayınca, devalüasyonla umduğu hiçbir sonucu elde edememiş, tersine, 6/7 Eylül kararları onun sonunu getirmiştir. Gerçekten, 1946 işlemini, aynı zamanda siyasal bir yenilginin habercisi saymak gerekir. Bu devalüasyon döneminde, ne üretim artmış, ne de paranın satın alma gücü yükseltebilmiştir. İthalât çoğaldığı gibi, ihracat düşmüş ve dış ticaret açıkları büyümeye devam etmiştir. Özellikle işsizlik tüm yurdu kasıp kavurmuş, değer düşürme işleminin sosyal yapıda derin izler bırakan sınıfsal niteliğini açık seçik ortaya koymuştur.

Ayrıca, tüm bu olumsuz sonuçlara ek olarak, 280 krş. şeklinde belirlenen doların değeri, kısa bir süre sonra, karaborsada 450 kuruşa yükselmişti.

1958 devalüasyonu da, ekonominin yapısal bozuklukları köklü ve bilimsel yöntemler benimsenmediği, kalkınma iç mantığı korunduğu için beklenen

dengeyi sağlayamadı. Üstelik, bu dönemde, girilen yatırımlar enflasyonist gidiş gittikçe artırdı. Bir kez daha toplumun ezilen katları, sabit ve dar gelirler, grev hakından ve toplu sözleşmeden yoksun işçiler, topraksız ya da az topraklı geniş köylü yığınları, her geçen gün şiddetini artıran geçim sıkıntısı karşısında dayanışmasız ve silâhsız bırakıldı.

9 Ağustos kararı arkasında böyle bir geçmişe sahiptir. Bu gerçeği bizzat özel sektör sözcüleri, en yalın ve kaçamaksız biçimde, "bahtsız bir kuşak, üç devalüasyon yaşadık" demekle dile getirmişlerdir.

1970 para değerinin düşürülmesiyle, aslında, çoktan beri varlığını katlı kur sistemiyle sürdüren örtülü devalüasyon açık ve resmî bir kimlik kazanmıştır. Tablo -II, 9 Ağustosdan önce, birden fazla döviz kurunun nasıl uygulandığını, yani katlı kur sistemini tüm çıplaklığıyla ortaya koyuyor.

TABLO — II

Kurun Adı	1 Dolar (TL)
İthalât - ihracat kuru	9.00
Yabancı turist - yabancı diplomat - ve işçi kuru	12.00
Turist kuru (Türkler için)	13.50
İhracat kuru (Vergi iadeli)	12. - 14.00
İthalât kuru (Teminatla beraber)	16. - 18.
Serbest piyasa	12. - 15.

Bununla beraber gizli devalüasyon bir ölçüde gene süregelmektedir. Yani, fiyatlar dış piyasayla farklılık göstermektedir. Bu demektir ki, doların değeri - tüm çabalara rağmen - 15 lirada tutulamayacaktır. Başka bir deyişle, Türk parası ağırlık yitirmiş fakat sağlık kazanamamıştır. Ekonominin dışa bağımlılığı, böyle bir sonucun temel nedenlerinden biri olarak sürdürülen ekonomi siyasetinin bizzat baş mimarı tarafından radyo konuşmalarında açıklanmıştır.

Gerçekten denebilir ki, pratikte katlı kur sisteminin varlığı dolayısıyla, hükümet, belki, genel anlamda bir para değerini düşürme işleminden kaçınmaz mıydı? Soru tartışma götürür. Ancak kapitalist dünyada uluslararası ödeme sorunlarını düzenleyen Para Fonu Örgütünün (IMF), tüm devalüasyonların vaftiz babası kimliğiyle, katlı kur sistemine karşı çıktığı bilinince, Türkiye'nin ekonomik kararlarından ne ölçüde dışa bağılı olduğu daha açık ortaya çıkıyor.

Bununda beraber, bir ölçüde, gene katlı kur sistemi yürürlükte kalmıştır. Tarım ürünleri için bir doların karşılığı, üretici zararına olarak 12.— TL. kabul edilmiştir. Öte yandan garanti kurundan yararlanılan petrol şirketleri kazançlarını ulusal çıkarların çığnemesi pahasına 9.— TL. dan dışarıya çıkarabilmektedir.

BAĞIMLI EKONOMİ

Bilindiği ve yaşandığı gibi, Türkiye az gelişmiş bir ülkedir. XIX. yüzyıl başından beri umutsuz bir kalkınma savaşı vermektedir. Kapitalist yönden kalkınma yöntemini seçtiği için, sürekli olarak çabaları yetersiz kalmakta ve başarısızlıkla sonuçlanmaktadır. Özellikle sonuncu yirmi yıl ve en az bir kuşak bu Sisyphe denemesinin tanıkları olmuştur.

Kuşku yok ki, Türkiye'nin ekonomik yapısı, gelişmemiş ve dışarıya bağlı bir kapitalizmin niteliklerini taşıyor. Kamu kesimi bile, -sanayi sektöründeki devletçi görünüşü ve savaş sonrasına dek sürdürdüğü gelenek bir yana bırakılırsa - temelde, bu kapitalizmin bir parçasıdır; özel sektörü beslemek ve semertmek görevi taşımaktadır. Bunu anlamak için kalkınma planlarına karşılaştırmalı bir göz atış yeter. Gerçekten, İkinci Beş Yıllık Plan (İBYP), Birincinin genel çizgisinden kesin olarak farklılık göstermekte, ve ağırlığı - yerli olduğu kadar yabancı - özel sektöre aktaran bir karma ekonomi sistemi getirerek yukarıda sözü edilen ekonomik tercihi belirlemektedir.

1950-1970 dönemi, bir yandan uluslararası finans - kapitalin ileri karakolu yabancı sermaye ile, öbür yandan ithalat payı yüksek sanayi kuruluşları (montaj sanayii) ile, çok katlı bir dışa bağımlılığın somut örneklerini gözler önüne serip duruyor. İktidarın, "Türkiye, yabancı sermaye bakımından maalesef kalkınması için lüzum gelen seviyede bir imkânâ sahip değildir" demesine rağmen, aşağıda görüleceği gibi, özellikle 1960'dan sonra, yurda giren yabancı sermayede büyük bir artış saptanmaktadır.

TABLO — III

**6224 Sayılı Kanun Uyarınca Türkiye'ye Giren
Yabancı Sermaye**

1951-60	103 milyon TL.
1961-68	560 " "

("Türkiye'de Yabancı Sermaye", K. Bulutoğlu, sayfa 190).

Yukarıda verilen rakamlara, Petrol Kanunu, Ereğli Demir-Çelik Fabrikaları Kanunu ve Türkiye Sanayi Kalkınma Bankası kanalıyla giren yabancı sermaye yer almamaktadır. Fakat, gerçekte, sonuncular, toplam olarak, birinciden çok daha yüksek bir değere ulaşmaktadır.

Ayrıca, son devalüasyon kararı nedeniyle, Türkiye'nin ekonomik durumu, bağımlılığı, dış basında ve uluslararası kuruluşların bildirilerinde, yalanlanamayacak biçimde bir kez daha belirlendi.

Örneğin, Der Spiegel (Hamburg-SPD), durumun hiç de iç açıcı olmadığını ileri sürerek 1970 Türkiye'sinin gerçeğini bir-iki cümleyle çiziyor: "Türkiye, Avrupa'nın en az gelişmiş, yoksul bir ülkesidir. Halkının yarısından fazlası okuma-yazma

bilmez. Bizzat Başbakan, bir Anadolu gezisinde, kırk bin köyün elektrik ve suyunun olmadığını itiraf etmiştir". Ancak, Spiegel, sunduğu kötümser tabloda yalnız değildir. Springer basın tröstüne bağlı, sağcı Die Welt de, Türkiye ekonomik denkleminin bilinmeyenlerine değinerek, 1973'e kadar Batılı ülkelere olan borcumuzun 450 milyon dolara çıkacağını, Dünya Bankası Türkiye Konsorsiyum'una olan borcun şimdiden 1.5 milyar doları aştığını, ve Batı Almanya'nın atacaklı olduğu ülkeler arasında 150 milyon markla ikinci sırayı tuttuğumuzu açıklamaktadır.

Alman basınına karşılık, Manş ve Atlantik - ötesi basın daha iyimser bir değerlendirme yapıyor demez.

Yalnız, İngiliz iş çevrelerinin organı, City'nin görüşünü yansıtan Financial Times, Türk lirasının zayıflamasını olumlu karşılamıştır. Bir de, hükümete yakın Le Figaro (Paris), "Ankara'nın devalüasyon kararından sonra, Türkiye, Ortak Pazar'la olan ortaklığının geçiş dönemine en iyi şartlarla girebilecektir" demektedir.

Az gelişmiş ülkeler ekonomilerini hesaba katmaksızın, kesinlikle kapitalizmin ilkelerinden esinlenerek çalışma yöntemleri hazırlanan uluslararası malî kuruluşların, uzun bir süredir, hükümet üstünde, para değerinin düşürülmesi yönünde nasıl baskı yaptıkları artık açıkça biliniyor. TMH'nin başyazısında, 27 Mayıs 1960'ın onuncu yıldönümü dolayısıyla çizilen Türkiye perspektifinde, Konsorsiyum'un dış yardımı nasıl devalüasyon için bir önkoşul olarak ileri sürdüğü bundan daha üç ay önce ifade edilmişti (1). Orada sözü geçen tedbirler, para değerinin düşürülmesinden sonra, ister istemez, zorunlu bir sonuç olarak gerçekleşecektir.

Kaldı ki, OECD, IMF (Uluslararası Para Fonu) ve benzeri kuruluşlar, bundan önce, İngiliz devalüasyonunda, doların hastalanmasına yol açan 1968 altın paniğinde, 1969'da markın değerinin yükseltilmesinde ve özellikle son Fransız devalüasyonunda da büyük baskısını duyurmuştu; kararları doğru da doğruya etkilemişti. Çünkü, kapitalizmin iç yasalari, gerekli yerde, gerekli paranın durumuna - mikrobu ötekilere bulaştırmaması için müdahale etmeyi, hattâ bu işlem ulusal çıkarlara zararlı olsa bile zorunlu görmektedir. Örneğin, frank, uluslararası para spekülasyonlarının sonucu ve Fransız büyük burjuvazisinin hazırladığı zemin üstünde, 1968 Mayıs - Haziran olaylarının, o dönemde elde edilen hakların bedelini devalüasyonla ödedi. Böylesi baskılar, bir ülkenin varlığından, bağımsızlığından kuşkuya düşmek için fazlasıyla yeterlidir.

Sözü geçen örneklerle karşılaştırılınca, elbette, Türkiye'nin bağımsız hareket gücünün sınırları çok daha dar olacaktır. AET nezdindeki büyükelçi Müezzinoğlu'nun, "Ortak Pazar yetkilileri, devalüasyonu, geçiş dönemine geçiş için bir önkoşul olarak ileri sürmediler" demesine rağmen, Alman basını, 9 Ağustos kararını, "Ortak Pazar Türkiye'yi sıkıştırdı" şeklinde başlıklar atarak duyurmuşlardır.

Eski Kanada Başbakanı Pearson, "Kalkınma Bunalımı" isimli eserinde, istediği kadar "dış yardımın siyasal çıkarlardan ilintisiz olması hayatı anlam taşımaktadır" diyedursun; Batı, Lausanne'da tanıdığımız sözcüklerle, devalüasyonsuz dış yardıma "hayır" demekle diretmiştir. Daha da ileri giderek, Türkiye'nin iç sorunlarına, siyasal tercihlerine bile karışmak cesaretini kendinde bulmuştur. Belçika Dış İşleri Bakanı Harmel, Ortak Pazar Türkiye Ortaklık Konseyi üyesi kimliğiyle verdiği demeçte, "yeğ tutulan sistem parlamento denetimini kapsayan sistemdir. Düzenlen Avrupa'nın temeli budur. Parlâmentolarımız, ortaklar aynı siyasal rejime sahip olmadıkları takdirde ortaklığın yaşadığı fikrini kabul etmemektedir" demiştir.

Ekonominin En Önemli Sorunu

9 Ağustos kararıyla ilgili Bakanlar Kurulu bildirisinin değindiği gibi, Türk ekonomisinin uzun yıllardan beri karşılaştığı en önemli sorunu dış ticaret açığıdır. Kronik bir açık süregelmektedir. Her yıl, faiz ve anapara olarak önemli miktarda bir dış borç ödemesi gerekiyor. Tablo - IV iki devalüasyon arası dış ticaretle giderek büyüyen açığı yeterli kadar çarpıcı bir biçimde gösteriyor:

Tablo — IV

(Milyon Dolar)

Yıl	İthalât	İhracat	Açık
1958	315.1	247.3	51.9
1959	470	553.8	116.2
1960	468.2	320.7	147.5
1961	509.5	345.7	162.8
1963	687.6	368.1	319.5
1964	537.4	410.8	126.6
1965	571.9	463.7	108.2
1966	718.3	490.5	227.8
1967	684.6	522.3	162.3
1968	763.7	496.4	267.3
1969	801.2	536.8	264.4

(BBYP, İBYP ve İktisadî Rapor 1970, syf. 329)

Bu yılın ilk yarısını kapsayan rakamlar, ihracatın öngörülen değer altında gerçekleştiğini haber vermektedir: 259.3 (2). Kaldı ki, hükümet de bunu doğruluyor. Öte yandan, ithalatta kısıntı yapmak söz konusu değildir. Çünkü, ithalatın bileşenleri, % 45 yatırım malı, % 45 ham madde ve % 10 tüketim maddesinden oluşmaktadır. Şu halde, kısıntı nereden ve yüzde kaç yapılabilecektir? Bununla beraber, ithal gücü sınırlı olmasına rağmen, iktidar, "Türk ekonomisini artık 800 milyon dolar civarında bir ithalât ile yürütmek imkânı kalmadığı" kanısındadır. Ve, örneğin bu yıl için bir milyar dolarlık bir ithalât düzeyi amaç alınmıştır.

Oysa, DPT Perspektif Planlama Şubesi raporuna göre, 1972-82 yıllarında, -III. ve IV. Beş Yıllık Plan dönemi-kısıtlayıcı ithalât rejimi kalsa bile, dış ti-

caret açığı ve dış yardım ihtiyacı büyüyerek sürüp gidecektir.

—O halde denge nasıl kurulacak?

Dış yardımların ve kredilerin sağlanması, hükümet başkanına göre, dünyanın bugünkü konjonktürü içinde gittikçe zorlaşmaktadır. Gerçekten, gelişmiş ülkelerin geri kalmış ülkelere yaptıkları yardım azalmaktadır. Yabancı GSMH'ya oranı binde 79'dan binde 72'ye düşmüştür. Uluslararası kuruluşlar ise, hem faiz yüzdesini yükseltmişler, hem borçlanma süresini azaltmışlardır. Buna karşılık, ABD'nin olumsuz rolü sonucu, devletten devlete yardım da artmamaktadır.

Dolayısıyla, sürekli dış yardım ile açığın kapatılması sonuna kadar sürüp gidemez.

Ayrıca, şurası da bir gerçek ki, para değerinin düşürülmesi işleminden sonra, dış borçlarımız pahalılaşmıştır. Yeni devalüasyon, dış borçların yükünü üretim miktarı ve hizmet olarak, emek olarak artırmıştır. Merkez Bankası bültenleri, Maliye Bakanı ne derse desin, gerçeği ortaya koymaktadır:

Tablo — V

Dış Borçlar (Milyon)

Borçlar (Dolar)	Deva. önce (TL.)	Deva. sonra (TL.)
1 704.5	15 300.	25 500.
(Alınacak Yeni Kredilerle)		
2 704.5		40 567.5

Rakamların dilinin açıkça belirttiği gibi, Türkiye üstünde devalüasyon yönünde yapılan bir dış baskı, borçların yükünü artırmak suretiyle, iç ekonomik zorlukları kışkırtmakta, dolayısıyla kalkınmayı geciktirmektedir.

Tablo — VI

Verilen Dış Krediler (Milyon)

Devalüasyon yılı	Miktar (dolar)
1958	359.
1970	1.000.

Görülüyor ki, en yüksek dış yardım sonucu devalüasyonda elde edilmiştir. Ancak, bu bir söylentidir. Gerçeğin ne olduğu bilinmemekte, üstelik alınsa bile, bu kredi üç yıllık bir süreye yayılmaktadır.

9 Ağustos devalüasyonu, katı ve acı gerçeği, daha ileriye ötelenemez şekilde ortaya koyduğu için, dün, "borç yığının kemçisidir" diyen Başbakan, bugün soruyor: "1970 Türkiye'sinde milletçe bir karar vermeye mecburuz. Bu borçlanmaya daha ne kadar devam edelim?"

Bu, bir ölüm-kalım sınır çizgisine ulaşıldığını gösteren bir ifadedir.

Sorunun karşılığı, yürütülen ekonomi siyasetinde göze çarpan değişikliği yansıtıyor: "Sanayiini tamamen dışarıya bağlı olmaktan çıkarmak 1970 Türkiye'sinin hedefleri arasına girmiş bulunmaktadır. (...) Memleketimizi başka ülkelerin yardımına muhtaç olmadan her şeyi olan bir ülke durumuna getirmek istiyoruz. (...) Sanayimizin sadece kendi ihtiyaçlarımız için değil, dış pazarları da dikkate alarak kurulması sağlanacaktır."

Buradan çıkarılacak yetkililerin bildiri ve konuşmalarında anahtarlarına sık sık rasladığımız gerçek, Türkiye'nin sanayileşmede, dolayısıyla kapitalizm sürecinde yeni bir aşamaya ulaştığını ortaya koymaktadır.

YENİ SOSYAL DENGİ

İzlenen yeni ekonomi siyasetine bağlı olarak, devalüasyon sonucunda, sosyal sınıfların ilişkileri arasında birtakım zorunlu değişiklikler bekleniyordu. Sonunda, bunlar kendini göstermeye başlamıştır.

En önemli değişiklik, kaçınılmaz bir sanayileşme zorunluğunun baskısı altında, iktidarın, ticaret burjuvazisinden mesafe alarak büyük sanayi burjuvazisine doğru yaklaşmasıdır. Ağırlık merkezinin bu şekilde kayması, burjuvazinin iki kesimi arasındaki çatışmadan sanayi temsilcilerinin üstün çıktığına bir işaret sayılmak gerekir.

Gerçekten, devletin aldığı yumuşatıcı tedbirlerle -teminat hadlerinin % 50 azaltılması, ithal damga resminin indirilmesi gibi- rağmen, devalüasyona karşı en sert tepkiyi ticaret burjuvazisi göstermiştir. İthalatçı çevreler uğradıkları kaybı, hattâ devalüasyon öncesi getirilen ve bedeli ödenmiş malların fiyatlarını da artırarak, halkın sırtına bindirmişlerdir. Aynı şekilde, montaj sanayinde de etiketler vâsi yüksek bir tempo tutturabilmiştir. Böylece, ithalat işleminin sağladığı aşırı ve asalak kazançların yüksek oranlı bir devalüasyon sonucunda bile, halk zararına bir ceza niteliği taşıdığı ortaya çıkmaktadır.

Ayrıca, ticaret burjuvazisi ve montaj sanayii kesimi son vergilendirmelerden de rahatsız olmuş, bunu dile getirmiştir. Oysa, tüm bu tedbirler, önümüzdeki yıllarda ithalat artış hızını düşürmek amacıyla, istenmiş ve özellikle yaratılmış koşullar olarak görünüyor. Bunun sonucu, ithalat payı yükselecek olan, dışa dönük ve döviz gelirlerini tüketici sanayii kollarının gelişmesine ket vurulmuş olacaktır. Bu kesimlerde kârlılık azalacaktır.

Buna karşılık, sanayici, ihracatçı ve üreticiler, sevinçlerini saklamamaktadırlar. Devalüasyonun

"Türk ekonomisinin itibarını artırdığı" düşüncesindedirler. Ancak, yardım ve koruma tedbirlerine arsız devam edilmesi şartıyla...

Ne var ki, hoşnutlar saçayacağının sonucunda durum biraz değişiktir. Çünkü, tarım ürünleri dış pazarlar için ucuzlanmış olsa bile, ihrac kapasitesi sınırlı kalıyor. Dolayısıyla, fiyat düşürülmesi bir zorunluluk olacaktır. Ta ki, öteki ülkelerin pazarları bu arada ele geçirilebilsin. Fakat bu durum, devalüasyondan doğan yararın üretici gelirine aktarılmayacağını göstermektedir.

Ayrıca, kimi tarımsal ürünler için doların 12.— TL. olarak kabul edilmesi, köylülerin ürünlerinin maliyeti yükseldiğine göre, ayrıcalık yaratmaktadır. Bir ölçüde zarar doğurmaktadır. Kaldı ki, bu yıl taban fiyatları yükseltilecek ürünlerin sayısı on ikidir. Ötekiler için, Tarım Bakanı, seçim yılı 1971'i "yükseltme yılı" olarak göstermiştir. Yani, taban fiyatı artırılmayan ürünlerde, üreticinin kazancı daha da düşük olacaktır.

Bütün bunlardan bağımsız olarak, para değerinin düşürülmesinden doğacak yararın ne kadarı topraksız ya da topraklı yoksul köylüye, hatta orta halli köylüye yansıyabilecektir? sorusu daima sorulabilir. Böyle bir sorunun tek karşılığı -o da cesaret kırıcı- ancak şu anlama gelir: büyük sanayi burjuvazisinin yanı sıra devalüasyondan arslan payını alacak olanlar büyük toprak ağalarıdır, aracı tüccardır. Özellikle pamuk ve tütünde görüldüğü gibi.

İşte bu noktada, egemen sınıfların, çelişkisi ortaya çıkıyor. Sanayi devrimi için iç ve dış pazar gereklidir. İç pazar ise, tarımda izlenen kapitalistleşme sürecini hızlandırmayı zorunlu kılar. Başka bir deyişle, sanayileşme, bir yerde, büyük sanayici ile büyük toprak ağasını karşı karşıya getirecektir. Çünkü, kapalı köy ekonomisinden bir an önce kurtulmak, sanayi ürünleri için köy pazarlarının açılması gerekmektedir. Oysa, iktidar orkestrasının birinci kmanı, bir yandan sanayileşmenin tüm gereklerini -kendini inkâr ölçüsünde- ileri sürerken, öte yandan büyük sanayi kesimi ile feodal güçlerin koalisyonunu sürdürmek emelindedir. Gerçekler ve filler birbirine ters düştükçe, açık ki, 1970 devalüasyonu da, temelde ekonomik yapıyı değiştirmeyeceğinden, şu ya da bu vade sonunda, başarısızlığa mahkûm olacaktır. Faturasını daima halkımızın ödediği para değerini düşürme işlemleri, bir sistemin sürekli ve ders alınmayan iflâsından başka bir gerçek yansıtmıyor.

1 — Türkiye Mühendislik Haberleri, "Türkiye: 27 Mayıs 1970", U. KÖKDEN

2 — Başbakan'ın radyo konuşması. (24.8.1970)

Ortak Pazar ve Türkiye

Giriş

Türkiye'nin Ortak Pazar'a girişinin gerçekleştiği şu sıralarda, bu konudaki tartışmalar yeniden yoğunluk kazanmış bulunuyor. Ülkemizin kurtuluşu için mücadele eden devrimciler Ortak Pazar'ın emperyalizmin yeni bir tuzağı olduğunu halkımıza açıklarlarken, çıkar çevreleri de Ortak Pazar'ın Türkiye ekonomisi için çok yararlı olacağı, sanayimize yeni bir dinamizmi kazandırılacağı, kaynaklarımızın daha verimli bir şekilde kullanılacağı yalanlarıyla kitleleri uyutmak, uyuşturmak, kandırmak, istiyorlar. Bu bakımdan Ortak Pazar'ın niteliği, kuruluş amaçları, günümüzdeki durumu, dünya emperyalist düzeni içindeki yeri ve rolü konusundaki görüşlerimizin de açıklığa kavuşturulması ve Ortak Pazar'ın yaratılan mitler ve klişelerden bağımsız olarak, somut gerçeklere dayanmak suretiyle tanımlanması kesinlikle zorunlu olmaktadır. Aksi takdirde bugün "Ortak Pazar İkinci Dünya Savaşından yıpranmış olarak çıkan Avrupa'nın Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyet Rusya gibi, iki dev arasında kaybolmaması amacıyla, coğrafi, tarihi, kültürel ve ekonomik alanlarda birbirine yakın altı devlet tarafından kurulmuştur. (1)" şeklindeki sahte bilimsel görüşün etkisi altında kalabilir, hatta giderek bu kuruluşu dünya emperyalist düzeninden soyutlayarak onu bağımsız ve etkin bir güç olarak tanımlayabiliriz. Gerçeklerin bu sahte görüşlerin temelsizliğini, kofluğunu ve tutarsızlığını açıkça belgelediğini görmek ve göstermek bir yerde devrimci bir görev olmaktadır. Bu nedenle ayrıntılara inilmeden önce temel

gerçeklerin ve ana hatların açıklanması ve bu temel gerçeklerin ışığı altında da Türkiye ile Ortak Pazar arasındaki ilişkilerin ortaya konulması gerekmektedir.

Kapitalizm Bir Dünya Sistemidir

Daha önceki bir araştırmamızda açıkladığımız gibi Kapitalizm bir dünya sistemidir, bir bütündür. Bu bütünün bir kesiminde dış ve iç sömürü ile üretim güçlerini üstün bir düzeye çıkararak önce sanayi kapitalizmi ve giderek tekelleri kapitalizm aşamasına ulaşmış bulunan A. B. D., F. Almanya, İngiltere, Fransa, Belçika, Hollanda, Kanada, Avustralya, Yeni Zelanda ve Güney Afrika gibi ülkeler, diğer kesiminde ise ileri kapitalist ülkeler tarafından asırlardır sömürüldükleri için ekonomik ve sosyal bakımdan geri bırakılmış Asya, Afrika, Latin Amerika ve Ortadoğu ülkeleri bulunur. Diğer bir deyişle dünya kapitalist düzeninin tarihsel gelişimi içerisinde belirli ülkelerde yine belirli sınıflar için üstün bir yaşama düzeyi yaratılır ve üretim güçleri üstün bir düzeye ulaşırken, aynı gelişim diğer bazı ülkelerde üretim kapasitesinin kavruk kalmasını, araçlar dışındaki tüm emekçi sınıf ve tabakaların sefalet içerisinde yaşamalarını da belirlemiştir.

İleri kapitalist ülkelerle geri bırakılmış ülkeler aynı gelişimin zorunlu, birbirini tamamlayan, birbirine bağımlı ve çelişik öğeleridir. Batı Avrupa, Ku-

(1) Türk İş 8. Genel Kurul Çalışma Raporu S. 351

zey Amerika, Güney Afrika, Avustralya ve Yeni Zelanda'nın ileri gitmişliği, Asya'nın Afrika'nın, Latin Amerika'nın ve Ortadoğu'nun geri bırakılmışlığından bağımsız olarak düşünülemez. Bir dünya sistemi haline gelebilmek için kapitalizm geri bırakılmış ülkelerin emek - gücüne ve doğal kaynaklarına muhtaçtı, bugün de varlığını sürdürebilmek için bu ülkeleri emperyalist sömürü çarkı içinde tutmak ve geri bırakmak zorundadır. Dolayısıyla geriliği doğuran, belirleyen ve sürdüren etkenler, dış kökenli etkenlerdir. Dış etkenlerin kontrol ettiği bağımlı iç dinamik sadece emperyalist sömürüye aracılık eder, bu sömürünün faaliyetlerini kolaylaştırır ve de gizler. Bir kelimeyle gerilik, fosilleşmiş ilişkilerin, sermaye ve müteşebbis eksikliğinin değil, eski ve yeni sömürünün, yani kapitalizmin dünya üzerindeki gelişiminin doğal ve kaçınılmaz sonucudur.

Bu açıdan bakıldığında Asya, Afrika, Latin Amerika ve Ortadoğu ülkelerinin geriliklerinin temel nedeninin, feodal üretim ilişkileri, kapitalistleşme sürecini kasıtlı olarak yavaşlatan feodal egemen sınıflar olmadığı da ortaya çıkar. Feodal üretim biçimi, üstüne kapanıklığı, zayıf dinamizmi, kendine yeterliliği yüzünden sürekli emperyalist sömürüye uygun değildir. Dolayısıyla emperyalizm, iç dinamiği zayıf bir ülkeye el attıktan sonra, bu toplumda o zamana kadar fosilleşmiş sayılan üretim biçimini, üretim ilişkilerini nitel olarak değiştirmek, temelde pazar üretimine uygun bir yapı belirlemek zorundadır. Böylece dünya emperyalizminin pençesine düşen bir toplumun sosyo ekonomik yapısı, kısa bir süre içinde, dış sömürüye uyacak cevap verecek, araçlık edecek şekilde değiştirilecek; emperyalizm toplumun her sınıfına, her tabakasına, her kurumuna kendi damgasını vuracak, ülkenin doğal kaynaklarıyla emek gücü kadar dış ve hatta iç ticaretini boyunduruğu altına alacak, sömürülen halk kitlelerinin bu nitel değişimlerin bilincine varmamaları için de geçmiş düzenin üst yapıya yansıyan en tutucu, en gerici, en yoz ve en bölücü özelliklerini koruyacak, destekleyecek ve yaşatacaktır.

O halde şimdi yeniden tekrarlıyalım: Türkiye, iç dinamiğinin zayıflığı yüzünden emperyalizmin pençesine düştükten sonra sosyo-ekonomik yapısı emperyalist sömürü tarafından belirlenen bir geri bırakılmış ülkedir, dünya kapitalist düzeninin sömürülen bir halkasıdır. Türkiye'nin geriliğini belirleyen ve sürdüren temel etken emperyalist sömürüdür. İşte bu nedenle, az gelişmiş, gelişmekte olan, geri kalmış ülkeler yok, GERİ BIRAKTIRILMIŞ ÜLKELER vardır ve Türkiye bu ülkelerden birisidir.

Kapitalizm, Geri Bıraktırmış Ülkelerde En Yoz, En Gerici En Tutucu Özellikleriyle Egemendir

İleri kapitalist ülkelerdeki burjuva sınıflarının tarih açısından olumlu ve devrimci bir geçmişleri vardır. Özellikle egemen feodal sınıflara karşı, objektif olarak üretim güçlerini geliştirme savaşının verildiği İngiltere, Fransa gibi ülkelerde sanayi bur-

juvazisi geçmişte dinamik ve yapıcı özelliklere sahipti. Kapitalizmin bu çağı pazarları, dolayısıyla üretimin miktarını ve fiyatlarını doğrudan doğruya etkileyemeyen, kontrol edemeyen, pazarlarda oluşan fiyatları dış ve objektif bir gerçeklik olarak kabullenmek zorunda bulunan çok sayıda üretici kuruluşun üretime sınırlı miktarlarla katıldığı "serbest rekabet" çağıdır. "Serbest rekabet" koşulları içinde, hiç değilse teoride, üretime katılan firmalar rekabet dolaşısıyla en rasyonel üretim metodlarını, en ucuz üretilen biçimlerini aramak zorundadırlar. Böyle dinamik bir rekabete dayanamayan kuruluşlar zorunlu olarak yokolurlar. Dolayısıyla bu gelişim içinde kapitalizm kaçınılmaz bir şekilde serbest rekabet kapitalizminden tekelci kapitalizme dönüşür. Tekelci kapitalizmde, bilindiği gibi, dev firmalar pazarlara, dolayısıyla üretimin miktarına, cinsine ve fiyatına da egemendirler. Bugün kapitalizmin en ileri gitmiş olduğu Amerika Birleşik Devletleri'nde, Amerikayı teknolojik bakımdan çok arkadan izleyen B. Avrupa ve Japonya'da da kapitalizm kesinlikle tekelci kapitalizmdir.

Özellikle sanayide bu tekellilik çok belirgindir. Örneğin Amerika Birleşik Devletleri'nde oto sanayinde üretimde bulunan sadece üç firma vardır: General Motors, Ford ve Chrysler. Bu üç kuruluş arasında da, üretimin ve pazarlardaki satışların ortalama olarak % 60'ını yapan General Motors başı çekmekte, diğerlerini peşinden sürüklemektedir. Üç dev kuruluş fiyatlara yansıyan rekabeti kesinlikle yasaklamışlardır. Üretim tekelci kapitalizm koşulları içerisinde yapılmakta, üretimin toplam miktarı, cinsi ve ürünlerin fiyatları bu üç firma tarafından belirlenmektedir. Sanayiinin diğer kesimlerinde de durum aynıdır. Böylece 200 kadar dev sanayi firması Amerika'daki sanayi üretiminin % 50'sini yapabilmektedir. B. Avrupa, Kanada ve Japonya'daki durum da bundan farklı değildir.

Dünya kapitalizminin gelişimi sırasında metropol niteliğindeki ülkelerde üretimin serbest rekabet kapitalizmi koşullarından "tekelci kapitalizm" koşullarına geçmesi, temelde metropollerin kendi iç dinamikleri tarafından belirlenen doğal ve kaçınılmaz bir gelişimdir. Buna karşılık kapitalizmin bu tekelci yapısı, emperyalist sömürü tarafından geri bıraktırmış ülkelerde serbest rekabet kapitalizmi sürecini izlemeden, doğrudan doğruya ve emperyalist sömürünün belirlediği biçimde ortaya çıkmıştır. Diğer bir deyişle, emperyalizmle işbirlikçi sermayenin boyunduruğundaki geri bıraktırmış ülkelerin en önemli özelliği, üretim güçlerinin gelişimi bakımından ilkel bir düzeyde bulunmalarına rağmen, ileri kapitalist ülkelerin yozlaşma ve süreçlerinde beliren yapısal ekonomik değişimlere tamamen açık oluşlarıdır. Dolayısıyla tüm geri bıraktırmış ülkelerde dünya finans kapitali ile bütünleşmiş bulunan yerli kapital, temelde tıpkı ileri kapitalist ülkelerdeki KAPİTAL gibi, TEKELCİ KAPİTAL'dir. Büyük şehirlerde, "metropollerde" birkaç büyük firmada yoğunlaşan, merkezileşen bu tekelci sermaye, daha önce tanımladığımız "metropol-uydu" ilişkisi içerisinde

çevresini sömürür ve çevrede oluşan artık-değerin önemli bir bölümüne el koyar. Ayrıca, başlıca metropollere bağımlı ikinci, üçüncü derecede metropoller, şehirler, kasabalar aracılığıyla bu metropol - uydu ilişkisi toplumun en uzak, görünüşte en tecrit edilmiş bölgelerine kadar ulaştırılır, böylelikle emperyalizmin belirlediği özellikler, koşullar topluma mal edilir, toplumun sosyo-ekonomik yapısı emperyalist sömürüye cevap verecek biçime sokulur. Dolayısıyla bir yandan emperyalizm, diğer yandan emperyalizmin emrindeki tekelci sermaye, geri bırakılmış ülkelerde sanayi kapitalizmine geçişi, iç pazarların gelişimini ve büyümesini de devamlı olarak engeller, kasıtlı ve de bilinçli bir şekilde geriliği sürdürürler.

Dünya Emperyalist Düzeni İçinde Amerikan Emperyalizminin Gücü

Kapitalist dünya düzenini oluşturan çeşitli ülkeler arasındaki bütünleşme özellikle ikinci emperyalist dünya savaşından sonra büyük bir hız kazanmış, bir zamanların mağrur Avrupalı kapitalistleri bir yandan gelişen ve güçlenen dünya sosyalist bloku karşısında kendi sömürü düzenlerini koruyabilmek, diğer yandan dünya çapındaki emperyalist sömürüden dolayı da olsa yeniden pay alabilmek amacıyla Amerikan emperyalizminin kesin egemenliğini kabullenmişler, Amerikan emperyalizminin askeri, ideolojik ve ekonomik gücünün gölgesi altında varlıklarını sürdürmeyi tek çıkar yol olarak benimsemişlerdir. Bugün dünya emperyalizminin kuşkusuz tek önderi, Amerikan emperyalizmidir. Avrupa kapitalizmi geri bırakılmış ülkelerdeki sömürüsünü sürdürebilmek, ulusal kurtuluş savaşlarının kahredici darbelerinden korunabilmek için Amerikan emperyalizminin ekonomik ve askeri gücünü mutlak surette muhtaçtır. Bu bakımdan dünya emperyalist düzeninin ekonomik ve askeri politikasını tayin eden ve bu politikayı uygulayan temel güç de Amerikan emperyalizmidir. Amerikan tekelci sermayesinin açılımı ve gücü o kadar belirginleşmiştir ki bugün Fransa'daki elektronik sanayinin bütünü, sentetik kauçuk sanayinin % 90'ı, petrol dağıtımının % 65'i, tarım makineleri sanayinin % 65'i Amerikan sermayesinin kontrolü altındadır. İtalya'daki Amerikan yatırımları 500 milyon doların üstüne çıkmıştır. Bu ülkedeki en büyük 100 şirketten 10'u tamamen Amerikan sermayesiyle çalışmaktadır. Federal Almanya'daki Amerikan yatırımlarının toplam değeri 2.5 milyar dolara yükselmiştir. Toplam nüfusları sadece 20 milyon olan Belçika ve Hollanda'daki Amerika yatırımları 1 milyar dolara çıkmıştır. Ayrıca Avrupada her yıl satışa çıkarılan şirket hisse senetlerinin % 40'ı Amerikan sermayesi tarafından satın alınmaktadır.

Görülüyor ki Amerikan tekelci kapitalisadece geri bırakılmış ülkeler üzerinde değil, Batı Avrupa kapitalist toplumları üzerinde de egemen hale gelmiştir diyebiliriz. Bu bakımdan kuruluş nedenleri ve amaçları ne olursa olsun Ortak Pazar'ın kendisi

de dünya emperyalist düzeniyle bütünleşmeye, bu düzenin bir aracı olarak görev görmeğe ve giderek Amerikan emperyalizminin açık ya da kapalı egemenliği altına girmeğe mecburdur. Dolayısıyla Ortak Pazarı Amerikan kapitalizmiyle rekabet edebilecek ve bu rekabeti amaçlayan bir kuruluş olarak tanımlamak temelde yanlış bir görüştür. Batı Avrupanın bütün ülkelerinde temel sanayi dallarına egemen olan Amerikan tekelci sermayesi bir yerde Ortak Pazarı da temelde kendi çıkarlarına hizmet edecek şekilde yapılandırılacak, etkileyecek ve kullanacaktır. Bu bakımdan dünya emperyalizmine, Amerikan emperyalizmine ve Ortak Pazara karşı vereceğimiz devrimci mücadele birbirlerinden ayrılmayan tek bir mücadele olacaktır. Ortak Pazara karşı direnmek ve kavga vermekle Amerikan emperyalizmine karşı mücadele etmek temelde birleşmektedirler. Özellikle günümüz koşulları içerisinde Ortak Pazarla Amerikan emperyalizmi arasındaki ilişkilerden yararlanma olanaklarımız çok sınırlıdır. Ortak Pazar, açıktır ki, Amerikan emperyalizminin egemenliği altındaki dünya kapitalist düzeninin, günümüz koşulları içerisinde geliştirdiği, geliştirmek zorunda kaldığı yeni bir sömürü aracıdır, temel amacı emperyalist sömürüyle geri bırakılmış Asya, Afrika, Orta Doğu ülkelerinin doğal kaynaklarını, pazarlarını ve emek gücünü daha etkin bir şekilde sömürmektedir.

Türkiye ve Ortak Pazar

Türkiye ile Ortak Pazar arasındaki ilişkileri bu temel gerçeklerin ışığı altında incelediğimizde görüyoruz ki Ortak Pazarı üye oluşumuz Türkiye halkının istek ve iradeleri dışında, dünya kapitalist düzeni tarafından ülkemize uygulanan bir oluşumdur. Türkiye'deki egemen sınıfların nitelikleri de bu oluşumla açıkça belgelenmiş oluyor. Türkiye'de zayıf ta olsa emperyalist sömürüye direnebilecek, anti-emperyalist eylemlere katkıda bulunabilecek "MİLLÎ BURJUVA" diyebileceğimiz bir sınıfın mevcut olmadığı, Türkiye'deki egemen sınıfların bağımsız bir güçten yoksun bulundukları gerçeği de somut olarak kanıtlanıyor.

Şimdi Türkiye emek - gücünün dünya emperyalizmi ve Ortak Pazar ülkeleri tarafından nasıl sömürüldüğünü ayrıntılı bir şekilde görebiliriz. Bu sömürü bir yandan Türkiye'nin kırsal bölgelerinden metropollere, diğer yandan Türkiye'nin tümünden Batı Avrupa ülkelerine emek-gücü göçü şeklinde ortaya çıkmaktadır. Öyle ki dünya emperyalizmiyle Türkiye arasındaki sömürü ilişkilerinin güçlenmesine paralel olarak, Türkiye'den özellikle Federal Almanya'ya yönelen emek - gücü göçü günden güne hızlanmaktadır.

1961 - 1969 döneminde yurt dışına çıkan işçilerin yıllara göre sayısal dağılışı TABLO I de verilmiştir.

Tablodaki gibi, 1961 yılında yurt dışına sadece 1476 işçi çıktığı halde, 1969 yılında bu sayı 103975'e yükselmiştir. Dokuz yıllık bir sürede yurt dışına çıkan işçilerin toplam sayısı 351.221 dir. Bu işçilerin

Yaklaşık olarak % 90'ı Federal Almanya'ya gitmiştir. Türkiye'nin Batı Avrupa'nın ileri kapitalist ülkeleri ve özellikle Federal Almanya için ucuz emek - gücü kaynağı olduğu açıkça ortadadır.

TABLO — I
YURT DIŞINA GÖNDERİLEN İŞÇİLERİN
YILLARA GÖRE DAĞILIŞI

Yıllar	Yurt dışına çıkan işçi sayısı
1961	1.476
1962	11.185
1963	30.328
1964	66.176
1965	51.520
1966	34.410
1967	8.947
1968	43.204
1969	103.975
Toplam	351.221

- (Kaynaklar : 1. İş ve İşçi Bulma Kurumu Genel Müdürlüğü 1967 yılı Çalışma Raporu, Ek İstatistik No. 14.
2. İş ve İşçi Bulma Kurumu Genel Müdürlüğü, 1969 yılı Çalışma Raporu, Ek İstatistik No. 14).

Yurt dışına çıkan işçilerin sayısı günden güne artarken, dışarı çıkmak için sıra bekleyenlerin sayısı da korkunç bir değere varmıştır. 1965 yılı Mart sonunda sıra bekleyenlerin sayısı 511.766 kişi iken, 1969 yılı Mart ayı sonunda bu değer 757.711'e ulaşmış bulunuyordu. Sıra bekleyenlerin meslek gruplarına göre dağılımı Tablo II de yapılmıştır.

Tablo II ye göre, sıra bekleyenlerin % 18'i vasıflı işçidir. Yurt dışına gitmek için vasıflı işçi olduğu halde kendisini sıra işçisi olarak tanıtanların sayısı da çok yüksek olduğundan, gerçekten vasıflı işçi oranı % 18'in de üstündedir..

TABLO — II
YURT DIŞINA GİTMEK İÇİN SIRA
BEKLİYENLERİN MESLEK GRUPLARINA
GÖRE DAĞILIMI

Meslek Grupları	Sayı
Sıra işçileri :	
Tarım	60.159
Maden	80.831
İnşaat	191.577
İstihsal	289.085
Hizmet	607
Sıra işçileri toplamı	622.259
Vasıflı işçiler	136.452
Bütün işçiler toplamı	758.711

(Kaynak : İş ve İşçi Bulma Kurumu Genel Müdürlüğü Yayın No. 59, Araştırma, Yurt Dışındaki Türk İşçileri, S. 3)

Yurt dışında çalışmakta olan işçileri dışarı çıkarmadan önce oturdukları iller bakımından sınıflandırdığımızda, İstanbul, Ankara ve İzmir metropollerinde oturanların oranının azaldığını, buna karşılık Anadolu'dan gidenlerin oranının arttığını görüyoruz. Bu sınıflandırma Tablo III de yapılmıştır.

Tablo III teki değerlere göre 1967 yılında yurt dışına çıkanlar içinde İstanbul'da oturanların oranı % 20.6 iken, bu oran 1969 yılında % 5.4 e düşmüştür. Buna karşılık Anadolu'da oturanların oranı, % 67.8 den % 85.3 e yükselmiştir. Görülüyor ki, Anadolu ileri kapitalist ülkeler tarafından bir ucuz emek - gücü kaynağı olarak kullanılmaktadır. Aynı şekilde yurt dışına çıkanlar arasında bucak ve köylerde oturanların oranı 1967 yılında % 44.1 iken, 1969 yılında bu oran % 57.5'e ulaşmıştır. Dışarı çıkmadan önce il merkezlerinde oturanların oranı ise % 38.5'ten % 28.9'a inmiştir. Bu sayıların belirttiği gerçek açıktır. Anadolu, özellikle Anadolunun bucak ve köyleri dünya kapitalizmine giderek hızlanan bir tempoyla ucuz emek - gücü sağlamaktadırlar. Bu değerler Anadolunun en tecrit edilmiş görünüşteki köylerinin bile emperyalist sömürüye açıldığını, emperyalizmin kendi damgasını Türkiye toplumunun her kesimine vurduğunu belgelemektedirler.

TABLO — III
İŞÇİLERİN YURT DIŞINA GİTMEDEN ÖNCE
OTURDUKLARI İLLERE GÖRE
DAĞILIMI

İller	1967	1968	1969
İstanbul	% 20.6	% 11.4	% 5.4
Ankara	6.1	3.3	4.8
İzmir	5.5	4.0	4.6
Toplam	% 32.2	% 18.7	% 14.8
Diğer iller	% 67.8	% 81.3	% 85.3

(Kaynak : İş ve İşçi Bulma Kurumu Genel Müdürlüğü, Yayın No. 59, Araştırma, Yurt Dışındaki Türk İşçileri, S. 9)

Yurt dışına çıkan işçilerin sayıları ile birlikte işçilerin gelirlerinden transfer edilen dövizler de artmıştır. Böylece 1964 yılında transfer edilen işçi dövizleri sadece 8.1 milyon dolar iken, bu değer 1969 yılında 136.6 milyon doları bulmuştur. Döviz gelirlerindeki artış Tablo IV de gösterilmiştir.

TABLO — IV

İŞÇİ DÖVİZLERİNDEKİ ARTIŞ

Yıllar	Transfer edilen işçi dövizleri (Milyon Dolar)	İhracat (Milyon Dolar)	Transfer edilen işçi dövizleri (Milyon Dolar)	İthalat (Milyon Dolar)	Transfer edilen işçi dövizleri (İthalat)
1964	8.1	410.8	% 2.0	537.2	% 1.5
1965	69.8	463.7	15.1	571.9	12.2
1966	115.3	490.5	23.5	718.3	10.1
1967	93.0	522.3	17.8	684.7	13.6
1968	107.3	496.3	21.6	763.7	14.1
1969	136.5	536.8	25.4	801.2	17.0

(Kaynaklar : 1. Türk İş Genel Çalışma Raporu, 1970, S. 345.

2. T. C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilâtı 1970 yılı Programı S. 63)

Görülüyor ki, 1964 yılında transfer edilen işçi dövizlerinin ihracata oranı % 1.5 iken, bu değerler 1969 yılında sırayla % 25.4'e ve % 17'ye yükselmiştir. Transfer edilen işçi dövizlerindeki bu artışlarla iktidarlar dış ticaret açığını kapamaya çalışmakta, oysa böyle bir gelişim ve işlem Türkiye ekonomisinin dışa bağımlılığını daha da pekiştirmektedir.

Emperyalizm yurt dışına çıkan işçilerimizi bir yandan sömürürken diğer yandan beyinlerini yıka- mağa, kendilerine sınıf bilinciyle taban tabana zıt küçük burjuva değerleri aşılamaya çalışmaktadır. Yurt dışındaki işçiler arasında yapılan araştırmalar, döndükten sonra şehirde oturacaklar arasında münferit iş sahibi olmayı planlayanların oranının 1967 yılındaki % 67.1 değerinden 1969 yılındaki % 72.5 değerine yükseldiğini göstermektedir. Aynı şekilde köyde oturacaklar arasında ticaret yapmayı düşünenlerin oranı 1967 yılında % 15.3 iken bu değer 1969 yılında % 18.2'yi bulmuştur. Büyük şehirlerde oturup yalnız başına iş sahibi olmak isteyenlerin içinde ticaret yapacakların oranı 1967 yılında % 34.8 iken budağer 1969 yılında % 45'e yükselmiştir. Görüldüğü gibi, ileri kapitalist ülkeler, Türkiye'nin emek - gücünü ucuza kapatarak sömürdükleri gibi dışarda- ki işçilerimizin sınıf bilincini körletmeğe çalışmakta ve bunda sınırlı olsa da başarıya ulaşmaktadırlar. Böylelikle emperyalizm kendi bütünlüğünü sömür- düğü kölelerine savundurtmak olanağına da kavuş- maktadır.

Yurt Dışındaki Türk İşçilerinin Durumu

İleri kapitalist ülkeler dış sömürüyle bir yandan üretim güçlerini geliştirir ve kendi işçi sınıflarının devrimci potansiyelini bu sömürünün sağladığı bah- şişlerle iğdiş ederlerken, diğer yandan geri bırak- tıkları ülke halklarını yeni sömürü koşulları altında köle gibi kullanabilmek, istismar edebilmek olanak-

larına da kavuşmuşlardır. Öyle ki, günümüzde geri bıraktırlmış ülke halkları bir yerde bundan iki aşır önce Afrikadan zorla kopartılıp kapitalizme, özel- likle Amerikan kapitalizmine satılan kölelerin yerini almışlardır. İleri Kapitalist ülkelerle emperyalist sö- mürünün, dünya finans kapitalinin bir kelimeyle te- kelci kapitalizmin geri bıraktığı ülkeler arasındaki sözde demokratik, sözde milletlerarası hukuk an- laşmaları bu çıplak ve zalim gerçeği gizleyemez, örtmezler. Nasıl Amerikan kapitalizmi bugün de karaderili işçileri en zor en ağır, en süflü işlerde çalışmağa mecbur ediyor, en korkunç koşullarda sömürüyor ve tüketiyorsa. Batı Avrupa kapitalizmi de Afrikalı, Asyalı, Orta Doğulu emekçileri, Yunan- lıları, Yugoslavları, Türkleri aynı şekilde sömürmek- tedir. Yurt dışındaki işçilerimizin çalışma ve yaşa- ma koşullarını bir Avusturya gazetesi şöyle açıklı- yor :

"Ağır veya parçabaşı işçisi olarak, gündüzleri fabrikaların büyük hollerinde, ya da inşaatlarda ça- lışarak geçirirler. Geceleri ise, dört-beş arkadaşın paylaştıkları, kabin kadar küçük, buna karşı, kirası çok yüksek odalarda geçer. Ya kaba, tahta ranzalar- da ya da hastahane somyalarında yatarlar. Duvarlara yapıştırılmış basit resimler, onlara yurtlarını hatırla- tır.

Yabancı işçiler, yurdumuzda, "konuk işçiler" diye adlandırılır. Ama, misafirlikle en ufak bir iliş- kileri yoktur, bir yabancı muamelesi görürler. Birçok işveren onları her türlü haktan yoksun sayar, bir uşak muamelesi yapar. Ağır olduğu, kirli olduğu ya da az ücret öndendiği için, Avusturyalı işçilerin yapmadığı işler, bunlara verilir. Bizler efendi, on- lar ise uşaktır!" (1)

Aynı yayın organı yabancı işçilerin özellikle orta ve büyük işletmelerde, toplu sözleşmelerle sap- tananın altında ücret aldıklarını da açıklamaktadır. Batı Avrupa ülkeleriyle yapılan ikili anlaşmalarda ileri kapitalist ülkeler tekelci bir güce sahip olduk- larından pazarlık gücümüz olmamakta, Türk işçileri yabancı kapitalistlerin tekliflerini olduğu gibi ka- bul etmek zorunda kalmaktadırlar.

Dolayısıyla ileri kapitalist ülkelerin tek başla- rına ve tamamen kendi isteklerine uygun olarak hazırladıkları anlaşmalar. Türkiye tarafından hiç de- ğiştirilmeden imzalanmakta ve böylece sözde bir ikili anlaşma biçiminde yürürlüğe konulmaktadırlar. Batılı kapitalistler çok kereler kendi hazırladıkları kölelik şartnamelerini bile uygulamamakta, geri bı- raktırlmış ülke işçilerini çok daha yoğun bir şekil- de sömürmektedirler.

1966 yılında bir Türk heyeti F. Almanyaya, Hollanda, Belçika, İsviçre ve Avusturya'da yaptığı bir sözde inceleme, esasta yabancı sermayeye da-

(1) Türk İş 8. Genel Kurul Çalışma Raporu S. 378 "Avusturya İşçi Sendikaları Konfederasyonu Organı Solidaritaet Dergisi Temmuz 1969 sa- yısından naklen.."

ha şirin gözükme gezisinde işçilerimizin dile getirdikleri bazı şikâyetler şunlar olmuştur :

"1. Sözleşmede tesbit edilen saat ücreti, işverenin dillediği zaman işçiye akort işe geçirmesi halinde, düşmekte ve bu hal şikâyetlere sebep olmaktadır.

2. Mukavelede belli bir ücretle gelen bir işçiye bazen "sen istediğimiz nitelikte değilsin" diyerek düşük ücret verilmektedir.

3. Lojmanlı anlaşmalarda lojman bedeline nerelerin dahil olduğu mukavelede belirtilmediği halde, sonradan işçilerimizden elektrik ve su parası talep edilmektedir.

4. Sosyal Sigortalar anlaşması yürürlüğe girdiği halde, Türk işçilerine çalıştıkları ülke işçilerinden çok farklı muamele yapılmaktadır.

5. İşverenler çok kereler kontratlı işçilerini işten çıkarıp yerine turist işçi almaktadırlar. Bunun nedeni turist işçilerin daha da düşük ücretlerle çalıştırılmalarıdır.

6. İşverenlerin büyük bir kısmı sırf yol parası vermemek amacıyla Türk işçilerini izine bile göndermemektedirler.

7. Taş ocaklarında, madenlerde çalışan Türk işçileri büyük koşullarda, tahta ranzalar üzerinde ve ot yataklarda yatırılmaktadırlar. Yatak kılıfları çuvaldandır. Bu koşullarda musluk, el ve yüz yıkayacak yer hatta tuvalet dahi bulunmamaktadır." (2)

Görülüyor ki madencilik, taş ocaklığı gibi en ağır, çöplük ve hammallık gibi en süflü işlerde çalıştırılan Türk işçileri diğer yandan en ilkel koşullarda yaşamağa da zorlanmaktadırlar. Bununla beraber tıpkı köyden şehire göç edip gecekonduardan en sefil bir şekilde yaşantılarını sürdüren emekçilerin bu yaşantılarını köy yaşantısına tercih etmeleri gibi, gelenlikle Türk işçileri de yabancı ülkelerdeki çalışma ve yaşama koşullarını Türkiye'deki koşullara tercih edebilmektedirler.

Bu ortamdan cesaret alan bir Çalışma Bakanı ise yabancı kapitalistlere yaranabilmek için, Hollanda işveren müessesiline şu şekilde el uzatmakta, yabancı sermaye ile Türkiye'deki burjuvazinin dayanışmasını aşağıdaki sözlerle belgelemektedir. "Bir müşterek kaynağımız var. Hür Batı camiasında yer alan milletlerin, Demirperde gerisinde yaşayan milletlere bir hususu ispat etmeleri lâzım. O da şudur" İşverenler iyidir, işverenler insanlara insanca muamele ederler, işçileri sömürmezler, işçilerinin omuzlarında yükselmezler. Bu, Hür Batı Camiasının müşterek dâvasıdır." (2)

Türk - İş'in Ortak Pazar Karşısındaki Tutumu

Türk - İş'in bu konudaki tutumu da, diğer bütün temel sorunlardaki tutumu gibi kaypak, bir tutumdur.

Bu tutum yaldızlı vatan, millet, Sakarya edebiyatıyla şu şekilde dile getirilmektedir.

"Türk - İş, çok yıllar önce, daha Ortak Pazar'a girip girmeme meselesi tartışılırken, konuyu ilk ele alan ve kendi ölçülerinde değerlendirmesini yapan tek kuruluştur. O günden bu yana da bu konudaki gelişmeleri yakından izlemiş ve alınması gereken tedbirler hakkında fikirlerini ilgililere ulaştırmıştır. Yine Türk - İş, o gün cesaretle, Ortak Pazar'a bazı ön hazırlık ve şartlarla girmemiz lâzım geldiğini savunan kuruluştur. O zamanlar bu fikri savunan Türk - İş, Ortak Pazar'a girip girmemenin bir ekonomik tercih meselesi olduğu kadar, batı dünyasının eşit haklara sahip bir üyesi olabilmek için de bunun gerekli olduğu fikrinden hareket etmişti. Daha o günlerde, Ortak Pazar'a üye olmanın en büyük yükünü taşıyacak Türk işçisi olarak, Ortak Pazar ekonomisine adını atmış, orada yerini yapmağa başlamış, bu ekonomiyi yaratan uygarlığa uyma gayreti içine girmişti.

Hepinizin bildiği gibi, bu konu Beşinci Genel Kurulumuzda enine boyuna tartışılmış, Türk-İş, sanayileşmemize ve refah seviyemizi yükseltmeye yardımcı olacağı düşüncesinden hareketle Ortak Pazar'a üye olmayı desteklediğini kamuoyuna açıklamıştı.

İşçilerimizin, Ortak Pazar ülkelerine akın etmeye başladığı bu devrede, Ortak Pazar üyesi ülkelerin işçilerine tanınan imkânlardan yararlanmaları en büyük arzumuzdu. Bilindiği gibi, hazırlık devresi en az beş, en çok on yıl sürecekti. Bu devrede işçilerimize Ortak Pazar statüsünün sağladığı hakların tanınması için gerekli gayretin gösterilmesi ısrarla ilgililerden istenmiştir. Buna rağmen, bugüne kadar, bu gerçekleşmemiş ve Türk İşçi Hareketinin Ortak Pazar'a bağladığı ümitler kırılmağa başlamıştır.

Bilindiği üzere, Ortak Pazar, İkinci Dünya Savaşından yıpranmış olarak çıkan Avrupa'nın, Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyet Rusya gibi, iki dev arasında kaybolmaması amacıyla, coğrafi, tarihi kültürel ve ekonomik alanlarda birbirine yakın altı devlet tarafından kurulmuştur.

İşte böyle bir ortam içinde ülkemiz Ortak Pazar'a ortak üye olarak katılmayı uygun bulmuştur. Bu karardan sonra, kendimizi her bakımdan Ortak Pazar'ın şartlarına uydurmamız gerekirken, bu önem li unsur ihmal edilmiş ve geçiş dönemine kadar adeta hiç bir iş yapılmadan beklenilmiştir."

Görülüyor ki, Türk - İş yöneticileri sözde bir tavşana kaç taziye tut havası içerisinde temel tutumlarını gizlemeğe çalışmakta, kesin teslimiyetçi niteliklerini yurtseverlik edebiliyetle gören gözlerden saklamağa gayret göstermektedirler. Bununla beraber aynı Türk - İş hükûmete başvurarak Türkiye ile Avrupa Ekonomik topluluğu arasındaki ortaklığın geçiş dönemine intikalle ilgili görüşme-

(2) Avrupa Milletlerinde Türk işçileri ve Problemleri. İş ve İşçi Bulma Kurumu Yayını. No. 32

lere Genel Sekreterleri Halil Tunç'un katılmasını talep etmiş ve bu talep üzerine Bakanlar Kurulu metni aşağıda verilen kararname ile Halil Tunç'a 23 Eylül 1969 tarihinde başlayan görüşmelere katılma yetkisini vermiştir.

T. C. Başbakanlık Kanunlar ve Kararlar Tetkik Dairesi Başkanlığı

Karar Sayısı : 6/12558

Kararname Sureti

"Türkiye ile Avrupa Ekonomik Topluluğu arasında bir ortaklık yaratan Anlaşma" ya ek geçici protokolün 1 ncı maddesi ve 9.12.1968 de Brüksel'de Bakanlar seviyesinde toplanan Ortaklık Konseyi'nin 31/68 sayılı kararı gereğince, Türkiye ile Avrupa Ekonomik Topluluğu arasındaki ortaklığın geçiş dönemine intikalle ilgili olarak Hükümetimiz adına yürütülen müzakerelere Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu Genel Sekreteri Halil Tunç'un müşahit sıfatıyla katılması; Dışişleri Bakanlığının 26 Eylül 1969 tarih ve İBEİ. 760.430-ATB/69-773 sayılı yazısı üzerine, 31 Mayıs 1963 tarih ve 244 sayılı Kanunun birinci maddesine göre, Bakanlar Kurulunca 21.10.1969 tarihinde kararlaştırılmıştır.

Bakanlar Kurulu"
Cumhurbaşkanı
C. SUNAY

Sonuç

Ortak Pazar'ın dünya emperyalizminin yeni bir sömürü aracı olduğunu belgeledik ve Ortak Pazar'la Amerikan emperyalizmi arasındaki güçlü ve belirleyici ilişkilerin varlığına dikkati çektik. Bütün bu bilimsel gerçekler şu şekilde özetlenebilir.

1. Türkiye emek - gücünün bir kesiminin dünya emperyalizmine satılması sonucunda ithalat ve ihracat arasındaki açık, sınırlı da olsa azaltılabilecek, dış ticaretteki korkunç dengesizliğin etkileri yumuşatılacaktır.

2. Ekonomik ve sosyal kalkınmayı gerçekleştirmek üzere ülke kaynaklarını toplum yararına planlı ve bilimsel bir şekilde kullanmak yerine sadece kendi çıkarlarını arttırmak amacıyla sömüren yerli finanskapital, artan nüfusa yeni çalışma alanları açabilme yeteneğinden kesinlikle yoksun olduğu için, işsizliğin doğuracağı kesin bir toplumsal patlamayı ancak emek - gücü ihracatıyla önleyebilmektedir. Bu açıdan Türkiye emek - gücünün Batı Avrupalı kapitalistlere peşkeş çekilmesi bir yerde zorunlu olmaktadır.

3. Türkiye emek - gücünün ülke dışına çıkarılması ve bir köle güç şeklinde Ortak Pazar ülkelere satılmasıyla Türkiye işçilerinin bir kesimi beyin yıkama işlemlerinde çok tecrübeli Avrupa burjuvasının yozlaştırıcı etkilerine de açılmış olacaktır. Böylece dünya emperyalizmi ve yerli finans kapital kendi sömürü düzenlerini yine köle kölelerine savundurtmak olanaklarına da sahip olacaklardır.

Bütün bu gerçekler karşısında kesinlikle açıktır ki, Ortak Pazar'a karşı verilen devrimci mücadeleyle dünya ve Amerikan emperyalizmine ve de yerli finans kapitale verilecek mücadele birdir, tektir, aynıdır.

Türkiye dünya emperyalist düzeninden kesinlikle kopartılmadıkça, Türkiye sözde bir siyasi bağımsızlığın ötesinde gerçek ekonomik bağımsızlığını da elde edemedikçe Ortak Pazar sorununa da bir çözüm getirilemeyecektir. Her temel sorunda olduğu gibi, bu sorunda da tek ve kaçınılmaz kurtuluş yolu üreten ve sömürülen sınıf ve tabakaların iktidara gelmesi, gefebilmesidir.

TÜRKİYE SANAYİNDE YAPISAL VE BÖLGESEL MONOPOLLEŞME

Türkiye'nin Geriliğinin Temel Nedeni Emperyalist sömürdür...

Dünya kapitalizmi bir bütündür. Bu bütünün bir kutbunda dış ve iç sömürü ile sanayi devrimlerini gerçekleştirerek üretim güçlerini üstün bir düzeye ulaştırmış bulunan Amerika Birleşik Devletleri, F. Almanya, İngiltere, Fransa, Belçika, Hollanda, Kanada, Avusturalya, Yeni Zelanda ve Güney Afrika gibi ülkeler, diğer kutbunda ise doğal kaynakları emek güçleri ve pazarları kapitalist ülkeler tarafından asırlardır sömürüldükleri için ekonomik ve sosyal bakımdan geri bırakılmış Asya, Afrika, Latin Amerika ve Orta Doğu Ülkeleri bulunur. İleri kapitalist ülkelerle geri bırakılmış ülkeler diyalektik bir bütün oluştururlar. Dolayısıyla gerilik ve ilerilik bir madalyonun iki yüzü gibidir. Diğer bir deyişle Kuzey Amerika ve Batı Avrupadaki kapitalist ülkeler bugün sahip oldukları üstün üretim güçlerini, büyük ölçüde Asya, Afrika, Latin Amerika ve Orta Doğunun sömürülen halklarına borçludurlar. Amerika ve Avrupa'daki her fabrikanın, her yapının, hattâ her sanat eserinin temelinde bir Afrikalının, bir Asyalının ya da bir Orta Doğunun kanı ve teri bulunur. Bu açıdan bakıldığında Asya, Afrika, Latin Amerika ve Orta Doğu ülkelerinin geriliklerinin temel nedeninin feodal üretim ilişkileri, kapitalistleşme süreci-

ni engelleyen ya da yavaşlatan feodal egemen sınıflar olmadığı açıkça ortaya çıkar. Geri bırakılmış ülkelerdeki artık-değere el koyabilmesi için emperyalizm bir ülkenin toplumsal yapısını, kapitalist sömürüye uyacak şekilde değiştirmek, hattâ Latin Amerika'da olduğu gibi çok kereler daha başından belirlemek zorundadır. Feodal üretim biçimi üstüne kapanıklığı, zayıf dinamizmi, kendine yeterli yüzünden emperyalist sömürüye uygun değildir. Bu yüzden emperyalizm iç dinamiği zayıf bir ülkeye el attıktan kısa bir süre sonra bu toplumda o zamana kadar fosilleşmiş sayılan üretim şeklini, üretim ilişkilerini nitelik olarak değiştirir, temelde pazar üretimi için geçerli ilişkiler ve koşullar belirler; ezilen, sömürülen halk kitlelerinin bu nitel değişimlerin bilincine varamamaları için de geçmiş düzenin düzeydeki en tutucu, en gerici, en yoz özelliklerini korur, destekler ve yaşatır. Böylece iş dinamiğinin zayıflığı yüzünden dünya emperyalizminin pençesine düşen bir toplumun temel ekonomik yapısı dış sömürüye uyacak, cevap verecek, araçlık edecek şekilde değiştirilir, emperyalizm toplumun her tabakasına, her sınıfına, her kurumuna kendi damgasını vurur, ülkenin doğal kaynaklarıyla emek-gücü kadar dış ve hatta iç ticaretini de boyunduruk altına alır. Değerli bilim adamı André Gunder Frank ileri kapitalist ülkelerle geri bırakılmış ülkeler arasındaki bu

belirleyici ilişkileri bir "metropol - uydu" ilişkisi olarak tanımlıyor. Metropoller Kuzey Amerika ve B. Avrupa'nın ileri kapitalist ülkelerinden, uydular ise L. Amerika, Asya, Afrika ve Orta Doğu ülkelerinden oluşuyor. Bu metropol - uydu ilişkisi, geri bırakılmış ülkelerin içinde bütünüyle geçerli. Şöyleki, meselâ baş metropol New York nası, Delhi'den, Kahire'den, İstanbul'dan çok daha gelişmiş bir düzeyde ise, İstanbul'da Kars'tan, Bingöl'den, Tunceli'den, Hakkâri'den çok daha gelişmiş bir düzeydedir. Diğer bir deyişle İstanbul, Ankara, İzmir gibi metropol gelişimlerini Anadolu'nun geri bırakılmışlığına borçludurlar. Sömürü ilişkileri içinde Türkiye'nin batısının görece olarak doğusundan daha fazla gelişebilmesi için, ülkenin doğusunun doğal kaynaklarının, emek gücünün, pazarlarının batı tarafından, özellikle İstanbul tarafından sömürülmesi, böylelikle doğunun geri bırakılması gerektirdi. Nitekim son araştırmalar doğu bölgelerinde biriken sermayenin İstanbul, İzmir gibi batıdaki büyük ticari şehirlere kaydırıldığını gösteriyor. Diğer bir deyişle Türkiye'ye egemen olan sınıflar nasıl Türkiye kaynaklarının bir kısmını döviz şeklinde ileri kapitalist ülkelere kaçıırıyorsa, aynı şekilde doğu kesiminin egemen sınıfları da ellerinde biriken sermayeyi batıya, İstanbul'a, İzmir'e kaydırıyorlar. Bu açıdan bakıldığında İstanbul, Anadolu'da üretilen artık değere emperyalist bir ilişki içerisinde el koyabilmektedir. Dolayısıyla Anadolu'nun kalkınması için kullanılacak olan artık değerlerin önemli bir kısmı İstanbul'daki işbirlikçilerin elinde yoğunlaşıyor, böylece İstanbul'un Anadolu üzerindeki monopol baskısı giderek daha da güçleniyor. Türkiye'nin metropollerinde toplanan artık değerlerin önemli bir kesimi de emperyalist ilişkiler içinde ileri kapitalist ülkelerdeki metropollere kayıyor. Dolayısıyla bir yandan ileri kapitalist ülkelerle Türkiye gibi geri bırakılmış ülkeler, diğer yandan da geri bırakılmış ülkelerde kendi metropolleri ile uyduları arasındaki (örneğin Türkiye'de İstanbul'la Anadolu arasındaki) gelişme açığı gittikçe daha da büyüyor.

Kapitalizm Geri Bıraktırmış Ülkelerde En Yoz, En Gerici, En Tutucu Özellikleriyle Belirir

İleri kapitalist ülkelerdeki burjuva sınıflarının tarih açısından olumlu ve devrimci bir geçmişleri vardır. Özellikle tutucu feodal sınıflara karşı üretim güçlerini geliştirme savaşını verdikleri Fransa, İngiltere gibi ülkelere sanayi burjuvası geçmişte dinamik ve yapıcı özelliklere sahipti. Kapitalizmin bu çağı, üretimi bir bütün halinde kontrol edemeyen pek çok sayıda firmanın etkisi olduğu, üretime katıldığı rekabet çağıdır. Bununla beraber kapitalizmin bu dinamik çağını, kaçınılmaz ve doğal bir şekilde tekelci kapitalizm çağı izlemiştir. Tekelci kapitalizmde dev firmalar pazarlara, üretimin bütününe, ürünlerin cinsine ve fiyatına mutlak surette egemendirler. Bugünkü kapitalizmin en ileri gitmiş olduğu Amerika'da da, Amerika'yı teknolojik bakımdan arkadan izleyen B. Avrupa'da da kapitalizm kesinlikle tekelci kapitalizmdir.

Özellikle sanayide bu tekelcilik çok belirgindir. Örneğin Amerika Birleşik Devletlerinde oto sanayii ne sadece üç firma egemendir. General Motors, Ford ve Chrysler. Bu üç firma arasında da üretimin ve pazarın % 60'ını elinde tutan General Motors başı çekmekte, diğerlerini peşinden sürüklemektedir. Bu üç dev kuruluş arasında fiyatlara yansıyan bir rekabet yoktur. Üretim, monopol kapitalizmi koşulları içerisinde yapılmakta, üretimin toplam miktarı, cinsi ve fiyatları bu üç firma tarafından belirlenmektedir. Sanayinin diğer kesimlerinde de durum aynıdır. Böylece 200 kadar dev sanayi firması Amerika'daki sanayi üretiminin % 50'sini yapabilmektedir. B. Avrupa, Kanada ve Japonya'daki durum da bundan farklı değildir.

Dünya kapitalizminin gelişimi sırasında metropol-i durumundaki ülkelere üretimin rekabet kapitalizmi koşullarından "tekelci kapitalizm" koşullarına geçmesi metropollerin kendi iç dinamikleri tarafından belirlenen doğal ve kaçınılmaz bir gelişimdir. Buna karşılık kapitalizmin bu tekelci yapısı, emperyalist sömürü tarafından geri bırakılan ülkelere, "rekabet kapitalizmi" süresini izmeden, doğrudan doğruya ve emperyalist sömürünün belirlediği şekilde ortaya çıkmıştır. Diğer bir deyişle emperyalizmle işbirlikçi sermayenin boyunduruğundaki geri bırakılmış ülkelerin en önemli özelliği, temel sanayilerini kuramamış olmalarına ve üretim güçlerinin gelişimi bakımından ilkel bir düzeyde bulunmalarına rağmen, ileri kapitalist ülkelerin yozlaşma süreçlerinde beliren yapısal ekonomik değişimlere tamamen açık oluşlarıdır. Dolayısıyla tüm geri bırakılmış ülkelerde dünya finans kapitali ile bütünleşmiş bulunan yerli sermaye temelde tıpkı ileri kapitalist ülkelerdeki gibi, tekelci sermayedir. Büyük şehirlerde, "meropollerde" bir kaç büyük firmada yoğunlaşan, merkezleşen bir tekelci sermaye, daha önce tanımladığımız metropol - uydu ilişkisi içerisinde, ilk olarak çevresindeki bölgeyi sömürür ve çevredeki oluşan artık değerlerin büyük bir bölümüne el koyar. Ayrıca metropollere bağımlı ikinci, üçüncü derecede merkezler, metropoller, şehirler, kasabalar aracılığıyla bu metropol - uydu ilişkisi toplumun en uzak, görünüşte en tecrit edilmiş bölgelerine kadar ulaştırılır, böylelikle dış sömürünün, emperyalizmin belirlediği özellikler topluma maledilir, toplumun sosyo - ekonomik yapısı emperyalist sömürüye cevap verecek biçime sokulur.

Türkiye'de İmalât Sanayinin Yapısı :

Geçmişte Avrupa ve günümüzde temelde Amerikan emperyalizmi tarafından sömürülerek geri bırakılan Türkiye'de de, emperyalizmle bütünleşerek ülkemizde egemen olan işbirlikçi sermaye İstanbul, İzmir, Adana gibi şehirlerde, "metropoller" de, belirli sayıda kuruluşta yoğunlaşmış, birikmiş tekelci sermayedir. İşbirlikçi sermayenin tekelci yapısı en belirgin şekilde sanayide ve özellikle imalât sanayinde ortaya çıkmaktadır. Tablo I, bu gerçeğe ışık tutmaktadır.

T A B L O : I

Türkiye'de İmalât Sanayîindeki Büyük ve Küçük Özel İşyerlerinin
Karşılaştırılması (1963 Yılı)

İşyeri	Sayı	%	Satın alınan mal ve hizmetler (1.000 TL.)	%	Satılan mal ve hizmetler (1.000 TL.)	%
Büyük	2.774	1.7	7.824.926	62.3	10.963.147	66.4
Küçük	157.759	98.3	4.752.183	37.7	6.344.911	33.6
Toplam	160.553	100.0	12.577.109	100.0	17.308.058	100.0

(Kaynak : Türkiye İstatistik Yıllığı 1968, D.İ.E. S. 205)

Tablo I, imalât sanayîinde 10 veya daha fazla kişinin çalıştığı büyük işyerlerinin toplam işyerlerinin sadece % 1.7'sini oluşturduğunu göstermekte-

durumdadırlar. Bu konudaki sayısal bilgi TABLO : II de verilmiştir.

Tablo : II, büyük işyerlerinde çalışanların ima-

T A B L O : II

Türkiye'de İmalât Sanayîindeki Büyük ve Küçük Özel İşyerlerinde
Çalışanların Durumu (1963 Yılı)

İşyeri	Sayı	%	Bir yılda ödenen maaş ve ücretler (1.000 TL.)	%	Ücretle çalışanlar (Yıllık ortalama)	%
Büyük	2.774	1.7	1.014.848	74.8	104.582	55.5
Küçük	157.759	98.3	541.423	25.2	131.756	44.5
Toplam	160.553	100.0	1.556.271	100.0	296.318	100.0

(Kaynak : Türkiye İstatistik Yıllığı, 1968 S. 205 D.İ.E.)

dır. Buna karşılık büyük işyerleri 1963 yılında mal ve hizmetlerin % 62.3'ünü satın almışlar, % 66.4'ünü satmışlardır. Oysa toplam işyerlerinin % 98.7'sini oluşturan küçük işyerlerinin satın alınan mal ve hizmetlerle satılan mal ve hizmetler içerisindeki payları sırasıyla sadece % 37.7 ve % 33.6'dır. Büyük işyerleri mal ve hizmetler bakımından olduğu kadar, çalıştırılan kişiler, bu kişilere ödenen toplam ücretler bakımından da imalât sanayîinde çok güçlü

lât sanayîinde çalışanların % 55.5 ini oluşturduğu ve ücretlerinin % 74.8'ini aldıklarını göstermektedir. Dolayısıyla imalât sanayîindeki toplam işyerlerinin sadece % 1.7'sini oluşturan büyük işyerleri hem üretim ve hem de istihdam kapasiteleri bakımından imalât sanayîine tamamen egemen durumdadırlar.

İmalât sanayîine egemen olan bu büyük kuruluşları kendi aralarında sınıflandırdığımızda da aynı tekelci yapıyı buluyoruz. Bu gerçek TABLO : III, de ayrıntılı bir şekilde ortaya konulmaktadır.

T A B L O : III

İmalât Sanayîinde Özel Büyük İşyerlerinin Durumu (I) (1963 Yılı)

İşyeri büyüklüğü	İşyeri sayısı	%	1 Kasım 1963 ve çalışanlar	%	Yıl içinde ödenen maaş ve ücretler (1.000 TL.)	%
10 - 19 kişi	1.258	45.4	20.346	11.0	69.201	6.8
20 - 49 "	887	32.0	33.372	18.0	134.180	13.2
50 - 99 "	313	11.3	24.875	13.5	127.852	12.6
100 - 199 "	170	6.1	23.009	12.4	153.303	15.2
200 - 499 "	95	3.4	28.667	15.5	194.283	19.1
500 - 999 "	31	1.1	22.860	12.4	132.152	13.0
1000 ve daha fazla kişi	20	0.7	31.845	17.2	203.877	20.1
Toplam	2.774	100.0	184.974	100.0	1.014.848	100.0

(Kaynak : Sanayi ve İşyerleri Sayımı : İmalât Sanayi, 1964, D.İ.E. S. 261)

Tablo : III, büyük işyerleri içinde 200 ve daha fazla işçi çalıştıran işyerlerinin sayısal bakımından toplam işyerlerinin % 5.2'sine eşit olduğu gösteriyor. Buna karşılık bu işyerlerinde çalışanların % 45.1'i bulunmakta ve yıl içinde ödenen maaş ve ücretlerin % 52.2'sini almaktadırlar. Özel büyük işyerlerinin katma değer, toplam artık-değer içindeki payları bakımından sınıflandırılmaları TABLO : IV'de verilmektedir.

gerçekle karşılaşılıyor. TABLO : V'te bu sınıflamanın sonuçları açıklanmıştır.

Tablo : V. Özel büyük işyerlerinin % 8.7'sini oluşturan anonim şirketlerde, çalışanların % 39.7 sinin bulunduğunu göstermektedir. Ayrıca anonim şirketler yıl içinde sabit sermayeye yapılan gayri safi ilâvelerin % 48.2'sine, toplam katma değer % 49.8 ine ve toplam artık - değer % 50.8'ine sahip bulunmaktadır.

T A B L O : I V
İmalât Sanayiindeki Özel Büyük İşyerlerinin Durumu (II)

İşyeri büyüklüğü	%	Yıl içinde sabit sermayeye yapılan gayri safi ilâveler	Girdi	Çıktı	Toplam Katma Değer	Toplam Artık - Değer
		%	%	%	%	%
10 - 19 kişi	45.4	11.8	13.6	12.1	8.4	8.2
20 - 49 "	32.0	16.5	21.6	19.1	13.0	11.6
50 - 99 "	11.3	11.0	16.7	15.4	12.0	12.2
100 - 199 "	6.1	10.2	12.9	13.1	13.7	14.0
200 - 499 "	3.4	16.7	15.0	16.0	18.4	18.5
500 - 999 "	1.1	17.3	8.7	10.7	15.8	17.0
1000 den daha fazla kişi	0.7	16.5	11.5	13.6	18.7	18.5
Toplam	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

(Kaynak : Sanayi ve İşyerleri Sayımı : İmalât Sanayi, 1964, D.İ.E. S. 261)

Tablo : IV'den özel büyük işyerlerinin % 5.2'sinin sabit sermayeye yapılan gayri safi ilâvenin % 50.5'ine, girdiği değerinin % 35.2'sine, çıktı değeri nin % 40.3'üne, katma değer % 52.9'una ve toplam artık-değer % 54.0'üne sahip olduklarını görüyoruz.

İmalât sanayiindeki özel büyük işyerlerini mülkiyet biçimlerine göre sınıflandırdığımızda da aynı

İmalât sanayiindeki özel işyerlerinin tümü bir arada düşünüldüğünde, toplam işyeri sayısı içindeki payı sadece % 0.15 olan anonim büyük şirketler ücretle çalışanların % 24.8'ine, toplam girdi ve çıktı değerlerinin sırasıyla % 19.2 ve % 22.9'una, toplam katma değer % 33.0'üne sahip bulunmaktadır. Türkiye imalât sanayinin tekeli yapıya açıkça ortadadır.

T A B L O : V
İmalât Sanayinde Özel Büyük İşyerlerinin Mülkiyet Biçimine Göre Sınıflandırılmaları

Mülkiyetin biçimi	İşyeri sayısı	%	Yıl içinde sabit sermayeye		Toplam Katma Değer	Toplam Artık - Değer
			1 Kasım 1963 yapılan te çalışanlar	girdi ilâveler		
		%	%	%	%	%
Kişisel Mülkiyet	1.322	47.7	19.0	14.9	15.0	15.4
Kollektif Şirketi	794	28.5	21.6	17.2	14.3	12.1
Komandit Şirketi	89	3.2	4.1	3.2	4.9	5.9
Limited Şirket	267	9.6	11.9	14.8	14.8	14.7
Anonim Şirket	241	8.7	39.7	48.2	49.8	50.8
Kooperatif	13	0.5	0.5	0.3	0.1	—
Özel kanunla kurulmuş	48	1.7	3.2	1.4	1.3	1.1
Toplam	2.774	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

(Kaynak : Sanayi ve İşleri sayımı. İmalât Sanayii.1964, D.İ.E.)

İmalât sanayiindeki sermayenin tekolci yapısı kendisini sadece kurulmuş şirketlerde değil; belki de daha belirgin bir şekilde, kurulan yeni şirketlerde göstermektedir. TABLO : VI. bu gerçeğe ışık tutmaktadır.

lerin bir metropol-uydu ilişkisi içerisinde emperyalizm ve işbirlikçi sermaye tarafından sömürüldüklerini ileri sürmüş ve bu sömürü ilişkisinin belirli metropeller tarafından düzenlendiğini, uygulandığını belirtmiştik. Ne az gelişmiş ne de gelişmekte

T A B L O : V I
İmalât Sanayiinde Yeni Kurulan Şirketler

Şirketin şekli	Sayı	%	Değer		Sayı	%	Değer	
			1,000 TL.	%			1,000 TL.	%
Anonim	36	2.0	51.320	15.2	395	12.0	1.012.803	73.0
Limited	125	6.8	122.449	36.3	318	9.7	107.540	7.8
Kooperatif	150	8.1	825	0.3	888	27.1	4.232	0.3
Komandit	137	7.5	22.915	6.8	256	7.8	51.013	3.7
Kollektif	1.391	75.6	139.497	41.4	1.425	43.4	210.968	15.2
Toplam	1.839	100.0	337.006	100.0	3.282	100.0	1.386,556	100.0

Kaynaklar :

- 1 — Kalkınma Planı İkinci Beş Yıllık 1968 - 1972 s. 365.
- 2 — İktisadi Rapor 1967. Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği.
- 3 — İktisadi Rapor 1969. Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği.

Tablo : VI'da 1961 yılında imalât sanayiinde kurulan yeni şirketlerin % 2.0'sini anonim şirketlerin oluşturulduğunu görüyoruz. Anonim şirketlerin 1961 yılındaki değerleri, toplam değerlerin % 15.2'sine eşittir. 1968 yılında anonim şirketlerin toplam şirketler içerisindeki payı % 12.0'ye ve toplam değer içindeki payı da % 73.0'e yükselmiştir. İmalât sanayiinde yeni kurulan şirketlere de tekolci bir yapının egemen olduğunu görüyoruz.

Şimdiye kadar verdiğimiz değerlerin açık ve seçik belgeledikleri gerçek şudur : Sosyo - Ekonomik yapısı dünya emperyalizmi tarafından belirlenen Türkiye'de üretim güçlerinin ilkel bir düzeyde bulunmasına rağmen kapitalizmin en son ve en yoz aşaması yani tekolci kapitalizm egemendir.

Türkiye'de İmalât Sanayiinde Bölgesel Monopolleşme

Araştırmamızın başında geri bırakılmış ülke-

olan değil, dış ve iç sömürüyle geri bırakılmış olan Türkiye'de bu sömürü ilişkisinin düğümü ve beyni İstanbul'dadır. 1960 yılında Türkiye'deki toplam sanayi üretiminin değeri 7.159 milyar TL. ve İstanbul'daki sanayi üretiminin değeri ise 4234 milyar TL. idi. Diğer bir deyişle Türkiye'nin toplam sanayi üretiminin % 60'ı İstanbul'da yapılmaktaydı. Ülkenin geri kalan kısmına göre böylece çok güçlü bir durumda bulunan İstanbul'da sanayi sermayesi çok açık şekilde tekolci sermayedir. İstanbul'da üretilen ya da monte edilen sanayi ürünleri Türkiye'nin diğer bölgelerinde monopol fiyatlarda satılmakta, emperyalizmle bütünleşmiş işbirlikçi ve tekolci sermaye böylece bir yandan Anadolu'daki tüketiciyi diğer yandan da İstanbul ve çevresindeki sanayi proleteryasını sömürmektedir.

Tablo : VII de imalât sanayiinde İstanbul'un monopol gücü belgelenmektedir.

T A B L O : V I I
İstanbul ve Diğer "Metropoller" de İmalât Sanayiindeki Büyük İşyerlerinin Dağılımı (I)
(1963 Yılı)

Metropol	İşyeri sayısı	%	1 Kasım 1963 te çalışanlar %	Yılı içinde ödenen maaş ve ücretler %	Sabit sermayeye yıl içinde yapılan gayri safi ilâveler %
İstanbul	1.263	45.5	50.1	64.4	58.5
İzmir	209	7.5	11.4	8.7	7.7
Ankara	154	5.6	2.7	2.5	4.1
Adana	80	2.9	7.4	6.5	8.8
Bursa	243	7.7	3.8	2.5	1.8
Beş Metropol Toplamı	1.919	69.2	75.4	84.6	80.9

(Kaynak : Sanayi ve İşyerleri sayımı : İmalât Sanayii 1964. D. I. E.)

Tablo : VIII, İmalât sanayiindeki büyük işyerlerinin % 45.5'inin İstanbul'da bulunduğunu, bu işyerlerinin toplam işgücünün % 50.1'ini istihdam ettiğini, yıl içindeki toplam maaş ve ücretlerin % 64.4 ünlü ödediğini ve sabit sermayeye yıl içinde yapılan gayri safi ilâvelerin % 58.5'ine sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca Türkiye'de imalât sanayiindeki büyük şirketlerin % 69.2'si İstanbul, İzmir, Ankara, Adana ve Bursa metropollerinde bulunurken diğer 62 ilde bulunanların oranı % 30.8'dir. Aynı şekilde sabit sermayeye yıl içinde yapılan yatırımların % 80.8'u beş metropolde biriktirilmiş. İstanbul ve diğer önemli metropollerin toplam girdi, toplam çıktı, toplam katma değer ve toplam artık değerlerdeki paylarıysa TABLO : VIII de verilmiştir.

çalışanların % 49.9'una, sabit sermayeye yapılan gayri safi ilâvelerin % 55.0'ine toplam katma değer % 55.9'una ve toplam artık - değer % 58.1'ine sahip bulunmaktadır. Yani emperyalist ülkelerdeki metropollerle, geri bırakılmış ülkelerin oluşturduğu uydular arasındaki metropol - uydu, ilişkisi, geri bırakılmış ülkelerde de işlem görmekte ve örneğin İstanbul Anadolu'yu çevre şehirler aracılığıyla sömürürken, Anadolu'daki ikinci, üçüncü dereceden metropoller de kendi çevrelerindeki kasaba ve köyleri sömürmektedirler. Yine örneğin yukarıda gösterdiğimiz gibi Güney Doğu ve Doğu Bölgesinde Gaziantep bir metropol görevi görmektedir. Diğer bir deyişle, Türkiye'nin batısındaki büyük şehirlerle doğu bölgesi arasındaki ilerilik - geri bırakılmış-

T A B L O : VIII
İstanbul ve Diğer Metropollerde İmalât Sanayiindeki Büyük İşyerlerinin Dağılımı (II)
(1963 Yılı)

Metropol	İşyerinin sayısı oranı (%)	Toplam girdi oranı (%)	Toplam çıktı oranı (%)	Toplam katma değer oranı (%)	Toplam artık - değer oranı (%)
İstanbul	45.5	45.6	51.2	65.1	67.8
İzmir	7.5	12.6	11.4	8.4	8.5
Ankara	5.6	7.1	3.3	2.7	2.3
Adana	2.9	5.7	6.0	6.7	6.2
Bursa	7.7	2.5	2.5	2.5	2.7
Beş metropol toplamı	69.2	73.5	74.4	85.4	87.5

(Kaynak : Sanayi ve İşyerleri sayımı. İmalât Sanayii, 1964. D. I. E.)

Görüldüğü gibi 1963 senesinde imalât sanayiindeki özel büyük firmaların oluşturdukları toplam katma değer % 65.1'i ve toplam artık - değer % 67.8'i İstanbul'dadır. Ayrıca yine toplam katma değer % 85.4'ü ve toplam artık - değer % 87.5'i, beş büyük metropolde oluşmuş durumdadır. Buna göre geriye kalan 62 şehir toplam katma değer % 14.6'sına ve toplam artık - değer % 12.5'ine sahip bulunmaktadır.

İmalât sanayiindeki bu yapısal ve bölgesel teğellilik, ülke içinde geri bırakılmış bölgelerde de geçerlidir. Şöyle ki; Güney Doğu ve Doğu Bölgesindeki 17 şehir içerisinde Gaziantep şehri 1963 yılında imalât sanayiindeki firmaların % 45.3'üne,

lık ilişkisini doğudaki şehirlerin kendi yapıları içerisinde bulabiliyoruz. Örneğin İstanbul tarafından sömürülen diyetim Kars şehrinde de artık değer kullanılmasına göre ileri gitmiş ve geri bırakılmış kesimler vardır. Böylece emperyalizmin pençesine düşmüş bir ülkede metropolle - uydu arasındaki sömürü ilişkisi, uydu içerisinde de en uzak noktaya, taşınmakta, görünüşte dışarıdan tamamen tecrit edilmiş dağ ve orman köylerine kadar geçerli olmaktadır. Bu dinamik ilişkiler içinde, feodal ilişkiler, kalıntılar aramak gereksizdir.

İmalât sanayiindeki bölgesel tekelciliğin göstergelerinden birisi de yeni kurulan şirketlerin illere göre dağılımıdır. TABLO : IX da bu dağılım açıklanmaktadır.

TABLO : IX
Yeni Kurulan Şirketlerin Seçilmiş illere Göre Dağılımı
(1960 - 1967)

İller	Kurulan şirket sayısı	%	Toplam Sermaye 1,000 TL.	%
İstanbul	3,441	37.1	1,670,229	47.3
Ankara	960	10.3	993,543	26.2
İzmir	736	7.9	228,206	6.5
Diğer iller	4,147	44.7	636,611	18.0
Toplam		100.0		100.0

(Kaynak : Türkiye İstatistik Yıllığı, 1968. S. 306)

Tablo : IX, 1960 - 1967 yılları arasında şirketlerin % 37.1'inin İstanbul'da kurulduğunu ve bu şirketlerin toplam sermayenin % 47.3'üne sahip olduklarını belgelemektedir. İstanbul, Ankara ve İzmir'deki şirketlerin sahip oldukları sermaye toplamı % 82.0'ye eşittir. Görüldüğü gibi yapısal monopolleşme kadar bölgesel monopolleşme de belirgindir.

Yabancı Sermayenin Durumu :

a) Yapısal Monopolleşme :

Türkiye'de dış sömürünün egemenliğini pekiştirmek amacıyla, emperyalizmin ücretli uzmanlarına hazırlatılarak yürürlüğe konulan 6224 sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanununa göre yurdumuza giren yabancı sermaye yapısal bakımdan tamamen tekelleştirilmiştir. TABLO : X'da bu gerçek belgelenmektedir.

arasındaki ortalama kârlılığı %50 iken, yerli kuruluşlarda bu oran % 19'dur. Aynı şekilde 1959 - 1964 yılları arasında, yabancı sermayenin katıldığı kuruluşların yaptığı satışların sermayelerine oranı ortalama olarak % 300 iken yerli kuruluşlarda bu değer % 200 kadardır. Yine yabancı sermayenin katıldığı kuruluşlarda gayrisafi kârların satışlara oranı % 13.8 yerli kuruluşlarda ise % 9.3'tür. Madeni eşya, elektrik aletleri, ilaç ve gıda sanayinde yabancı sermayenin katıldığı firmaların kârlılığı % 60 - 80'e çıkmaktadır.

b) Bölgesel Monopolleşme :

Araştırmamızda daha önce de belirttiğimiz şekilde, geri bırakılmış ülkelerdeki yabancı ve işbirlikçi sermaye ile yerli sermaye büyük şehirlerde, "metropoller" de yoğunlaşmakta, merkezileşmekte, ülkenin doğal kaynaklarıyla emek gücü bir "metropol - uydu" ilişkisi içerisinde sömürülmektedir.

TABLO : X

**6224 sayılı Kanuna Göre Türkiye'ye Giren Yabancı Sermayede
Yapısal Monopolleşme
(1965 Yılı Sonu)**

Sermaye Grubu (1.000 TL.)	Firma sayısı	%	Toplam Sermaye (1.000 TL.)	%
50.000 ve daha büyük	2	1.9	102.311	14.5
10.001 - 50.000	15	14.2	364.215	51.4
1.001 - 10.000	55	52.0	226.581	32.0
501 - 1.000	12	11.3	10.316	1.4
0 - 500	22	20.7	6.012	0.7
Toplam	106	100.0	709.255	100.0

Tablo : X'a göre yabancı sermayenin katıldığı 106 firmadan 17'si toplam yabancı sermaye yatırımının % 65.9'unu yapmıştır. En büyük 2 firmanın toplam yabancı sermaye yatırımı içindeki payı % 14.5'tir. Görülüyor ki firmaların kontrol ettikleri, sahip oldukları sermaye açısından çok belirli bir yabancı sermaye tekelleşmesi vardır. Bu tekelleşmenin sağladığı imtiyazlar yüzünden yabancı sermayenin katıldığı kuruluşların kârlılığı aynı sanayi dalındaki yerli kuruluşların kârlılığının çok üzerindedir. Örneğin yabancı sermayeli kuruluşların 1959 - 1965 yılları

Aynı şekilde Türkiye'nin özellikle 2. Dünya Savaşından sonra Amerikan emperyalizminin politik ve ekonomik egemenliği altına girmesiyle birlikte, ülkemize yeniden giren yabancı sermaye, tıpkı son yıllarda yarı - sömürge durumunda olan Osmanlı İmparatorluğu'ndaki gibi komprador burjuvasının en güçlü bir şekilde varlığını sürdürdüğünü İstanbul ve İzmir gibi metropollerde yoğunlaşmıştır. Diğer bir deyişle emperyalizmin beyni ve kalbi İstanbul'da, vantuzları ise hem İstanbul hem de Anadolu'dadır. TABLO : XI bu gerçeği ortaya koymaktadır.

TABLO : XI

**6224 Sayılı Kanuna Göre Türkiye'ye Giren Yabancı
Sermayenin İller Arasındaki Dağılımı
(1965 yılı Sonu itibarıyla)**

İller	Kuruluşu sayısı	%	Yatırılan sermaye (1.000 Dolar)	%
İstanbul	98	80.4	55.253	80.5
Ankara	11	9.0	8.438	12.3
İzmir	10	8.2	1.644	2.4
Bursa	1	0.8	195	0.3
Kocaeli	1	0.8	3.073	4.5
Hatay	1	0.8	17	—
Toplam	122	100.0	69.620	100.0

Tablo : XI. 1965 yılı sonu itibarıyla yabancı sermayenin katılmış olduğu kuruluşların % 80.0'inin İstanbul'da bulunduğunu gösteriyor. Aynı şekilde toplam yabancı sermayenin % 80,5 İstanbul'da toplanmıştır. Yine Tablo : XI'e göre Türkiye'de yabancı sermaye yatırımlarının bulunduğu illerin sayısı sadece altıdır. Bu illerden Bursa ve Hatay illerinde toplam yabancı sermayenin sadece % 0.3'ü yatırılmış olduğundan, yabancı sermaye gerçekte Türkiye'nin dört ilinde yoğunlaşmış bulunmaktadır. Bu yoğunlaşma yabancı sermayenin Anadolu'nun en uzak köşelerini etkileyememesi, Anadolu'yu bütünüyle sömürmemesi demek değildir. İstanbul, İzmir ve Ankara'da yoğunlaşmış olan yabancı sermaye, daha önce açıkladığımız "metropol - uydu" ilişkisi içerisinde, Anadolu burjuvasını sömürü mekanizmasının aracı unsuru olarak kullanmakta, Anadolu burjuvası aracılığıyla Türkiye'de oluşan toplam artık - değerlin önemli bir bölümüne el koyabilmektedir. Diğer bir deyişle metropol - uydu sömürü ilişkisinin zorunlu halkasını oluşturan yerli burjuvazi, Anadolu'da oluşan artık - değerlin bir kesimine el koyduktan sonra, geriye kalan büyük bölümü İstanbul ve İzmir gibi metropollerdeki yabancı ve yerli efendilerine ulaştırmakta, ayrıca yine metropollerce ithal olunan, ya da metropollerde monte edilen sinai ürünlerinin Anadolu pazarlarında monopol fiyatlarla satılmasını sağlamaktadır.

Yabancı sermayenin katıldığı şirketlerin 76'sı Anonim, 37'si Limited, 9'u Kollektif ve 2'si Komandit şirket şeklindedir. Anonim şirketlerin % 78'i, Limited şirketlerin % 89'u İstanbul'dadır. Ankara'daki Anonim şirketlerin sayısı 7 ve Limited şirketlerin sayısı 2'dir. Bu değerler İzmir için de sırayla 7 ve 2'dir.

büyük krediyi sağlayan, 2.5 milyon dolarla, bir yabancı sermaye kuruluşu olan Good Year Lastik Co. olmuştur.

Yabancı sermayenin katıldığı kuruluşların aynı sanayi dalındaki yerli kuruluşlardan daha büyük oranda kâr sağlamaları karşısında emperyalizmin sözcülüğünü de yapan işbirlikçileri, bu firmaların teknolojik bakımdan yerli firmalardan daha rasyonel üretimde bulunduklarını, bu yüzden kâr oranlarının da doğal bir şekilde daha yüksek olduğunu ileri sürerler. Oysa Prof. Gülten Kazgan Cumhuriyet gazetesinin 6.8.1969 tarihli sayısında yayımlanan "Yabancı Sermaye ve Teknoloji Transferi" adlı araştırmasında yabancı sermayenin Türkiye'de daha üstün bir teknoloji getirmediğini sayısal olarak belgelenmiştir. Prof. Kazgan'ın bu kısa fakat çok değerli araştırması yabancı sermaye yatırımlarının en fazla yoğunlaştığı sanayi dallarında, yani kimya, kauçuk ve lastik sanayilerinde işçi başına katma değerlin A. B. D. ne göre en düşük düzeyde olduğunu açıkça göstermektedir. Bu sanayi dallarındaki işçi başına verimlilik yerli kuruluşların yoğun olduğu sanayi dallarındaki verimliliğin bile çok kereler altındadır. Bu gerçeğin belirlediği kaçınılmaz sonuç şudur: Yabancı sermayenin yoğun olduğu sanayi dallarındaki kârlılığın yüksek oluşunun temel nedeni, bu dallardaki sermayenin çok belirgin bir şekilde tekelsel sermaye oluşudur.

İnşaat Kesiminde Tekelci Firmaların Gücü:

İmalât sanayisinde olduğu gibi inşaat kesiminde de sermaye tekelsel bir yapıya sahiptir. İştirak ettikleri ihale bedeli 10 milyon TL. den az olan firmaları küçük diye tanımlarsak TABLO : XII'deki durumla karşılaşırız :

TABLO : XII

İnşaat Kesimindeki Firmaların Yapısı (1969 Yılı)

Firmalar	Sayı	%	Toplan ihaleye iştirak bedeli	%
			1.000 TL.	
Büyük	1.346	20.3	33.193.300	48.7
Küçük	1.280	79.7	34.943.000	51.3
Toplam	2.626	100.0	68.136.300	100.0

(Kaynak : Özel Sektör Yatırım Anketi Sonuçları (1963 - 1969) T. C. Başbakanlık Devlet Plânlama Teşkilatı Temmuz 1970. S. 61 - 62)

Yabancı sermayenin İstanbul'da yoğunlaşmasına paralel olarak özellikle Sinai Kalkınma Bankasının sağladığı kredilerden yararlanan firmaların çoğunluğu da İstanbul'dadır. Örneğin 1966 yılına kadar Sinai Kalkınma Bankasının kredilerinden yararlanan 700 firmanın % 60'ı İstanbul'da bulunmaktaydı. Yine 1966 yılına kadar Sinai Kalkınma Bankasından en

Tablo : XII. Büyük firmaların toplam firmaların % 20.3'ünü oluşturduklarını, buna karşılık iştirak ettikleri ihale bedelinin toplam ihale bedelinin % 48.7'sine eşit olduğunu ortaya koymaktadır.

Büyük firmaları kendi aralarında sınıflandırdığımızda aynı tekelsel yapı daha belirgin bir şekilde göze çarpmaktadır.

TABLO : XIII

İnşaat Kesimindeki Büyük Firmaların Sınıflandırılması
(1963 Yılı)

Gruplar	Sayı	%	Toplam ihaleye	%	Yatırım
			İştirak bedeli 1.000 TL.		oranı %
I	775	57.6	8.574.000	25.9	16.0
II	238	17.7	4.922.000	14.8	12.9
III	205	15.2	7.210.500	21.7	27.0
IV	86	6.4	5.847.200	17.0	18.2
V	42	3.1	6.839.000	20.6	25.9
Toplam	1,346	100.0	33.193.300	100.0	100.0

(Kaynak : Özel Sektör Yatırım Anketi sonuçları)

Görülüyor ki büyük firmaların % 3.1'inin toplam ihaleye iştirak bedeli içindeki pay % 20.6 ve yatırımlar içindeki payı ise % 25.9'dur. Dolayısıyla İnşaat kesiminde de tekeli bir yapı geçerlidir.

Sonuçlar :

Görülüyor ki ister üretim, ister yatırım, isterse istihdam kapasiteleri bakımından inceleyim, Türkiye'de emperyalizmle bütünleşmiş sermayenin ve bu arada sanayi alanındaki sermayenin tekeli bir sermaye olduğu ortadadır. Bu bakımdan şimdiye kadar verilen bilgilerin ışığı altında varılacak zorunlu sonuçları şu şekilde özetleyebiliriz :

1 — Emperyalizm ve işbirlikçi sermaye tarafından sömürülerek üretim güçlerinin gelişimi sürekli olarak engellenen, yavaşlatılan Türkiye az gelişmiş, gelişmekte olan veya geri kalmış bir ülke değil **geri bırakılmış bir ülkedir.**

2 — Geri bırakılmış Türkiye, Asya, Afrika ve Latin Amerika'daki sömürülen diğer toplumlar gibi dünya kapitalist düzeninin bir parçasını oluşturur.

3 — Üretim güçlerinin gelişim düzeyinin ilkel-İlginç rağmen, Türkiye'de egemen olan ilişki kapitalist öncesi ilişkiler değil, emperyalizm ve işbirlikçi sermaye tarafından belirlenen kapitalist ilişkilerdir.

4 — Bu ilişkiler içerisinde, bütün geri bırakılmış ülkelerde olduğu gibi, Türkiye'de de kapitalizm bir zamanki dinamik ve olumlu yönleriyle değil, en yoz, en tutucu, en gerici şekliyle belirir, en yozlaşmış özellikleriyle işlem görür. Çünkü geri bırakılmış ülkelerdeki sermaye çok belirgin bir şekilde tekeli bir yapıya sahiptir.

İNŞAAT MÜHENDİSLERİ ODASI
1970-1971 ÖDÜLLERİ

SU YAPILARI ÖDÜLÜ

Dr. Yük. Müh.

ŞAHAP AKSOY

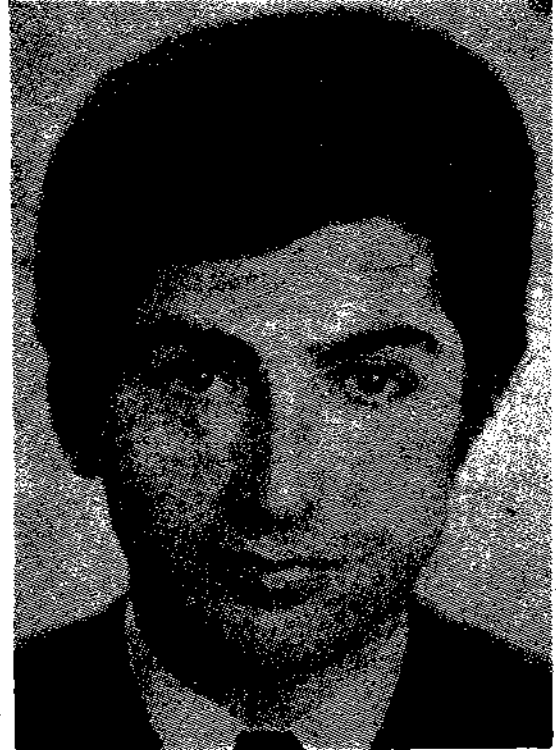
İ. T. Ü. 1952

JÜRİ ÖZEL ÖDÜLÜ

Dr. Yük. Müh.

MUTLU SÜMER

İ. T. Ü. 1967

ÖDÜLLER

Bilindiği gibi Odamız, İnşaat Mühendisliği alanındaki çalışmalarını değerlendirmek, ve üyelerimizi bu çalışmalara özendirme amacıyla yıllık ödüller verilmesini kurumlaştırmıştır.

Böylece; Yer Üstü Yapıları (Prof. Mustafa İnan), Yer Altı Yapıları, Su Yapıları, Ulaştırma Yapıları ile, Yapı Ekonomisi ve Yapım Tekniği alanlarında Yönetmeliklerin belirttiği koşullarda yapılmış olan çalışmaların, birer altın madalya ve birer belge ile Ödüllendirilmeleri öngörülmüş bulunmaktadır. Bu yıl da, yukarıdaki konularda Ödül Komiteleri seçilmiştir.

Ne var ki, iki yıllık çalışmaların da göstermiş olduğu gibi, Yönetmeliklerin sınırlamaları, yapılan çalışmaların tüm genişliğince kapsanmasını olanaksız kılmakta ve Ödül Komitelerinin dökümanlandırılmaması yüzünden çalışma düzen ve koşulları güçlük göstermektedir.

Yönetim Kurulu, bu nedenle Ödül Yönetmeliklerinin yıl içinde gözden geçirilerek - ve Danışma Kurulunca incelendikten sonra - yürürlüğe girmesini sağlayacak bir yetkinin kabulünü Genel Kurula önermekte, böylece, Ödüllendirmeyi amaca uygun biçime getirmeyi gerekli saymaktadır.

Yıl içinde, yapılan çalışmalardan Yönetmelik değişikliğinde ve Ödüllendirme Yönteminde yararlanılacak değerli tavsiyeler elde edilmiştir.

Bundan başka; Eşref Özand, Cevdet Kösemen, Yüksel Sezginer ve Sıtkı Bursalı'dan oluşan Su Yapıları Ödül Komitesi yaptığı yoğun ve değerli bir çalışma ile kendi alanına giren 68 çalışma arasından Yönetmeliğin kapsayabildiği Orijinal çalışma niteliğindeki 26 eseri incelemiş, Kurul üyesi Sıtkı Bursalı'ya ait olanı - inceleme dışında sayarak - ikisi hidrolik, üçü Büyük Barajlar, üçü Sağlık Mühendisliği, üçü Hidroloji, ikisi Sulama, ikisi Liman konusunda olan 25 eserden Komite üyelerinin ayrı ayrı ve raporu verenin kişiliği (10), rapor konusunun değeri (10), inceleme tekniği (30), Varılan sonucun değeri (50) olmak üzere puanlandırma yoluyla, Odamız üyesi Dr. Yük. Müh. Şahap Aksoy'un T. B. T. A. K. tarafından desteklenen "Doğrusal Alüvyonal Akarsular için yeni bir bağlama tipi" raporunu Ödüle layık görmüştür.

Bu eserin ödüllendirilmesi, Ödül Jürisi tarafından da kesin olarak karara bağlanmıştır.

Bundan başka, Yönetmeliklerin kapsamı dışında kalmakta bulunmasına rağmen, İ. T. Ü. İnşaat Fakültesi Yönetim Kurulunun 30 Aralık 1970 gün ve 838 inci toplantısında incelenerek Ödüle aday gösterilmesi kararlaştırılan, Odamız üyesi Dr. Mutlu Sümer'in,

"Ağırlıklı çok küçük boyutlu askı halinde taşınan katı maddelerin bir açık kanalda boyuna türbalanslı dispersiyonu" adlı tebliğinin de ayrıca ve özel olarak Ödüllendirilmesi karara bağlanmıştır.

Yönetim Kurulu, Ödüle hak kazanan Dr. Şahap Aksoy ve Dr. Mutlu Sümer'i kutlar, başarılarının sürekli olmasını diler.

